

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1932.

Andra kammaren.

Nr 31.

Onsdagen den 6 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 31 nästlidna mars.

§ 2.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 93, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stöd åt Skandinaviska kreditaktiebolaget m. m.

§ 3.

Föredrogos var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 514 av herr *Wittberg*;

nr 515 av herr *Jönsson* i Fridhill; och

nr 516 av herr *Lindman*;

till konstitutionsutskottet motionen nr 517 av herr *Olsson* i Kullenbergstorp *m. fl.*; samt

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 518 av herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.*;

nr 519 av herr *Mogård*;

nr 520 av herr *Johanson* i Hallagården;

nr 521 av herrar *Pehrsson* i Bramstorp och *Nilsson* i Hörby; och

nr 522 av herr *Herou m. fl.*

§ 4.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, som nu föredrogs, bordlades åter.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag angående det i § 4 härovan omförmälda ärendet.

§ 7.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 97, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit m. m.

§ 8.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

Till avgörande företogs konstitutionsutskottets memorial, nr 13, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Efter föredragning av utskottets anmälan, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen, lades berörda anmälan till handlingarna.

Utskottets anmälningar jämlikt § 107 regeringsformen.

Ingressuttalandet.

Lades till handlingarna.

Under *punkten 1* hade utskottet funnit vissa uti protokoll över ecklesiastikärenden omförmälda regeringsbeslut rörande kyrkliga samfälligheter vara av den beskaffenhet, att anmälan borde hos riksdagen göras mot föredragande departementschefen statsrådet Stadener samt mot föredraganden statsrådet Holmbäck.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Thorén, Jansson* i Edsbäcken, *Pehrsson* i Göteborg och *Hallén*.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Stadener**: Konstitutionsutskottet har funnit sig böra hos riksdagen göra den anmälan som det nu föredragna memorialet innehåller mot mig och statsrådet Holmbäck. Till belysande av ärendet torde till en början vissa sakuppgifter vara av nöden.

Anmärkningen gäller ett påstått överskridande av gränserna för Kungl. Maj:ts förordningsrätt jämlikt 6 § lagen om församlingsstyrelse i fråga om organisation av samfällt kyrkoråd i kyrklig samfällighet.

I första § andra stycket lagen om församlingsstyrelse stadgas: »Två eller flera församlingar eller delar av skilda församlingar må för vården om de i denna lag avsedda angelägenheterna eller vissa av dem förenas till en kyrklig samfällighet. Beträffande sådan samfällighet skall med avseende å vården om gemensamma angelägenheter, i den mån ej annat är föreskrivet, i tillämpliga delar gälla vad i denna lag stadgas om församling. Ingår församling i kyrklig samfällighet omfattande alla i denna lag avsedda angelägenheter, äger vad i första stycket stadgas icke tillämpning å församlingen. Om bildande av kyrklig samfällighet förordnar Konungen. Dyligt förordnande må ej meddelas, med mindre församlingarna samtyckt därtill eller åtgärden finnes vara påkallad av betydande allmänt behov.»

I 43 § samma lag stadgas: »Ledamöter i kyrkorådet och skolrådet väljas av kyrkostämman eller, där kyrkofullmäktige finnas, av dem till det antal, som stämman eller fullmäktige finna lämpligt med hänsyn till församlingens vidd och folkmängd. Antalet ledamöter må dock, ordföranden inberäknad, icke vara under fem eller över elva. — — — Skall kyrkoråd eller skolråd utses för kyrklig samfällighet eller skall eljest kyrkoråd utses för två eller flera församlin-

gar gemensamt, bör tillses att om möjligt envar av församlingarna blir företrädd i rådet.»

I 6 § samma lag stadgas: »Erfordras särskilda föreskrifter om tillämpning av denna lag med avseende å kyrklig samfällighet eller beträffande handläggning av ärenden, som äro gemensamma för två eller flera församlingar, vilka icke utgöra dylik samfällighet, meddelas sådana föreskrifter av Konungen.»

I fråga om dessa föreskrifter har dåvarande departementschefen vid framläggandet inför 1930 års riksdag av det kungl. förslaget bland annat anfört följande: »Genom de bestämmelser jag sålunda förordar torde förut berörda önskemål att skapa former för samverkan mellan församlingar bliva i huvudsak tillgodosedda. Då det emellertid är svårt att överblicka de olika förhållanden, som råda på skilda platser, särskilt i fråga om församlingar, vilka önska ingå i kyrklig samfällighet, torde det böra överlämnas åt Kungl. Maj:t att meddela de bestämmelser, som utöver lagens stadganden kunna anses påkallade. Tydligt bör Kungl. Maj:t härvid kunna uppställa vissa föreskrifter även rörande handläggningen av de ärenden, i vilka beslutanderätten tillkommer de i samfälligheten ingående särskilda församlingarna.»

I sammanhang med den bestämmelse i det för 1930 års riksdag framlagda kungl. förslaget till lag om församlingsstyrelse, som motsvarar nuvarande 43 § i lagen, har dåvarande departementschefen bland annat anfört följande: »Av stadgandet i kap. 1 § 6 följer, att Kungl. Maj:t i fråga om kyrklig samfällighet kan meddela undantag från den i förevarande paragraf givna regeln om maximitalet ledamöter i kyrkorådet ävensom lämna de föreskrifter rörande rådets sammansättning i övrigt, som anses lämpliga.»

Beträffande gränserna för Kungl. Maj:ts förordningsrätt med stöd av 6 § lagen om församlingsstyrelse har kammarkollegium i avlåtet svar på remiss anfört: »Att med ledning av de här återgivna bestämmelserna och de förarbeten, som legat till grund för den ifrågavarande lagstiftningen, söka fastställa, vilket utrymme, som genom sagda lagbestämmelse tillmätts den administrativa regleringen av de särskilda samfällighetsbildningarna, visar sig vara icke alldeles lätt. Det förefaller i själva verket som om varken själva lagtexten eller lagens förarbeten möjliggöra en fullt säker uppfattning om lagens ståndpunkt härutinnan.»

Jag övergår nu till den av utskottet framställda anmärkningen. Den innebär att Kungl. Maj:t skulle hava överskridit gränserna för sin förordningsrätt jämlikt 6 § meromnämnda lag vid utfärdande av bestämmelser angående det samfälliga kyrkorådets organisation dels beträffande antalet ledamöter i det samma, dels beträffande det antal ledamöter, som skall väljas från vardera församlingen, dels slutligen beträffande valbarhet till ledamot av kyrkorådet.

Utskottet har grundat sin anmärkning därpå att enligt utskottets mening den befogenhet, som enligt 6 § församlingsstyrelselagen tillerkänts Kungl. Maj:t att meddela särskilda föreskrifter om lagens tillämpning med avseende å kyrklig samfällighet, endast skulle innebära rätt att komplettera lagens bestämmelser. Däremot skulle Kungl. Maj:t icke äga befogenhet att meddela föreskrifter, som avvika från sagda bestämmelser.

Den av utskottet uttalade meningen synes emellertid sakna stöd i stadgandets lydelse. Såsom jag nyss anfört, utsäger stadgandet att, därest »särskilda föreskrifter» erfordras om lagens tillämpning beträffande kyrklig samfällighet, sådana föreskrifter skola meddelas av Kungl. Maj:t. Det är av intresse att göra en jämförelse mellan denna lydelse och föreskriften i 8 § lagen om införande av lagen om församlingsstyrelse, eftersom sistnämnda lagrum uppenbarligen handlar just om kompletterande bestämmelser. I detta lagrum heter det att »närmare föreskrifter» om promulgationslagens tillämpning med avseende å kyrkliga samfälligheter skola meddelas av Kungl. Maj:t. Det synes antag-

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

ligt, därest stadgandet i 6 § församlingsstyrelselagen avsett endast befogenhet att komplettera lagens regler, man jämväl där skulle hava använt uttrycket »närmare föreskrifter».

Att bestämmelsen i 6 § har en vidsträcktare innebörd framgår även av stadgandets senare del, att Kungl. Maj:t jämväl kan meddela särskilda föreskrifter om handläggning av ärenden, som äro gemensamma för två eller flera församlingar, vilka icke utgöra kyrklig samfällighet. Rörande handläggning av dylika ärenden gäller enligt 3 §, att beslutanderätten skall utövas å gemensam kyrkostämma med församlingarna, samt enligt 40 §, att församlingarna må för dylika ärenden förena sig om gemensamt kyrkoråd. Den rätt, som enligt 6 § tillägges Kungl. Maj:t att meddela särskilda föreskrifter, skulle bliva skäligen betydelselös, därest Kungl. Maj:t icke kunde föreskriva avvikelse från de nyssnämnda bestämmelserna.

Ett visst stöd för utskottets tolkning synes visserligen kunna hämtas från det av föredragande departementschefen vid framläggande av förslag till lag i ämnet gjorda uttalandet (sid. 95), att det borde överlämnas åt Kungl. Maj:t att meddela de bestämmelser, som »utöver lagens stadganden» kunde anses påkallade. Att det icke varit meningen att på dylikt sätt begränsa Kungl. Maj:ts rätt framgår emellertid oförtydligt av departementschefens yttrande vid behandlingen av den nuvarande 43 § i lagen, vilket jag redan citerat, men om vilket jag ånyo tillåter mig erinra. Han yttrade: »Av stadgandet i kap. 1 § 6 följer, att Kungl. Maj:t i fråga om kyrklig samfällighet kan meddela undantag från den i förevarande paragraf givna regeln om maximiantalet ledamöter i kyrkorådet ävensom lämna de föreskrifter rörande rådets sammansättning i övrigt, som anses lämpliga.» Mot detta uttalande gjorde utskottet år 1930 icke någon erinran. Vad utskottet nu anför därom, att utskottet år 1930 så mycket mera saknat anledning att bemöta departementschefens uttalande som utskottet föreslog införande av bestämmelse rörande de olika församlingarnas representation i samfällt kyrkoråd, i följd varav paragrafen otvetydigt måste anses vara tillämplig även på samfällt kyrkoråd, saknar betydelse, då paragrafen redan förut otvivelaktigt gällde även för dylikt kyrkoråd.

En omständighet som bestyrker att enligt departementschefens mening 6 § församlingsstyrelselagen innebär bemyndigande att meddela undantag från lagens regler är, att jämlikt propositionen lagen skulle gälla även för den kyrkliga samfälligheten i Göteborg. Det är nämligen tydligt, att beträffande denna samfällighet lagens bestämmelser icke kunna i oförändrat skick tillämpas. Till exempel kunde, där samtliga 12 territoriella församlingar i staden skolat ingå i samfälligheten, lagens föreskrift att antalet ledamöter i kyrkorådet, ordföranden inberäknad, icke får vara över 11, icke gärna komma i tillämpning. I dylikt fall skulle nämligen två församlingar komma att sakna vald representant i kyrkorådet. Kungl. Maj:t skulle sålunda hava blivit nödsakad att meddela undantag från lagens regler. Då utskottet 1930 föreslog, att de i lagen givna föreskrifterna om rätt för Kungl. Maj:t att besluta om samfällighets bildande och att meddela särskilda föreskrifter därom ej skulle tillämpas beträffande Göteborg, anfördes endast, att föreskrifter härom borde meddelas genom lag och ej i administrativ ordning. Däremot antyddes icke, att den åt Kungl. Maj:t meddelade förordnanderätten skulle vara otillräcklig för genomförande av erforderliga avvikelser från lagens regler.

Utskottet har nu anmärkt, att i de klandrade stadgarna föreskrifter intagits om antalet ledamöter i de samfällda kyrkoråden. Såsom redan anförts måste ett sådant beslut anses väl förenligt med såväl lydelsen av som syftet med stadgandet i 6 §. Det står även i full överensstämmelse med det förenämnda, av riksdagen oemotsagda uttalande, att det tillkommer Kungl. Maj:t att meddela undantag från regeln om maximiantalet ledamöter i kyrkorådet.

Ej heller kan ur lagen utläsas något hinder för Kungl. Maj:t att bestämma det antal ledamöter i samfällighetens kyrkoråd, som skall utses från varje församling, eller att föreskriva, att ledamöter i nämnda kyrkoråd skola tagas från delförsamlingarnas kyrkoråd eller fullmäktigeförsamlingar. Även för dessa bestämmelser finnes stöd i uttalandet, att Kungl. Maj:t äger lämna de föreskrifter rörande rådets sammansättning i övrigt, som anses lämpliga. Utskottets anmärkning synes därför jämväl i denna del ogrundad.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr statsrådet **Holmbäck**: Jag får uttala min anslutning till den redogörelse, som nu framlagts av statsrådet Stadener.

Herr **Fast**: Herr talman! Jag kan icke neka till att jag, när jag hörde herr Stadeners försvarstal, fick den uppfattningen att detta tal var å tjänstens vägnar. Det förhåller sig i verkligheten så, det kan jag försäkra herr statsrådet, att man från utskottets sida ingalunda har försökt komma fram till denna anmärkning, utan utskottet har försökt undgå densamma. Men förhållandet var ju så, att det väcktes en motion, som remitterades till konstitutionsutskottet. I denna motion yrkades ändring i lagen angående församlingsstyrelse. När utskottet började pröva denna motions innehåll, fann utskottet, att denna ändring icke var nödvändig, enär det förhöll sig så, att vad man önskade i denna motion måste, och det var utskottets enhälliga mening, redan anses ligga i den nuvarande lagens bestämmelser. Då stod utskottet inför den situationen att avslå motionen med hänvisning till, att motionen var överflödig, på grund av att lagens bestämmelser redan täckte motionens innehåll. Men detta skulle komma att ske av samma utskott, som hade att granska Kungl. Maj:ts angelägenheter i fråga om utfärdandet av förordningar. Det var denna besvärlighet, som utskottsmajoriteten icke ansåg sig kunna komma förbi, utan att i den milda form, som skett, göra en anmälan enligt 107 § regeringsformen.

Jag vill också fästa uppmärksamheten vid, att utskottet, åtminstone om man tager hänsyn till att detta är en dechargeanmärkning, varit ovanligt enigt. Det är som det bör vara vid högtidliga tillfällen. Kyrkans chef assisteras här av tvenne kyrkoherdar, varav den yngste redan begärt ordet och den andre, därom vet man ju intet, kanske kommer senare. Men jag kan försäkra herr statsrådet, att man vid behandlingen av frågan i utskottet även på den sidan, där man icke vidkännes anmärkningen, dock funnit densamma i och för sig befogad, men ansett att det rent sakliga innehållet icke nödvändigtvis måste betinga en anmärkning från utskottet. Jag kan också erinra därom att de finnas, vilka anse att lagen bort hava en sådan innebörd att den möjliggör en tolkning av den beskaffenhet, som nu från Kungl. Maj:ts sida har gjorts. Men det är en sak att hysa en uppfattning om hur en lag bör vara skriven, och vilket innehåll den bör äga, men en annan sak är att tolka den lag, som redan är skriven. Det är nu min bestämda uppfattning, att riksdagen icke kommer att medgiva att lagen gives ett sådant innehåll, som givits densamma från Kungl. Maj:ts sida vid utfärdandet av dessa föreskrifter rörande kyrklig samfällighet.

Jag vill fästa kammarens och även herr statsrådets uppmärksamhet på det faktum, att den grundläggande bestämmelsen rörande kyrkliga samfälligheter och tillämpningen av församlingsstyrelselagen för kyrkliga samfälligheter måste anses ligga i 1 §, som så att säga bildar ramen för hela tillämpningsområdet. I denna paragraf står det klart och tydligt att två eller flera församlingar eller delar av skilda församlingar må för vården om de i samma lag av-

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

sedda angelägenheterna eller vissa av dem förenas till en kyrklig samfällighet; om bildande av dylik samfällighet förordnar Kungl. Maj:t; beträffande samfälligheten skall med avseende å värden om gemensamma angelägenheter, i den mån ej annat är föreskrivet, i tillämpliga delar gälla vad i församlingsstyrelselagen stadgas om församling. Erfordras särskilda föreskrifter om tillämpning av lagen med avseende å kyrklig samfällighet meddelas sådana föreskrifter av Kungl. Maj:t. Jag tror, att man är sällsynt enig därom, att just dessa bestämmelser måste så tolkas, att de bestämmelser, som utöver församlingsstyrelselagens bestämmelser erfordras, rörande kyrklig samfällighet, skola vara ytterligare bestämmelser utöver lagens ram. Dessa bestämmelser få således icke vara av beskaffenhet att verka kränkande på församlingsstyrelselagens innehåll, i varje fall icke kränkande på någon av dess grundläggande bestämmelser. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att det är ungefär ett 60-tal kyrkliga samfälligheter, som bildats under Kungl. Maj:ts omvårdnad. Därom har utskottet icke någonting att erinra. Ungefär hälften av dessa samfälligheter ha icke ansett sig behöva några som helst föreskrifter utöver lagens bestämmelser.

Tillämpningen av 6 §, 43 och 44 §§ i församlingsstyrelselagen måste ses mot bakgrunden av innehållet i 1 §, och gör man detta, får man ganska klart för sig, att de befogenheter i befattningsväg, som tilldelas Kungl. Maj:t, är, att Kungl. Maj:t kan lämna föreskrifter rörande kyrkliga samfälligheter, där församlingsstyrelselagen icke lämnar föreskrifter eller där särskilda förhållanden inom församlingen tarva sådana föreskrifter. Dessa bestämmelser få dock å andra sidan icke stå i strid med församlingsstyrelselagens innehåll.

Det är egentligen på två punkter, som utskottet haft erinran att göra. Den första erinran och den väsentligaste är, att genom det sätt varpå dessa föreskrifter meddelats av Kungl. Maj:t rörande kyrkliga samfälligheter, ha dessa föreskrifter kommit att betyda en ganska väsentlig inskränkning i valbarheten till kyrkoråd i samfälligheterna. Jag erinrar om vad som finnes föreskrivet i församlingsstyrelselagen, då det gäller valbarhet till kyrkoråd. Vederbörande skola vara fyllda 25 år och vara boende och röstberättigade inom församlingen och skola vara ansedda för att kunna främja församlingslivet. Jag kan nämna för herr statsrådet att vid behandling av denna paragraf i utskottet 1930 förekom det en mycket ingående diskussion icke minst med hänsyn till sista bestämmelsen rörande kravet på att vederbörande skulle vara ansedd för att vilja främja församlingslivet, och det fanns icke en, som kom på den tanken att Kungl. Maj:t skulle kunna ha någon rätt att utöver lagens bestämmelser göra inskränkningar i fråga om valbarheten.

Vad har nu denna inskränkning av valbarheten, att det skall vara ledamöter i primärförsamlingarnas kyrkoråd, som i vissa fall enligt givna föreskrifter skola kunna vara valbara i samfällighetens kyrkoråd, lett till. Jo, det har lett till att man antingen tvingas till att införa fullmäktige i primärförsamlingarna eller också till att man efter partilinjerna mönstrar upp i primärförsamlingarna såsom på de gamla stämmorna, ty man är ju tvungen helt enkelt att se till att partierna och de olika intressena i församlingarna bli representerade efter sin styrka vid utseendet av kyrkoråd i primärförsamlingarna. Men hur går det till i verkligheten? Jo, eftersom dessa församlingar icke ha kvar någonting i fråga om församlingsangelägenheter utom en del saker av mycket inskränkt och obetydlig beskaffenhet, har man icke brytt sig om dessa kyrkostämmor, med det resultat att urvalet, när det gäller gemensamhetskyrkoråd, d. v. s. de som skola ha hand om de stora och väsentliga frågorna, är begränsat helt enkelt till de kyrkoråd, som utses vid dessa primärstämmor. Jag frågar, kan en sådan ståndpunkt vara riktig? Den har också lett till, att man på den ena platsen efter den andra blivit, icke misslynt men ganska orolig för fortsättningen. Jag

har i min hand här ett uttalande från Malmö, där det rått en mycket våldsamt strid angående just dessa förhållanden, och där man uttalar den förhoppningen, att man skall komma ifrån dessa bestämmelser, så att man får fritt val, då det gäller kyrkoråd i samfälligheter.

Chefen för ecklesiastikdepartementet söker stöd bakom ett uttalande i propositionen 1930 rörande församlingsstyrelselagen. Det var också att förutse att så skulle bli fallet, men det yttrande, som förefinnes i propositionen och som utskottet icke haft någon som helst anledning att gå in på, får dock icke givas en sådan tolkning, att Kungl. Maj:t skulle ha en förordningsrätt att utfärda förordningar, som på mycket grundläggande punkter kunde avvika från den givna lagens föreskrifter. Och detta så mycket mindre, som utskottet just i fråga om den paragrafen det här är fråga om, gjort en mycket betydelsefull ändring och även gav motivering för denna sin ändring. Ty konstitutionsutskottet beslutade nämligen år 1930 att i fråga om denna paragraf införa en bestämmelse i syfte att de olika församlingarna skulle bli företrädare i det gemensamma kyrkorådet. Men när konstitutionsutskottet och riksdagen ha vidtagit denna anordning och avgivit ett uttalande rörande församlingarna, då undrar jag, om det är möjligt att giva en sådan tolkning, att man förblandar församlingarna med kyrkoråden i dessa och tager kyrkorådet i stället för församlingen. Församlingarna kunna ju bli företrädare även genom ett fritt val bland församlingens röstberättigade medlemmar, och de kunna även bli företrädare genom att man håller sig inom samfällighetens fullmäktige, där de olika församlingarna också äro företrädare. Men aldrig hade vi drömt om, att man skulle inskränka valbarheten till de enskilda församlingarnas kyrkoråd. Att här åberopa förhållandena i Göteborg, tror jag är ganska olyckligt, ty utskottet avvisade församlingsstyrelselagens tillämpning för Göteborg och detta icke minst med hänsyn till de många församlingarna där och svårigheten att på ett lämpligt sätt kunna få denna lag tillämpad samt med hänvisning till önskemål, som framställts från Göteborg, där de gamla, på platsens säregna förhållanden vilande bestämmelserna icke gärna kunde lämpas efter den nya lagens föreskrifter.

Det är också en annan sak, som utskottet icke kunnat undgå att i detta sammanhang också fästa uppmärksamheten vid och det är, att i fråga om dessa föreskrifter från Kungl. Maj:ts sida rörande samfälligheter, man också har bestämt antalet ledamöter i kyrkorådet för samhälligheten. Jag vill fästa uppmärksamheten vid att detta omöjligt kan innehållas i några reglementariska föreskrifter, ty i församlingsstyrelselagen, som är det primära härvidlag, står det, att stämman eller fullmäktige skall när som helst kunna ändra antalet ledamöter i samhällighetens kyrkoråd liksom i kyrkorådet i primärförsamlingen. Hur skall det vara möjligt, att när som helst kunna ändra antalet ledamöter i kyrkorådet, när det i dessa föreskrifter från Kungl. Maj:ts sida är bestämt, att det skall vara ett visst antal ledamöter från respektive församlings kyrkoråd, som skall vara ledamöter i samhällighetens kyrkoråd och det just därigenom kan inträffa, att antalet, som i föreskrifterna bestämmes, kommer att stå i direkt strid med det antal ledamöter, som stadgas i församlingsstyrelselagen, nämligen minst fem och högst elva. Det behöves icke heller på något sätt några föreskrifter rörande antalet ledamöter i gemensamt kyrkoråd, och enligt utskottets mening får icke heller genom dessa föreskrifter detta antal bestämmas, utan det är samhällighetens oavvisliga rätt att när som helst kunna ändra på antalet ledamöter i samhällighetens kyrkoråd.

Jag tror därför, att man måste säga, att nog har denna erinran från utskottets sida varit mycket välgrundad. Jag skall gärna erkänna, herr talman, att det är ledsamt, när man ibland behöver göra en anmärkning mot en arbetslyngd departementschef. Jag förstår ju, liksom utskottet, så innerligen väl,

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

att tiden helt enkelt icke räcker till att överbaka varenda detalj av den ofantliga arbetsbörda, som nu åvilar de olika departementscheferna. Allt detta förstå vi och behjärta vi, och det har icke varit någon önskan att i onödan göra någon anmärkning, som dikterat utskottets beslut. Men å andra sidan kunna vi ju icke taga någon annan för huvudet än den, som enligt grundlagens bestämmelser måste bära ansvaret för de råd, som givas Kungl. Maj:t och för vad som händer och sker i Kungl. Maj:ts kansli.

Nu kan man naturligtvis säga, och jag förmodar, att den assisterande kyrkoherden om några minuter kommer att göra det, att departementschefen och Kungl. Maj:t i detta hänseende varit ytterst välvilliga mot församlingarna, sökt tillmötesgå deras önskemål och, i den mån framställningar därom gjorts, varit ganska beredvilliga att rätta sig efter församlingarnas önskingar. Ja, detta kan man ju uppskatta, men jag vill fästa kammarens uppmärksamhet vid att det icke är församlingarna, som skola tolka och skriva lag i detta land, utan i den mån detta åligger Kungl. Maj:t på administrativ väg, så måste också Kungl. Maj:t bära ansvaret. Jag tror det är oriktigt att utkräva detta ansvar av församlingarna, och jag måste säga, att här är det på visst sätt Kungl. Maj:t, som inlett församlingarna på dessa avvägar, och församlingarna äro ganska bekymrade för det resultat, vartill detta har lett.

Det förhåller sig nämligen så, att när dessa samfälligheter skulle bildas, utarbetades det en normalstadga hos Kungl. Maj:t, och denna utskickades till samfälligheterna. I detta så att säga normalreglemente upptogs alla de bestämmelser, mot vilka utskottet här gör erinran. Det framställdes också erinringar på en del platser, och i de fall, där sådana förekommo, ställde sig Kungl. Maj:t önskemålen till efter rättelse. Ett undantag finnes dock enligt uppgifter, som jag senare inhämtat, och det gäller Malmö. Här torde det dock icke ha varit Kungl. Maj:ts fel utan de lokala myndigheternas, men man tycks i alla fall vara åtskilligt missnöjd med de nu gällande bestämmelserna.

När detta normalreglemente skulle utsändas till de olika samfälligheter, som skulle bildas, så underställdes detsamma i den ordning, som gäller beträffande administrativa författningar, vederbörande myndigheter, i detta fall givetvis också kammarkollegium. Jag måste säga, att vad som kanske tilldrog sig den största uppmärksamheten i utskottet det var, att kammarkollegium på ett visserligen mycket artigt sätt — ty varför skall man icke vara artig mot Kungl. Maj:t i all synnerhet, när det gäller ett ämbetsverk — men dock mycket bestämt sätt varnade mot att man skulle meddela föreskrifter, som stodo i strid med lagens bestämmelser. Nu skall jag gärna erkänna, att det icke är så förfärligt lätt att tolka lagen, då man därvid alltid får räkna med ett visst utrymme för tolkningen. I detta yttrande från kammarkollegium meddelades vad departementschefen mycket riktigt anförde, men kammarkollegium säger dock mycket bestämt ifrån, att enligt kollegiets mening måste det grundläggande härvidlag vara, att föreskrifter skola lämnas där sådana erfordras utöver lagens bestämmelser, och dessa föreskrifter få icke stå i strid med lagens bestämmelser.

Ja, detta är, herr talman, i all enkelhet några av de synpunkter, som utskottet har lagt på denna fråga. Jag tror, att detta bevisar, att den erinran, som gjorts, varit befogad, och det är min bestämda förhoppning, en förhoppning, som jag tror icke är ogrundad, att man från departementets och Kungl. Maj:ts sida icke skall ha någonting emot, i den mån framställningar inkomma, även om det gäller samfälligheter, som redan äro bildade, utan tvärtom vara angelägen om att rätta till de bestämmelser, som det här varit tal om, så att det i varje fall blir möjlighet till fritt val i fråga om ledamöter i samfälligheternas kyrkoråd.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få framställa det yrkandet, att anmärkningen lägges till handlingarna.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Herr **Hallén**: Herr talman! För att det hela skall gå fullt ritualenligt till väga, så torde det, eftersom herr Fast utsett mig till närmast assisterande kyrkoherde, vara på sin plats, att jag håller en kort betraktelse över frågan, men jag skall icke taga tiden i anspråk lika länge som den föregående talaren. Det är så, som det heter i 1 § lagen om församlingsstyrelse, att om bildandet av kyrkliga samfälligheter förordnar Konungen. Man kan lägga märke till, att det är bildandet av samfällighet, som är Kungl. Maj:ts rätt och skyldighet, men icke heller mera. Sedan heter det i 6 § i samma lag, att om det erfordras särskilda föreskrifter för detta bildande av samfällighet, meddelas dessa av Konungen. Man torde lägga märke till detta, att om det erfordras, skall så ske. Men det är det, som skall bedömas, om det erfordras särskilda föreskrifter, men detta skall icke bedömas av Kungl. Maj:t utan av församlingarna själva eller de blivande samfälligheterna.

Hur har då Kungl. Maj:t förfarit? Jo, man skulle nästan vara frestad att som överskrift eller kommentar sätta orden: otack är världens lön. Kungl. Maj:t har nämligen utarbetat ett utkast till sådana föreskrifter. Jag vill gärna erkänna, att stadgan icke precis är någon mönsterstadga, eftersom det onekligen finnes några fel i den, men det är i varje fall en normalstadga, varigenom församlingarna kunna reglera förhållandena i samfälligheten. Detta utkast eller denna ram till stadga eller föreskrifter innehåller på ett par punkter några felaktigheter. Det har jag icke velat förneka. Man hade kunnat säga, att hela saken hade kunnat undgås, om Kungl. Maj:t icke hade brytt sig om att hjälpa församlingarna med att utarbeta denna stadga utan låtit dem själva sätta ihop ett sådant utkast. Något åliggande för Kungl. Maj:t att ge församlingarna denna ram till stadga föreligger icke, utan det har Kungl. Maj:t gjort för att tillmötesgå dem och underlätta deras organisationsarbete. Man kan då — och däri har herr Fast förekommit mig — såsom en förmildrande omständighet framhålla, att Kungl. Maj:t synbarligen icke har tillmätt stadgan någon stor betydelse. Det har, såsom redan blivit nämnt, åt resp. församlingar tillmätts den mest tänkbara rörelsefrihet.

Det visade sig, såsom herr Fast nämnde, att icke mindre än 22 församlingar, då de mottagit förslaget till stadga, resonerat som så, att vi klara oss med den vanliga församlingslagen, vi lyda Kungl. Maj:ts resolution, att vi skola ha samfällighet, men det får vara med stadgan. Det är icke bara landsförsamlingar, som resonerat så, utan även stadsförsamlingar såsom Borås, Växjö, Halmstad, Tidaholm, Skara, Falköping, Skövde och Söderhamn, tillhoppa 22 församlingar. Kungl. Maj:t har icke insisterat på att de skola ha en stadga, utan de få göra som de vilja. Det är ett 10-tal församlingar, som verkligen genom en stadga reglerat sina förhållanden i samfälligheten och gjort det fullständigt felfritt. De ha själva avböjt just den anordning herr Fast påtalade, nämligen att det samfälliga kyrkorådets ledamöter utses av de lokala församlingarna, utan det har bara föreskrivits, att de skola tillhöra församlingen. Det har icke ens angivits antalet ledamöter i det samfälliga kyrkorådet, något som icke är en Kungl. Maj:ts utan samfällighetens sak att själv avgöra. Så ha vi 27 stycken, som ha stadgor, behäftade med vissa felaktigheter. Nu får man säga, att det borde finnas såväl i Eskilstuna som på andra håll en viss förmåga att läsa innantill. De borde själva ha kunnat se till, i vad mån sådana bestämmelser förekomma i detta allmänna utkast, som icke överensstämmer med församlingsstyrelselagen. Men nu ha de i stället på sina håll både i Eskilstuna och anorstädes varit nog olyckliga att bättra på felaktigheterna och själva före-

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

slagit ytterligare felaktigheter. Först är det historien om att ledamöterna i det samfälliga kyrkorådet skola tillhöra det lokala kyrkorådet, men sedan bättra de på historien genom att begära icke 11 utan 12 medlemmar i samfälliga kyrkorådet. Man kan begära av församlingarna, att de själva sett upp.

Men jag erkänner, att om man ställer sådana krav på församlingarna, bör man ställa dem på alla håll, och så till vida har den föregående talaren rätt, att Kungl. Maj:t konstitutionellt borde ha kunnat se upp litet noggrannare med bestämmelserna, så att de församlingar, som icke hade förmåga att se upp, icke hade förletts till att taga bestämmelser, som icke tyckas ha riktigt stöd i lag.

Jag vill dock säga, att det är varje sådan församling obetaget att begära att få sina stadgor omjusterade — och, om jag icke är fel underrättad, har en av de påtalade församlingarna gått in och begärt korrigerings. Jag vill sluta, herr talman, med att framhålla, att det är dock av värde att se, att här har Kungl. Maj:t sökt värna om eller rättare sagt tillmötesgå den kommunala självstyrelsen i största tänkbara grad. Den invändning man kan göra, att Kungl. Maj:t vidhjärtat tillmötesgått den kommunala självstyrelsen, gör, att anmärkningens innebörd blir betydligt mindre. Jag har icke något ytterligare att säga, utan ber, herr talman, att få yrka, att punkten lägges till handlingarna.

Med herr Hallén förenade sig herrar *Jansson* i Edsbäcken och *Pehrsson* i Göteborg.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Herr Halléns anförande var ju inget försvar för de föreskrifter, som Kungl. Maj:t i detta fall har lämnat, utan hela anförandet tycktes mig vara ett försök att finna så många ursäkter som möjligt för att Kungl. Maj:t begått felaktigheter.

När vi i Eskilstuna — jag kan inom parentes antyda, att det är jag, som är orsaken till detta rabalder — kom under fund med att den nya kyrkofullmäktigeinstitutionen i samfälligheten icke hade rätt att välja så många ledamöter i kyrkorådet som fullmäktige själva ville och icke hade rätt att taga vilka ledamöter som helst, utan voro bundna av rigorösa föreskrifter, väckte det förundran för att icke säga ovilja. De försök eller de beteenden, som det gamla kyrkorådet företagit att få dessa föreskrifter till stånd, hade den stora allmänheten ingen kännedom om. Då föresatte jag mig att bringa rättelse i detta förhållande och ifrågasatte, om icke det borde göras en anmälan mot statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet enligt riksdagsordningen § 57. Det hade varit en utväg. Men då det kunde tänkas att det kanske förelåg en lucka i lagen, vore det måhända riktigast att söka få luckan täppt. Om det föreligger en lucka, kan man få en lagändring till stånd, men om lagen är tolkad fel av ecklesiastikministern, blir det konstitutionsutskottets sak att undersöka och i annan ordning taga upp saken, såsom också visade sig vara nödvändigt.

Det är tydligt, att Kungl. Maj:t får giva kompletterande föreskrifter till bestämmelserna om kyrkliga samfälligheter, men jag föreställer mig, att det är lika tydligt, att Kungl. Maj:t icke har, såsom ecklesiastikministern synes mena, rätt att giva avvikande föreskrifter, ty gör man avvikande föreskrifter, så ändrar man en lag, som är stiftad av konung och riksdag gemensamt, och det har jag icke någonsin hört, att Kungl. Maj:t har rätt att göra. Om herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet icke så noga tänkt på att, när man skall tolka en lag, skall man söka taga reda på vad de menat som lagen skrivit, så bör i varje fall konsultativa statsrådet Holmbäck ha reda på hur man skall bete sig.

Kyrkofullmäktige ha enligt lagen rätt att själva bestämma antalet kyrkorådsmedlemmar och rätt att avgöra, vem man skall sätta in i kyrkorådet. Det är klart, att kyrkofullmäktige i samfälligheten icke ha kunnat ha mindre rätt att själva bestämma, hur många som skola sitta i kyrkorådet, och icke förmenas rätt att avgöra, vilka de skola sätta in i kyrkorådet. Söker man taga reda på lagens anda och mening, kan man icke komma till mer än ett resultat, nämligen att kyrkofullmäktige i samfälligheten ha samma rättighet som kyrkofullmäktige i församlingarna med de inskränkningar, som äro nödvändiga på grund av samfälligheten.

Det är då ganska egendomligt, att en kort tid efter sedan den motion hade blivit väckt, varom nästa betänkande från konstitutionsutskottet talar, man blev så rysligt angelägen om att i kyrkorådet i Eskilstuna förbereda en ändring i dessa bestämmelser, att hos kyrkofullmäktige begära tillstånd att hos Kungl. Maj:t få göra en framställning om att få ändra de bestämmelser, som Kungl. Maj:t för kort tid sedan givit samfälligheten i fråga om val av kyrkoråd. Det förefaller, som om det funnits några förbindelseleder mellan Stockholm och den ledande kraften i kyrkorådet och att man ansåg, att det vore mycket angeläget att få denna felaktiga bestämmelse avlägsnad så fort som möjligt, denna felaktiga bestämmelse, som finnes i de hittills gällande föreskrifterna för val av kyrkoråd i samfälligheten i Eskilstuna.

Jag anser, att det icke kan vara nödvändigt att orda vidare i denna sak. Den är så fullständigt självklar, så att några längre meningsbrytningar icke behöva förekomma, och, såsom man kunde höra av herr Halléns anförande, tycktes han icke heller ha någon som helst lust att gå till ett försvar för vad som förekommit. Jag vill uttrycka min förhoppning om att man efter detta från ecklesiastikdepartementets sida sörjer för att de kyrkliga samfälligheter, varom här är fråga, så fort som möjligt få underrättelse om vad de ha att göra för att få sina stadgor ändrade så fort som möjligt.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Stadener:** Herr talman! Endast för att protokollet icke skall innehålla oriktiga framställningar eller lämna stoff till dylika har jag begärt ordet. Man tycks utgå ifrån, att Kungl. Maj:t tagit initiativ, författat en normalstadga, sänt ut den till ett sextiotal samfälligheter och underställt den samfälligheternas omdöme. Denna framställning är icke alls riktig, utan saken har tillgått så, att initiativet har tagits från ett av våra större stadssamhällen och omedelbart följts av ett liknande initiativ från ett annat stadssamhälle i riket. Man infann sig oombedd från dessa håll och till min överraskning. Man företedde reglementen för ekonomisk sammanlevnad för församlingarna i dessa stadssamhällen. Man hade vidtagit moderniseringar med ledning av församlingsstyrelselagen och önskade underställa dem departementschefens prövning. Det var uppslaget till att i saken verkställdes undersökning. Det befanns, att i ganska många samhällen, där ekonomisk gemenskap mellan församlingarna existerade, sedan länge funnos sådana reglementen. Jag hörde mig för, och det visade sig föreligga en bestämd önskan att i fortsättningen ha sådana reglementen eller stadgor till efterlevnad. Det är också en ganska naturlig önskan. Man har behov av en viss arbetsordning i varje fall när samfälligheten har någon större omfattning.

Inom parentes vill jag rätta en felaktig uppgift. Förslag till stadgor har icke sänts till *alla* sextio samfälligheterna i riket, som någon yttrade, utan endast till de samfälligheter, som ha synts departementschefen vara av den omfattning att särskild arbetsordning behövdes.

Det har till fullo framhållits, och jag är tacksam därför, att Kungl. Maj:t

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

har rättat sig efter de från olika orter uttalade önskingarna. Jag vet icke någon önskan, som varit rimlig och som icke blivit tillgodosedd.

Man kan sålunda våga göra det uttalandet, att Kungl. Maj:t icke egentligen har träffat eller utfärdat bestämmelser, utan fast mera fastställt de i de olika bygderna överenskomna bestämmelserna. I alla händelser har det försiggått ett intimt och från alla slitningar befriat samarbete mellan de olika orterna och departementschefen.

Man må ha olika meningar om lämpligheten och lagligheten — jag har redan uttalat, att jag icke kan finna, att Kungl. Maj:t har överskridit sin befogenhet — men man har inom departementet trots, att det som utförts skulle vara nyttigt för det allmänna.

Så skall jag kanske säga ett litet ord med anledning av vad den siste ärade talaren yttrade. Eskilstuna församling och den, som här talar, känna varandra ganska väl. Vi bo icke långt ifrån varandra. Jag har efterkommit framställningar att besöka Eskilstuna församling och mottagits med öppenhärtighet och förtroende. Det är för mig en överraskning att höra, att kyrkofullmäktige därstädes äro upprörda över ett förment övervåld från min sida samt missnöjda med att vara bundna av vissa reglementen eller föreskrifter. Det är så mycket mer överraskande, som föreskrifterna avfattats efter kyrkostämmornas uttalade önskingar och det var dessa kyrkostämmor, som utsågo kyrkofullmäktige. Det hade varit mycket enkelt, att man från Eskilstuna hade anmält sina önskingar i departementet, och jag försäkrar, herr talman, att de skulle icke ha mött den minsta svårighet från min sida. Jag skulle gärna likso hittills varit Eskilstuna församlingar till tjänst.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt lägga punkten till handlingarna.

Punkten. 2.

Utskottet hade uti denna punkt funnit ett i protokollet över ecklesiastik-ärenden den 5 juni 1931 omförmäلت ärende vara av den beskaffenhet, att anmälan borde hos riksdagen göras mot föredragande t. f. departementschefen statsrådet Holmbäck.

Vid denna punkt voro fogade reservationer:

av herrar *Sävström, K. J. Ekman, Thulin, Vennerström, Hallén, Lindmark, Karlsson* i Vadstena och *Petersson* i Broaryd, vilka ansett, att utskottet icke hade bort beträffande det under omnämnda punkt avhandlade ärendet till riksdagen göra anmälan enligt 107 § regeringsformen; samt

av herrar *David K. Bergström* och *Jansson* i Edsbäcken, vilka ansett den i punkten omförmälda regeringsåtgärd icke vara av den beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr statsrådet **Holmbäck**: Herr talman! Konstitutionsutskottet har under denna punkt gjort anmälan enligt 107 § regeringsformen mot mig för att i konselj den 5 juni 1931 det av riksdagen beviljade anslaget till Nordiska museet på min föredragning utanordnats på villkor bl. a., att Nordiska museet icke utnyttjade den rätt till allmän spritutskänkning å Skansen, vilken museet erhållit genom aktiebolaget Stockholmssystemets beslut den 26 september 1930. Uppställandet av detta villkor skulle enligt utskottets uppfattning skett utan nödig beredning och Kungl. Maj:ts beslut skulle icke stå i enlighet med gällande konstitutionella principer och gällande lagstiftning för övrigt.

Jag kommer i det följande att i vart och ett av dessa tre hänseenden beröra utskottets anmärkning.

Vad utskottet anför om de påstådda försummelserna ifråga om ärendets beredning synes mig kunna bedömas med utgångspunkt från det faktum, att villkoret nu i tre kvarts år faktiskt tillämpats fullständigt efter de avsikter, jag hade när beslutet fattades i konseljen. Den formulering, jag givit villkoret, har alltså visat sig användbar i praktiken. Den viktigaste av utskottets anmärkningar är väl, att jag icke skulle införskaffat aktiebolaget Stockholmssystemets beslut den 26 september 1930. Jag har haft till min disposition en av fungerande chefen för Stockholmssystemet, kanslissekreterare Peyron, avgiven utförlig promemoria angående utskänkingsförhållandena på Skansen. I denna promemoria återgavs Stockholmssystemets beslut utförligt och i här förevarande hänseende med beslutets egna ord. Att införskaffa ytterligare upplysningar var onödigt. För övrigt rådgjorde jag upprepade gånger under de dagar, då frågan om utskänkningen på Skansen var uppe, med herr Peyron själv. I detta sammanhang måste jag anföras, att utskottets uppgift, att beslutet icke »kunnat» bringas till utskottets kännedom, är egendomlig. Jag har inhämtat, att hinder därför icke förelegat från Stockholmssystemets sida; beslutet har aldrig vägrats någon av utskottets tjänstemän. I går, fem dagar sedan utskottet i ett till riksdagen ingivit memorial med anmärkning mot en ledamot av statsrådet förklarade, att beslutet icke »kunnat» bringas till utskottets kännedom, har utskottets sekreterare i en i tjänsten avgiven skrivelse meddelat mig, att utskottet nu — alltså sedan utskottet avlämnat memorialet — gjort framställning om och även erhållit protokoll över beslutet.

På en punkt måste jag, herr talman, ytterligare beröra utskottets framställning av min beredning av ärendet.

Utskottet har icke ägt kännedom vare sig om promemorians existens eller om att jag haft den till min disposition. Utskottets framställning hade då blivit annorlunda. Så hade, för att taga ett exempel, utskottet icke kunnat säga om beslutet av den 26 september 1930, att det »såsom det vill synas» fattats den 26 september 1930. Genom orden »såsom det vill synas» har utskottet angivit, att jag kanske icke ens beträffande datum den 26 september 1930, som återkommer i själva det kungl. beslutet, skaffat mig vederhäftiga upplysningar. De anmärkningar för att jag skulle handlat i blindo, utan kännedom om fakta, vilka gjorts i pressen — innan jag fått tillfälle försvara mig — måste hava uteblivit, om utskottet känt till promemorian. Att utskottet saknat denna kännedom beror emellertid icke på mig. Tvärtom har jag, som utskottet på ett bindande sätt fått veta, vidtagit åtgärd för att utskottet skulle erhålla promemorian. Det intygas från vederbörande i ecklesiastikdepartementet, att promemorian med akten avgått till utskottet, men enligt den av mig redan omnämnda skrivelsen från utskottets sekreterare skulle utskottet icke fått promemorian. Nu är den i varje fall borta.

Nästa hänseende, i vilket utskottet klandrar det uppställda villkoret rörande spritutskänkningen på Skansen, är att detta icke skulle stå i överensstämmelse med vad utskottet kallar »gällande lagstiftning i övrigt», med vilket uttryck utskottet väl i främsta rummet syftar på rusdryckslagstiftningen. Utskottet uttalar följande:

»Prövningen av frågan om spritutskänkningen å Skansen åligger enligt gällande lagstiftning icke Kungl. Maj:t vare sig för det fall att den sker efter överlåtelse av utskänkingsrättighet från Stockholmssystemet, såvida ej överståthållarämbetets resolution blivit överklagad, eller genom systemet självt. Något överklagande i besvärsväg hos Kungl. Maj:t av ett beslut av systemet självt torde i detta fall enligt gällande lagstiftning lika litet varit möjligt som en underställning hos Kungl. Maj:t därav. Men härmed är också avgjort, att

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

föredragande departementschefen tillstyrkt Kungl. Maj:ts uppställande av ett villkor för anslaget utgående till Nordiska museet, vilket innebure, att Kungl. Maj:t inginge i omedelbar prövning av en fråga, som icke i laglig ordning dragits och under vissa förutsättningar icke ens kunnat dragas under Kungl. Maj:ts bedömande. Det borde hava framstått såsom klart för föredragande departementschefen, att, om Kungl. Maj:t såsom villkor för ifrågavarande statsanslags utgående uppställde det villkoret, att Nordiska museet icke begagnade en detta tillkommande rätt till spritutskänkning, museets nämnd endast hade att välja mellan att godtaga sagda villkor eller att nedlägga museiverksamheten, och att nämnden sålunda genom ett dylikt beslut faktiskt skulle tvingas att avstå från en rättighet eller förmån, vars lämplighet eller olämplighet skolat bliva i helt annan ordning bedömd.»

Mot utskottets utlåtande i detta hänseende får jag anföra följande.

Att det på något sätt skulle vara stridande mot lagstifningen, att Kungl. Maj:t i förevarande ordning prövar frågan om utskänkningen på Skansen, är ohållbart. Kungl. Maj:t uppträder ju här icke såsom någon besvär- eller uppsiktsmyndighet och enligt rusdryckslagstiftningen, utan såsom anslagsgivare och enligt allmänna rättsnormer. Antag, att det varit en enskild donator, som understött Nordiska museet, och denne beslutat sig för att indraga anslaget till Skansen, om han icke finge det villkoret uppfyllt, att utskänkningen komme bort. Under denna enskilda persons avgörande skulle aldrig frågan om utskänkningen kunnat dragas varken besvär- eller underställningsvis, men icke är det väl därför något lagstridigt i att han uppställer det angivna villkoret? Lika litet är det naturligen lagstridigt, att Kungl. Maj:t på grund av den fullmakt, som ligger i riksdagens beslut och till vilken jag sedan skall återkomma, i detta fall uppställt ett villkor för anslaget utgående. Att anslaget varit stort, så att tvånget på museistyrelsen varit avsevärt, ändrar naturligen intet i detta principiella förhållande.

Till slut anser utskottet, att jag handlat mot konstitutionella grundsatser. Det torde vara här som utskottets huvudanmärkning ligger. Utskottets yttrande må även på denna punkt citeras.

»Föredragande departementschefen har vidare förfarit konstitutionellt beaktligt, då han vid tillstyrkande av förevarande beslut angående anvisande av det av riksdagen beviljade statsanslaget till *Nordiska museet*» — utskottet har satt uttrycket »Nordiska museet» med spärrad stil, och alltså visat, att tonvikt skall falla på uttrycket i fråga — »förordnat om uppställandet av det med anslaget ändamål icke på något sätt sammanhängande villkoret angående spritutskänkningen på Skansenområdet. Utskottet håller före, att Kungl. Maj:t överhuvud taget saknat befogenhet att knyta ett dylikt villkor till ett anslag, som riksdagen avsett för bekostande av museiförvaltningen och icke för Skansen såsom allmän rekreationsplats. De villkor, som av Kungl. Maj:t kunna förbindas med ett anslag, måste äga ett sakligt sammanhang med dettas ändamål. Men något sådant lärer i nu förevarande fall icke kunna uppvisas. Det uttalande, som vid anslaget beviljande gjordes i andra kammaren, kan icke betraktas såsom något riksdagens ståndpunktstagande i frågan; snarare ger formen för detsamma vid handen, att ej ens meningen varit att erhålla något riksdagsuttalande i frågan. Däremot har visserligen riksdagen uttalat, att Kungl. Maj:t skulle äga uppställa villkor utöver dem, som i riksdagens skrivelse angivits, men häri kan icke ligga något bemyndigande för Kungl. Maj:t att uppställa vilka villkor som helst utan allenast sådana ytterligare villkor, som prövades vara lämpliga eller behövliga med avseende å anslaget disponerande.»

För att kunna bemöta utskottets utlåtande i förevarande punkt måste jag till en början noggrant precisera terminologien. »Nordiska museet» är ett uttryck,

som förekommer i tre särskilda betydelse. En betydelse är »stiftelsen Nordiska museet», som är en juridisk person, vilken äger den å Lejonslätten å Djurgården belägna museibyggnaden med dess samlingar samt Skansen med dess samlingar. En annan betydelse av uttrycket är »museibyggnaden å Lejonslätten å Djurgården med dess samlingar». Den tredje betydelsen av uttrycket är nyssnämnda byggnad med dess samlingar och Skansen, i den mån denna användes för museiändamål. Skansen fattas då som museets friluftsavdelning. När riksdagen beviljar anslag åt Nordiska museet, är det ett anslag åt stiftelsen Nordiska museet och användes att stödja stiftelsens verksamhet i musealt hänseende, icke blott i den mån denna är förlagd till museibyggnaden å Lejonslätten utan även i den mån den är förlagd till Skansen. Såsom bevis härför hänvisar jag till den i 1929 års statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, sidan 101 intagna skrivelsen den 31 augusti 1927 från Nordiska museets nämnd, i vilken skrivelse yttras, att enligt praxis avlönas med statsmedel tjänstemän, som upprätthålla museets, däri inbegripet Skansens, verksamhet som museiinstitution.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Under det att man av konstitutionsutskottets utlåtande, med dess spärrning av orden Nordiska museet, kan få den uppfattningen, att anslaget berör blott den museala verksamhet, som är knuten till museibyggnaden vid Lejonslätten, är det alltså klart, att anslaget berör även Skansen.

Vad nu angår frågan, vilka villkor Kungl. Maj:t äger uppställa för anslaget åtnjutande, är till en början att märka, att riksdagen föreskrivit, att anslaget skall utgå på villkor, att en av Kungl. Maj:t förordnad person är ledamot i museets nämnd samt »på de övriga villkor Eders Kungl. Maj:t må föreskriva». Denna sistnämnda bestämmelse, som här är av vikt, härrör ytterst från 1905 års riksdag. Året förut hade föreskrivits, att Kungl. Maj:t skulle äga förordna en ledamot av Nordiska museets nämnd. Nu föreskrevs på initiativ av ecklesiastikministern von Friesen, att anslaget skulle utom på nyssnämnda villkor, meddelas »på de övriga villkor, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt föreskriva». Någon motivering för införandet av denna bestämmelse gavs ej, och jag känner icke heller någon motivering från något följande år. Vi torde alltså ha att hålla oss endast till ordalydelsen av den av riksdagen givna föreskriften, att anslaget skall utgå på de övriga villkor, Kungl. Maj:t må föreskriva. Det är naturligen självklart, att Kungl. Maj:t blott kan komma att meddela sådana villkor, som kunna vara ägnade att gagna, höja, stärka, bevara stiftelsen Nordiska museet — skulle tilläventyrs något annat bliva händelsen, torde icke konstitutionsutskottet underlåta att anmärka — men någon ytterligare inskränkning finns ej i de ordalag riksdagen använt. När utskottet uttalar, att Kungl. Maj:t endast äger uppställa de »ytterligare villkor, som prövades vara lämpliga eller behöfliga med avseende å anslaget disponerande», samt säger att Kungl. Maj:t överhuvud taget saknar befogenhet att knyta »villkoret angående spritutskänknigen på Skansenområdet» »till ett anslag, som riksdagen avsett för bekostande av museiförvaltningen och icke för Skansen såsom allmän rekreatiionsplats», så är detta vad jag kan finna uttalanden, som icke ha någon grund i ordalydelsen av den bestämmelse, riksdagen givit om Kungl. Maj:ts rätt att ställa villkor för anslaget. Vad det sistnämnda uttalandet av utskottet angår, ber jag särskilt att få betona, att förhållandet — naturligen — är, att man icke kan skilja på Skansen såsom friluftsmuseum och Skansen som, såsom utskottet uttrycker det, rekreatiionsplats. Det är ju fråga om samma områden: Skansen i den ena och den andra meningen höra ju ihop. Redan nu utövar staten, genom sin ledamot i nämnden, inflytande på förvaltningen av Skansen i dess egenskap av rekreatiionsplats, och detta just på grund av förevarande anslag. Att detta också är lämpligt ligger väl i öppen dag: Skansens användande till andra ändamål än de museala kan

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

ju tänkas vedervåga hela områdets karaktär. Varför skulle då icke Kungl. Maj:t till ett anslag för museiverksamheten kunna föga ett villkor beträffande hur Skansen får användas till annat ändamål än det som är dess huvudsakliga?

Det är ur dessa synpunkter jag — i likhet med regeringens övriga ledamöter — sett förevarande fråga om sättande av villkor för anslaget till Nordiska museet. Vi ha icke å denna fråga på något sätt anlagt extrema synpunkter, vi ha icke lagt hinder för den ordning för spritutskänkingen, som hittills gällt. Men när man nu sökte utvidga spritserveringen på Skansen, ha vi ansett att det icke skulle stå i överensstämmelse med Skansens värdighet och karaktär som kulturell institution, att det bleve permanent spritutskänking på Skansen, med andra ord att det växte upp ett nytt Hasselbacken på höjden vid Sol-liden.

Då är det blott en fråga, som återstår att besvara: Om vi ha haft orätt i denna uppfattning?

För ett nekande svar på denna fråga äger jag åberopa i varje fall den hälft av utskottet — anmärkningen har ju beslutats med den förseglade sedelns hjälp — som äro reservanter. Åtta av dessa reservanter uttala, att enligt deras mening det är en angelägenhet av allmänt intresse, att Skansen alltjämt får behålla sin karaktär av minnesplats för svenskt folkliv och svensk folkkultur och att en eventuellt vidgad spritutskänking kunde befaras ogynnsamt påverka Skansens verksamhet för berörda syfte. De tio utskottsledamöter, som dikterat utskottsutlåtandet, skänka sitt erkännande åt den tanke att söka hindra en förvanskning av Skansens allmänna karaktär, som torde ligga bakom det av Kungl. Maj:t fattade beslutet. Dessa utskottsledamöter gå alltså till anmärkning icke på grund av att jag skulle haft orätt i sak utan i trots av att jag, i varje fall i väsentlig mån, även enligt deras uppfattning haft rätt i sak. Bakom den mening, vi hävdade, torde stå betydande delar av Sveriges folk. Och för den uppfattningen, att å Skansen icke bör finnas en spritrestaurang, har en gång en man trätt in, vars auktoritet ännu borde väga tungt. Det var Skansens skapare, dr Artur Hazelius.

Den åsikt Hazelius hyste i allmänhet om spritdryckerna på Skansen har han angivit i några ord i den minnesskrift, han författade i anledning av Nordiska museets 25-årsjubileum 1897 — den skrift, där han ger sin inspirerade skildring av Skansen i slutet av 1890-talet. Han angav även i denna skrift den sociala betydelse, som det nya folklivet på Skansen ägde för huvudstaden. Glädjen där framkallades, yttrade han, icke av starka drycker. Det var, säger han, ett förädlad nöjesliv, som där uppstått och som måhända skulle räknas som en icke oviktig insats i huvudstadens sunda utveckling. »Och det gäller här», säger han till sist, »att skapa traditioner, som aldrig övergivnas.» Fyra år senare, kort före sin död, köpte han det gamla Tivoliområdet, å vilket fanns en spritrestaurang. Trots de ekonomiska fördelar, vilka kunde ligga i restaurangens bevarande — fördelar, vilka under de svåra förhållanden, under vilka Hazelius arbetade, måste tätt sig mycket stora — yttrades i mars 1901 i en med honom hållen intervju, vars autenticitet är klar:

»För ett å två år tillbaka har ju hos den gamla Tivolidirektionen förefunnits en tanke att bygga upp en större elegant och modern restaurang med direkt entré från Djurgårdsslätten, och åt man middag på denna restaurang, fick man gratis tillträde till förlustelserna uppe på höjderna. Denna tanke är emellertid nu med den nya uppgörelsen med Skansen för alltid försvunnen och den servering, som hädanefter kommer i fråga, fortgår efter Skansens nykterhetsvänliga principer. Man nöjer sig sålunda med kafé Bellevue där uppe på plåtån och nöjer sig med att här traktera mänskligheten efter samma schema som på Sagaliden och Bredablick.»

Det är, herr talman, för bevarande av de traditioner, om vilka Hazelius talat, som det beslut kommit till, för vilket konstitutionsutskottet ansett det vara sin grundlagsenliga plikt att göra en anmälan mot mig.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Herr Engberg: Herr talman! När jag lyssnade till den senare delen av statsrådets försvarstal, fann jag bekräftad en farhåga, åt vilken jag redan inom konstitutionsutskottet gav uttryck, nämligen att denna rent konstitutionella och även av reservanterna såsom rent konstitutionell betecknade och behandlade fråga till syvende och sidst skulle taga karaktären av något som den inom konstitutionsutskottet från anmärkarnas sida icke hade, nämligen karaktären av en nykterhetsfråga för att icke säga en nykterhetspolitisk fråga. Det avslutande kapitlet i herr statsrådets anförande med dess frammanande av Artur Hazelii skugga och med dess återgivande av vissa uttalanden, som göra frågan till enbart en nykterhetsfråga, var ju ett vittnesbörd därom att man vill försöka att i konstitutionsutskottets anmärkning på denna punkt smuggla in något som icke hör dit, förvanska karaktären av anmärkningen analogivis på samma sätt som enligt herr statsrådets och reservanternas uppfattning det föreläge ett försök att förvanska karaktären hos Skansen själv.

Det må vara mig tillåtet, herr talman, att, innan jag går in på en granskning av detaljerna i herr statsrådets anförande, ge en liten rekapitulation av huru denna sak egentligen ligger till. Jag fäster då uppmärksamheten därpå att när för budgetåret 1929/1930 190,000 kronor anvisades såsom en klumpsumma, var det i huvudsak tre villkor, som därtill voro anknutna: 1:o. att avlöningen till personalen skulle ske efter samma grunder som för personalen vid motsvarande statliga institutioner, 2:o. att dyrtidstillägget till museets personal skulle utgå ur klumpsumman, och 3:o. att en ledamot av museets nämnd skulle tillsättas av Kungl. Maj:t. När beloppet för budgetåret 1930/1931 anvisades — beloppet var detsamma — så preciserades, såsom det framgår av utskottets recit, villkoren sålunda, att det var »under iakttagande av det av riksdagen uppställda villkoret», som det i mån av behov finge »användas för det med anslaget avsedda ändamålet, med föreskrift tillika att ej mindre de i museets tjänst anställda tjänstemän, vilka tillhörde den grupp befattningshavare, som uppehöllo museets verksamhet som museinstitution, än även den vaktmästar- och eldarpersonal, som tjänstgjorde i museibyggnaden, av museet avlönades efter samma grunder, som gällde för motsvarande tjänstemän vid de statliga museerna». Nu inträffade emellertid, att när vi i fjol här i kammaren behandlade frågan om anslag till Nordiska museet och dess verksamhet, reste sig herr andre vice talmannen Bengtsson i Norup och höll ett andragande — skulle jag kanske säga — för kammaren, som återgivits i vårt utlåtande, och som i den väsentliga punkten har följande lydelse: »Beträffande Skansen har nu under förra sommarens lopp gjorts en del uttalanden vid olika möten och i tidningspressen om att Skansen borde vara befriad från spritservering. Det kan icke komma i fråga, att jag gör något yrkande i det hänseendet, men jag vill vädja till Kungl. Maj:t, att när det gäller en sådan plats som Skansen, som under årtionden varit en lugn tillflykt, fri från spritservering, för folk såväl från stad som landsbygden, vilka bege sig till Stockholm, regeringen måtte se till att Skansen även i fortsättningen får behålla samma karaktär som hittills. Jag har i övrigt endast att yrka bifall till utskottets hemställan.» Det var 28 av kammarens ledamöter, som instämde i detta yttrande. När riksdagen skrev till Kungl. Maj:t det året, angav den precis samma förutsättningar och villkor som den angav för föregående budgetår. Det var ingen ändring i det avseendet. Men när Kungl. Maj:t den 5 juni 1931 fattade sitt beslut, då lades till följande ord: »Att Nordiska museet icke utnyttjade den

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

rätt till allmän spritutskänkning å Skansen, vilken museet erhållit genom ett A. B. Stockholmssystemets beslut den 26 september 1930.» Rent formellt och beredningsmässigt är det skäl att observera den formulering, som statsrådsprotokollet har på denna punkt. Man utgick alltså ifrån den förutsättningen från vederbörande föredragande, att här hade det beviljats en rätt till museet — A.-B. Stockholmssystemet skulle genom beslut den 26 september 1930 ha beviljat en dylik rätt. Detta beslut av den 26 september figurerade i herr statsrådets anförande såsom en inledning, och kanske jag först får fästa uppmärksamheten på en liten lustighet. När överst på sidan 10 utskottet skriver, att »i enlighet med överståthållarämbetets ovannämnda lagakraftvunna resolution den 4 juli 1930, har bolaget såsom det vill synas den 26 september 1930 på begäran av Nordiska museets styresman beslutit angående utskänkning av spritdrycker å Skansen», så tolkar herr statsrådet orden »såsom det vill synas» såsom hänförliga till den 26 september 1930 och tror, att utskottet beträffande datum velat säga sitt »såsom det vill synas». Det var för mig och jag är övertygad om för utskottets samtliga ledamöter en mycket muntrande överraskning att höra en sådan tolkning. Hade vi satt »komma» här, hade herr statsrådet aldrig kunnat göra sig skyldig till sin misstolkning. Det hörde heller icke ihop med frågan om datum utan med vad som sakligt sagts i satsen i övrigt. Detta i förbigående. Det spelar endast rollen av en lustig misstolkning. Vad som i själva verket är den springande punkten är, att det har icke beviljats någon dylik rätt, ty herr statsrådet känner ju till — och det behöver jag icke påpeka för honom, ty han känner till det mer än de flesta — att endast överståthållarämbetet har laglig rätt att konfirmiera en dylik rätts beviljande. Stockholmssystemet har icke kunnat överlåta någon rätt. Det har endast överståthållarämbetet kunnat göra, och överståthållarämbetet har icke gjort det. Den förutsättning, som herr statsrådet utgår ifrån i statsrådsprotokollet, är alltså till större delen oriktig. Sakförhållandet är, att utskänkningsen på Skansen faller under den allmänna oktroj, som gavs åt A.-B. Stockholmssystemet den 4 juli 1930, och som gällde åren 1931—1932, då Stockholmssystemet fick rätt att i 100 lokaler ha utskänkning av vin och sprit och dessutom i 100 lokaler utskänkning av blott vin. Beträffande rätten att ha utskänkning av vin gäller, att den överläts på direktören C. Brolin att av honom utövas fr. o. m. den $\frac{1}{1}$ —den $\frac{31}{12}$ 1931. Det är alltså fastställt, att en dylik rätt överlätits. Beträffande åter utskänkningsen av sprit förelåg icke någon dylik framställning hos överståthållarämbetet, och överståthållarämbetet kunde följaktligen icke bekräfta någon överlåtelse.

Nu har jag emellertid börjat förstå vad det är, som spelat statsrådet det verkliga sprattet. Det är de ordalag, som användes i den av herr Peyron under tecknade promemorian till Stockholmssystemet, ty denna promemoria rör sig med uttrycken »rätt» och »rättigheter» och dylikt; och statsrådet måtte ha fått den uppfattningen av denna promemoria, att det här verkligen gällde en rätt eller rättighet. Det riktiga förfaringssättet hade väl då varit att höra efter, huruvida den i lag föreskrivna ordningen, nämligen den som gäller överståthållarämbetets resolutioner om bekräftelse, varit iakttagen. Det ser ut, som om herr Peyrons promemoria legat till grund för statsrådets formulering av beslutet i statsrådsprotokollet.

Hur är det då ställt på Skansen med hänsyn till utskänkningsen? I det yttre, som jag läste upp av herr Bengtsson i Norup, har man gått ut ifrån att på Skansen fanns det ingen spritservering. Det vet ju varenda en, att det är fullkomligt oriktigt. Ärligen förekommer på Skansen utskänkning av spritdrycker, dels till slutna sällskap, dels offentligt; och när, herr talman, när, herr statsråd, äger det offentligt rum utskänkning av spritdrycker på Skansen? När skall enligt herr statsrådets och hans regerings mening det

fortsätta? Jo, under de stora festligheterna. Alltså, mina herrar, vid de tillfällena, då barn och ungdom samlas på Skansen i stor myckenhet för att roa sig, då skall spritutskänkning äga rum på Skansen, och på den punkten har den nuvarande Kungl. Maj:t icke haft någon erinran att göra. Skulle jag i enlighet med herr statsrådets föredöme länka in debatten på sakens nykterhets sida, nödgas jag för min del säga, att en Kungl. Maj:t, mån om nykterhetsintresset, i detta fall, givetvis skulle sagt så här: »Ja, ni kan få spritutskänkning under vissa förutsättningar, men sörj för att spritutskänkning är borta under de stora festligheterna.» Vad är det emellertid vi få bevittna? Jo, att herr statsrådet i den tolkning, han själv gav åt innebörden av regeringsbeslutet, säger att: »beträffande den individuella spritutskänkningens borde däremot såsom tillförene gälla, att sådan utskänkning endast ägde rum i samband med festligheter o. d.» Jag får säga, att har man ett verkligt nykterhetsintresse, så är det just från de stora festerna, där barn och ungdom äro samlade, som spriten bör vara bannlyst. Om man utgår ifrån den synpunkten, måste jag även med anläggande av herr statsrådets nykterhetspolitiska betraktelsesätt säga, att med den tolkning, som givits här, och som innebär, att vid de stora festerna skall offentlig spritutskänkning få förekomma, med den utgångspunkten, säger jag, är ett medgivande detsamma som man slog sig själv på munnen, ty det svenska folket, till vilket herr statsrådet appellerar, skall näppeligen kunna förstå, att det kan vara ett nykterhetsintresse, att man förlägger spritservering just till de tider då barn och skolungdom som mest äro samlade på Skansen.

I det anförande, som herr Bengtsson i Norup höll — jag ser, att han anlät hit till kammaren — utgick han från den förutsättningen, att överhuvud taget förekomme ingen spritutskänkning på Skansen. Hans ord föllo nämligen, såsom jag redan erinrat om, på det sättet, att Skansen även i fortsättningen må få behålla samma karaktär som hittills d. v. s. fri från spritservering. Herr Bengtsson i Norup har tagit grundligt miste. Skansen är icke och har icke varit fri från spritservering. Jag vet icke om herr andre vice talmannen plägar besöka Skansens fester, om vilka jag nyss erinrade, men i så fall skulle han finna, att spritservering äger rum på Skansens stora restaurang precis som på värdshuset på Djurgården. Det är alltså en misstolkning, från vilken herr vice talmannens yttrande den gången utgick. Året om, hela året, utskänkes vin och öl. Det har ingen erinrat något däremot. Nu vet ju varje människa, att just på vin berusar sig folk kanske mera än på de 15 centiliter, som utskänkas. Detta är den bistra sanningen. Här har man icke gjort något. Vin skall fortfarande serveras året om. Öl skall fortfarande serveras året om och spritdrycker skola få serveras, när barn och ungdom under festerna äro samlade på Skansen. Jag undrar, om icke herr andre vice talmannen, därest han begrundade dessa fakta, skulle komma till slutsatsen, att den linje, som är regeringens, blir högst sällsam ur nykterhetssynpunkt. Hade jag suttit i herr statsrådets ställe och haft att handlägga detta ärende, skulle jag riktat vederbörandes uppmärksamhet just på detta förhållande och erinrat om huruvida det icke kunde tagas under övervägande att vid de stora festerna torrlägga Skansen. Men det har icke intresserat herr andre vice talmannen.

Emellertid: för att återgå till det formella — denna utflykt på frågans utkant har betingats av slutkapitlet i herr statsrådets eget anförande — för att återgå närmast till beredningen, så kom utskottet så småningom, icke ifrån början, fram till beredningssynpunkten, som så småningom har mognat och vuxit fram under behandlingen. Utskottet kom underfund med att den utgångspunkt, som valts från herr statsrådets sida, har varit oriktig. Nu vill jag tillägga, att min gamle och gode vän, herr statsrådet Holmbäck, icke skall taga det allt för hårt i denna beredningsfråga, ty han har blivit vilseförd av Stock-

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

holmssystemets P. M. Jag vill säga, att denna beredning i varje fall har varit av den karaktären, att en Kungl. Maj:t, som vill sörja för att dess ärenden äro så tillrättalagda, att Kungl. Maj:t kan gå anmärkningsfri, får icke underlåta att i enlighet med lagens klara anda och mening göra sig underrättad om huruvida och i vad mån den rättighetsbeviljande institutionen, d. v. s. överståthållarämbetet, verkligen har bekräftat en överlåtelse eller icke.

Jag kommer därmed in på den andra punkten, ingripandet i rättsproceduren. Herr statsrådet förmenade, att konstitutionsutskottet hade orätt, när utskottet på denna punkt klandrat Kungl. Maj:t för att så att säga ha lagt sig i en rättsprocedur, med vilken Kungl. Maj:t icke hade att skaffa. Den bevisföring, som herr statsrådet presterade på denna punkt, kunde emellertid på intet sätt övertyga mig. Det är icke på det sättet, att utskottet har förklarad, att det är olagligt av Kungl. Maj:t att här uppställa villkor överhuvud taget, utan utskottet har förklarat, att det är olagligt att gripa in från Kungl. Maj:ts sida i en rättsprocedur, varigenom man hindrar utnyttjandet av en, som Kungl. Maj:t själv trodde, undfången rätt. Vi ha sagt i utlåtandet, att vi bestrida, att någon rätt hade överlåtits, men vi ha tillagt: Antag att Kungl. Maj:t har gått ut ifrån den förutsättning, som den har gjort, bleve det under sådana förhållanden rättfärdigat att förfara såsom har skett? Vi ha visat, att om det vore på det sättet, att här verkligen förelegat en överlåtelse och en undfången rätt, så äger icke Kungl. Maj:t befogenhet att gripa in och hindra utnyttjandet av denna rätt, alldenstund detta skulle bli alldeles parallellt med att man i besvärsväg och underställelseväg kunde få en sak ändrad av Kungl. Maj:t på detta område. Det vet herr statsrådet lika bra som jag, och han vet kanske bättre än jag, eftersom han är jurist, att på den punkten lägger gällande lag ett bestämt hinder i vägen för ett ingripande.

Jag kommer nu till den tredje och viktigaste punkten. Till min överraskning förklarade herr statsrådet, att Kungl. Maj:t kan ställa vilka villkor som helst, eftersom riksdagen har skrivit, att det må ske på de övriga villkor, som Kungl. Maj:t kan komma att fastställa. För det första skulle alltså enligt herr statsrådets mening även det villkoret kunna ställas, att det skall vara spritutskänkning på Skansen, ty kunna vilka villkor som helst ställas, kan ett sådant villkor också ställas. Jag tror därför, att herr statsrådet vid närmare eftersinnande skall nödgas utrymma den positionen.

Men för det andra, om man knyter ett villkor av detta slag till ett anslag, beviljat för museivård, då uppkommer frågan om hur saker och ting verkligen hänga samman. 190,000 kronor ha givits av riksdagen för museala ändamål, för Nordiska museets uppgifter och förvaltning. Eftersom nu emellertid Skansen på sätt och vis hör samman med Nordiska museet — Skansen åtnjuter visserligen underhåll av Stockholms stad, men det har också en viss ställning till Nordiska museet — så passar man på att ställa ett villkor, som gäller förhållandena på Skansen, när man ger ett anslag, som avser Nordiska museet, den museala verksamheten. Jag kan mycket väl tänka mig, att man från herr statsrådets utgångspunkter en vacker dag säger, att man får icke röka på Skansen, man får icke gå utan galoscher på Skansen eller vad man kan hitta på allt i bestämmelseväg. För min del finner jag det vara att sammanblanda fortepiano med Halmstadslax att på detta sätt med varandra sammanbinda villkoren för ett anslag till Nordiska museets museala verksamhet och förvaltning med villkor om hur det skall vara i nykterhetsväg där uppe på Skansen. Det hör icke samman. Sanningen är naturligtvis den, att min vän Ake Holmbäck liksom hans kolleger i regeringen ha efter herr Bengtssons i Norup anförande från estraden i fjol känt, att här måste man handla, ty här finns en opinion. Att denna opinion utgick från oriktiga förutsättningar tillkom uppenbarligen icke Kungl. Maj:t att pröva. Man ville vara tillmötesgående mot denna opinion,

och därför slog man till med detta villkor. När man då till på köpet fick läsa i tidningarana sådana utläggningar som att nu äntligen skulle Skansen bliva befriad från servering av rusdrycker, förstår man, hur vilseförd opinionen var, ty alltjämt, herr talman, skall enligt Kungl. Maj:ts ståndpunkt året om serveras vin och öl på Skansen och det skall enligt herr statsrådets uttryckliga förklaring serveras sprit under de stora festerna. Var ligger, mina damer och herrar, en torrläggning i ett sådant förfaringssätt? Jag kan icke se det.

Man har nu i vissa tidningar gjort särskild affär av denna anmärkning, och jag såg, att herr statsrådets egen tidning riktade ett angrepp emot honom, därvidlag understödd av en annan tidning. Jag har icke velat deltaga i denna trafik, herr talman, och jag vill icke heller i fortsättningen göra det. Det faller utanför ett sakligt bedömande av denna fråga. Vad vi ha haft att pröva är den konstitutionella ordningen i detta fall. Den har åsidosatts i de tre punkter utskottet angivit. Herr statsrådet har gjort allt vad han har kunnat i fråga om försvar, men han har icke kunnat allt vad han har gjort, ty det har brutit i bevisningen för riktigheten av hans handlingssätt. Det är klart, att om man ser saken så, som han såg den i slutet av sitt anförande, så skall man kunna vädja till en opinion. Men upplyser man denna opinion om vad det är för förutsättningar för det hela, så tror jag, att det bedöms på ett annat sätt. Jag ställer frågan: »Vad är det hos Skansens karaktär, som skulle förvanskas, om Kungl. Maj:t icke hade gjort sitt ingripande? Vad vore det hos denna institution, som skulle ha blivit annorlunda, vilket så starkt trycktes på från herr statsrådets sida? Jag kan icke upptäcka någonting, ty när under de stora festerna sprit skall serveras enligt folkfrisinnat recept och i samma kvantiteter som annars brukar ske, när det, som var och en vet, är mycket litet folk på Skansen under de tider i övrigt, när det skulle iakttagas en begränsning, som icke blott vore de 15 centiliterna utan som skulle bli väsentligt lägre, och när var och en vet, att även med den ordning, som råder under vårfesterna, man icke på Skansen har förmärkt några oordningar, även om man kan finna det egendomligt att spritutskänkning alltjämt skulle med regeringens beskydd just ske när en hel del skolungdom är där uppe, när allt detta är och blir fallet, så säger jag: hur kan man då komma och tala om att den utskänkning, mot vilken regeringen vänt sig, skulle ändra karaktären hos Skansen.

Summerar jag ihop alla dessa synpunkter, såväl de konstitutionella som de sakliga, så måste jag säga, att utskottet har haft mycket gott fog för sin anmärkning på denna punkt.

Herr statsrådet fäste sig vid att utslaget kommit till av slumpen, eftersom det här stod 10 mot 10. Ja, det är många gånger slumpen spelar in här i tillvaron och icke så sällan i konstitutionsutskottet. Det är mycket möjligt, att slumpens herre, när han ordnat det så, att vi fingo en majoritet på vår sida och att de övriga kommo i minoritet, representerade något av vad en berömd filosof plägade kalla för förnuftets list. Jag ser, att herr andre vice talmannen är försvunnen, men adressen gällde verkligen än en gång hans anförande i fjol här i andra kammaren, ty det är, herr talman, en förnuftets list, att nu slår herr Bengtsson i Norup vakt om en tingens ordning, som ur nykterhetssynpunkt är ägnad att inge t. o. m. mig vissa betänkligheter med avseende å de stora festerna med deras tillströmning av ungdom. Man glömmar alldeles, att vad som här har förelegat från utskottets sida har endast varit att vilja tillse en god och konstitutionell ordning.

När det nu har ryktats om att man vill fullfölja tankegången i herr statsrådets anförande och göra detta till en fråga om nykterheten på Skansen, så ber jag att få varna dem, som ha dessa planer. Det har sagts, att man till och med vill föreslå ett ogillande av denna anmärkning. Gärna för mig, men jag måste då för min del säga, att skola rent konstitutionella anmärkingar för-

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

vandlas till nykterhetspolitiska debattämnen på det sättet, ja, då blir det nästan ogörligt för konstitutionsutskottet att granska den formella handläggningen av lighthörande frågor, ty då löper man ju alltid risken att det formella förvandlas till det substansiella, och då vet jag icke, hur hela dechargeförfarandet till sist kommer att gestalta sig.

Med hänvisning till vad jag här har sagt, herr talman, anhåller jag om att punkten måtte läggas till handlingarna.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Sävström: Herr talman! Det har sagts, att konstitutionsutskottet har i år kommit med ett magert utlåtande beträffande dechargen. Det hindrar ju icke, att arbetet i utskottet har varit lika mödosamt som tidigare. Emellertid är ju det ingenting att klaga över, att det endast är två anmärkningar i år, således ett mindre antal än vad tidigare har varit förhållandet.

Då man är ledamot av utskottet, är det klart, att man vill tillse, att utskottets ära står högt, och jag vill naturligtvis icke klandra utskottet för det beslut, vartill det har kommit, men jag måste ändå säga mig, att den anmärkning, som här har framförts, är allt en av de magraste, som jag någonsin sett utformad av utskottet. Det fordras herr Engbergs skickliga förmåga att kunna hålla tal för att förgylla upp en sådan sak, som det här i verkligheten är fråga om. Jag måste uttrycka min stora beundran för herr Engberg att kunna göra något så vackert av den punkt, som här är föredragen.

Det har gjorts anmärkning av utskottet mot den formella behandlingen av ärendet, och det tillhör naturligtvis icke mig att ingå i något försvar för statsrådets behandling av frågan, men när herr Engberg säger, att den formella synpunkten egentligen har vuxit fram under behandlingen av ärendet, så måste jag säga för min del, att det är naturligtvis riktigt, men icke var det väl avsikten från början? Här säger utskottet på sid. 9, att »vid granskning av handlingarna i akten har utskottet icke kunnat utröna, att, såsom förutsatts i Kungl. Maj:ts beslut, någon rätt till allmän spritutskänkning å Skansen beviljats Nordiska museet», och slår jag upp sid. 11, så säger utskottet: »Departementschefen hade bort tillse, att det av Kungl. Maj:t åberopade beslutet av Aktiebolaget Stockholmssystemet den 26 september 1930 varit till ordalydelsen känt före avgörandet. Beslutet finnes emellertid icke såsom nämnts återgivet bland handlingarna i akten.» Det är rätt, men när utskottet fattade sitt beslut om anmärkning, så visste icke utskottet detta. Det är något, som sedermera har tillkommit, och därför är det klart, att utskottet med den största tacksamhet hakar sig fast just vid detta och lägger så stor vikt vid den formella behandlingen av ärendet.

Jag vill naturligtvis, som jag förut sade, icke ingå i något försvar på den punkten, men när det gäller behandlingen i övrigt av detta ärende, så har det inom utskottet tillkännagivits och upplysts, att nämnden, som hemställde om ökad spritutskänkning på Skansen, gjorde det med tillkännagivande av den uppfattningen, att utskänkning icke skulle medföra någon fara för missbruk, och att således ingen risk skulle föreligga, att Skansen skulle behöva förlora sin ideella karaktär. Det ansågs vara klart, men det betonades samtidigt, att möjligheten till ökad utskänkning tvivelsutan skulle medföra ökad frekvens såväl till friluftsmuseet som serveringarna, vilket skulle bli av stor betydelse för institutionens ekonomi och i framtiden måhända säkerställa densamma. När man således säger, att detta icke är en nykterhetsfråga, utan att det här endast gäller den formella behandlingen av saken, och när man vet, att nämnden har framhållit önskvärdheten av ökad spritutskänkning, därför att det skulle bli av stor betydelse för institutionens ekonomi och för framtiden må-

hända säkerställa densamma, är det klart, att slutsatsen av detta resonemang måste bliva, att utskänknigen väl icke skulle bli av så ringa omfattning, som man här har velat göra gällande, ty genom densamma skulle ju ekonomien säkerställas.

I själva sakfrågan yttrar sig emellertid utskottet mycket försiktigt, och utskottet ger för övrigt ett erkännande åt syftet att hindra en förvanskning av Skansens allmänna karaktär. Det är, det måste jag säga, en vacker gest åt dem, som ha den uppfattningen, att här icke bör bli någon vidgad spritutskänkning på Skansen. Det är sant, som herr Engberg säger, att spritutskänkning sker vid vissa tillfällen, vid fester och sådant, men här var det ju fråga om icke blott att denna rätt skulle bibehållas, utan även fråga om ökad rätt till spritutskänkning på Skansen, och det är detta, som regeringen har sagt nej till. Jag menar, att hur försiktigt än utskottet här har försökt yttra sig i själva sakfrågan, så kan kärnpunkten i varje fall icke döljas, och det är detta, som jag ansett, att jag ändå borde framhålla vid detta tillfälle.

Jag anser för min del, herr talman, att det saknas fog för att göra anmärkning på denna punkt.

Med herr Sävström förenade sig herr *Persson* i Trången.

Herr Hallén: Herr talman! Jag vill ingalunda bestrida, att icke detta ärende säkerligen skulle kunna ha handlagts på ett smula lyckligare och lämpligare sätt. Jag kan icke heller förmena utskottet, d. v. s. den segrande halvan, den upptäckarglädje, som kan komma till synes inför det goda fyndet, att såvitt man kan förstå av handlingarna, vederbörande statsråd har anmodat Skansens styresmän att avstå från en rättighet, som de egentligen icke äga, och jag vill icke heller bestrida utskottet rätten att reagera, när regeringen i alla fall har gett sig på konststycket att driva det därhän, att man genom att sätta dylika villkor åtminstone indirekt skulle kunna förbjuda eller låta nedlägga utskänkingsställen i Stockholm. Det är ju frågor, som enligt gällande lag är en angelägenhet mellan Stockholmssystemet och överståthållarämbetet allena. Likaledes kan man icke heller bestrida utskottets erinran om att det är ett något originellt sätt att tillämpa orden i riksdagens beslut om de övriga villkor, Kungl. Maj:t kunde föreskriva. Visserligen har statsrådet framhållit, att det ingalunda är något vare sig lagstridigt eller olagligt i att foga vissa villkor till de 190,000 kronorna. Det tycker jag också är riktigt. Å andra sidan måste jag, ehuru jag är reservant och icke deltagit i denna anmärkning, erkänna, att det ter sig hårt att liksom pressa Skansen till detta villkor för att det skall komma i delaktighet av pengar, som det aldrig får. Det har framhållits, att Skansen är en självförsörjande inrättning, och dessa 190,000 kronor gå i huvudsak till Nordiska museets löner och överhuvud taget vad som erfordras för hela stiftelsens och institutionens drift. Det är just detta, att då, på grund av den formella samhörigheten mellan Nordiska museet och Skansen, hänga på detta villkor för att giva pengar, som den, som drabbas av villkoret, egentligen icke själv får något av, det är det, som ser en smula hårt ut. Det är nästan som om en rik man skulle för att hjälpa en behövande passa på och avpressa en hans tvillingbror kännbara medgivanden, ehuru denne i stort sett stode utanför saken. I detta sammanhang vill jag tillåta mig en parentes, som kanske ligger vid sidan av ämnet. Det är att uttala en önskan, att regeringen, som för avsevärd tid framåt synes hava stoppat förbudsprogrammet i påsen, åtminstone när det gäller kungl. propositioner till riksdagen, måtte förfara med en viss varsamhet, när den så att säga tager skadan igen genom att tillvinna sig nykterhetssegrar på sådana smärre frontavsnitt som exempelvis Värnamo och Vetlanda stadshotell och annat sådant. Där kräves nog en smula större varsamhet.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Man skulle kanske förmoda, att jag från dessa utgångspunkter och synpunkter skulle biträda den mening, som den med lottens hjälp segrande utskottshalvan kommit till. Jag har icke gjort det. Jag skall be att i korta ord få angiva, varför det icke blivit fallet.

Visserligen formulerade regeringen sin framställning till Nordiska museet i denna fråga, såvitt jag kan se, på ett sätt, som icke är riktigt. Men meningen är i alla fall uppenbar. Och jag tror, att man kunde hava gått till väga på ett annat sätt. Man kunde hava vädjat till nämnden att den i sin tur anmodat Stockholmsystemet att göra en inskränkning i den allmänna spritutskänkningsen, och man hade därvid kunnat gå till väga i så att säga mindre kategorisk form. Man behövde icke hava vidhängt det som ett absolut villkor. Man kunde hava gjort en sådan erinran och framställning, som hade lett till samma resultat. Men jag menar, att det är syftet och sakfrågan man måste se till. Då kommer man fram till, att man kan icke annat än önska, att den sprit, som förekommer på Skansen, verkligen omgives med sådana skrankor, att den icke äventyrar Skansens säregna karaktär. Man får säga, att värfester och berusade studenter äro ofta samtidiga företeelser på Skansen. Det har gjort, att många gamla säkra skansenvänner de dagarna hållit sig borta därifrån. Det kanske må vara tillåtet, herr talman, att i det sammanhanget också säga, att alla vi, som vilja slå vakt om Skansens ursprungliga karaktär — det tyckas alla vilja göra — rikta sig icke bara mot tendensen att utvidga spritutskänkningsen utan mot många andra företeelser. Man behöver icke vara någon asket mot nöjen och hava ovilja mot dans, om man ifrågasätter, om de allra modernaste och skäligen tvivelaktiga dansformerna passa ihop med hela denna miljö och om det icke räcker med alla övriga platser i huvudstaden, som man har för så kallad modern dans. Det är säkerligen en viktig och betydelsefull opinion i fråga om Skansens spritutskänkning, som vederbörande borde bättre beakta än hittills.

Emellertid vill jag säga något, när jag hör herr Engberg påpeka, att denna framställning från regeringens sida är ganska inkonsekvent, ty, säger han, på värfesterna, då barn och ungdom komma dit, får man i alla fall, även efter denna framställning från regeringens sida, utskänka sprit. Jag instämmer med herr Engberg, att i det är ingenting önskvärt. Jag bara undrar, varför han icke drar den logiska slutsatsen att vädja till regeringen att liksom bättra på beslutet. Jag tycker icke, att det är en dag för tidigt, att åtminstone värfesterna förskonas från spriten, därför att det är icke roligt att se de stora grupper av berusad ungdom, som finnas, låt vara, att en del varit påspädda innan de passerade inom grindarna. Men sedan kräves det icke mycket, innan de kunna komma upp i en otrevlig stämning.

Det skulle i så fall hava varit en anmärkning mot statsrådet för att han icke gått tillräckligt radikalt till väga. Men man får åtminstone erkänna det goda syfte, som förelegat. Det är nog, som herr Sävström framhöll, så, att det här gäller liksom att förebygga en ytterligare ifrågasatt utvidgning av den allmänna utskänkningsen, som absolut skulle äventyra och fördärva Skansens karaktär. Vi äro alla ense om, att får Skansen karaktär av nöjesetablissemang, är Artur Hazelius' stora tanke förfelad. Att det finnes tendenser i den riktningen och krafter, som arbeta åt det hållet, därom är intet tvivel.

Jag vill emellertid sluta med att framhålla, att när man hemfaller till ett sådant här formkärereri och vill ställa statsrådet till ansvar, tycker jag, att det är orätt och olämpligt. Först och främst har den allmänna opinionen ganska svårt att tro annat än att det är Skansens sprit man vill slå vakt om, även om man bedyrar, att så ej är fallet. Ty hade man i sak gillat åtgärden, tror jag icke, att man av formella skäl utkrävt detta konstitutionella ansvar. Jag menar, att utskottet missuppfattar själva granskningens uppgift, om det sitter

och letar med förstoringsglas efter sådana här petitesser. Ty, herr talman, i en tid, som är så fylld av ödesdigra varsel och då hela den gamla ekonomiska samhällsgrunden vacklar och bekymren om vår folkhushållning tillspetsa sig, tycker man verkligen, att det grundlagsvårdande utskottet borde hava den goda smaken och urskillningen att icke betrakta frågan om spriten på Högloftet eller Bragehallen eller vad det är av en sådan vikt, att ett eventuellt missnöje i fråga om handläggningen av de frågorna skall angivas med grundlagens ord, att man icke här iakttagit rikets sannskyldiga nytta. Jag menar, att i ramen av dessa dagars stora folkbekymmer passar denna struntfråga mycket illa i stycket.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Herr andre vice talmannen **Bengtsson**: Herr talman! Herr Engberg har alltid intresse av att bemöta mig. Jag tänker särskilt på lördagens debatt. Han söker åter i dag att draga mig in i diskussionen. Då vill jag först säga, att det måste vara litet starkare skäl för en anmärkning med en ingående sakdebatt än denna, ty denna anmärkning är tillkommen och har berott på lotten. Starkare är den icke än så. I varje fall, herr Engberg, när det förra året blev känt i pressen — om Social-Demokraten tog upp det vet jag icke — att nu var det möjligt, för att ej säga troligt, att det skulle bliva en utsträckt spritservering på Skansen, så väckte detta ganska stort uppseende bland dem, som bruka besöka Skansen för att få en trevlig eftermiddag. Folkmöten uppsatte resolutioner som antogos, enskilda sände skrivelser emot någon utsträckning av spritserveringen. Det var med anledning därav, som jag här i kammaren yttrade några ord. Jag skall citera dem; det är bara några rader. Jag yttrade: »Beträffande Skansen har under förra sommarens lopp gjorts en del uttalanden vid olika möten och i tidningspressen om att Skansen borde vara befriad från spritservering. Det kan icke komma i fråga, att jag gör något yrkande i det hänseendet, men jag vill vädja till Kungl. Maj:t att när det gäller en sådan plats som Skansen, som under årtionden varit en lugn tillflykt, fri från spritservering, för folk såväl från stad som landsbygden, vilka bege sig till Stockholm, regeringen måtte se till, att Skansen även i fortsättningen får behålla samma karaktär som hittills.»

Nu har herr Engberg särskilt hängt upp sig på det, att jag icke hade reda på, att Skansen icke är fri från spritservering. Och särskilt drar han fram exempel från vårfesterna, hur det festas och supes. Ja, herr Engberg säger till mig, att andre vice talmannen torde icke ha besökt festerna. Herr Engberg torde icke heller hava besökt dem, i varje fall icke de år, då de varit inställda. De hava varit inställda i två år och bliva det även i år, enligt tidningarna *därför att de gå med förlust*. Styrelsen har inställt dem. Jag kan icke förstå, vad herr Engberg menar. När vårfesterna, som hava rätt till spritutskänkning, gå med förlust trots denna väldiga tillströmning av folk, hur kan man då motivera ökad spritservering för att få bättre ekonomi. Det har ju i stället visat, att spritserveringen icke bidrager till att giva ett bättre ekonomiskt resultat för Skansens ledning.

När herr Engberg säger, att vi folkfrisinnade gilla sprit på vårfesterna, men icke för övrigt, så vill jag nämna, att det var ej mindre än 28 av kammarens ledamöter, som instämde med mig, både från herr Engbergs parti och från högern och bondeförbundet. Det är alltså icke bara de folkfrisinnade. Fast nog är jag stolt över att vi folkfrisinnade i det fallet vilja hava Skansen till vad den är ämnad till av dess skapare. Herr Engberg talar om Skansens karaktär. Varför är den tillkommen? Jo, den är avsedd att vara en tillflykt för befolkningen att i lugn och ro tillbringa söndagseftermiddagarna och andra stunder på Skansen, men vara befriade från dem, som äro rusiga. Det är dock så, herr Engberg, att det förekommit, att folk blivit störda av dessa. När det

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

då finnes hundratals andra ställen utanför Skansen i Stockholm, där de kunna få hur mycket sprit som helst, nära nog, höll jag på att säga, och när de i varje fall kunna få det genom att gå från den ena restaurangen till den andra, så förstår jag icke, varför icke folk kan få besöka Skansen och tillbringa en familjedag där utan att det där också ovillkorligen skall vara sprit.

Jag vill därför uttala den förhoppningen, att herr Engberg hjälper till att helt och hållet befria hela Skansen och värfesterna från spriten. När han nu är angelägen att det skall talas om, att de folkfrisinnade icke äro med om det senare, så vill jag säga: Låt oss hjälpas åt, herr Engberg! Med eder hjälp kanske det går att nå detta syfte, även på värfesterna, när de icke äro inställda. I år lär det icke behövas, ty enligt ledningens tillkännagivande blir värfesten inställd i år. De gå trots spriten med förlust.

Jag har naturligtvis här icke något yrkande, herr talman, att göra. Det skulle dock förvåna mig, liksom herr Sävström, som yttrade, att det skulle förvåna honom, om kammaren här ville vara med om att stödja det uttalande, som konstitutionsutskottet gjort på denna punkt. Men jag skall som sagt icke göra något yrkande.

Herr Engberg: Herr talman! Såväl herr Hallén som herr andre vice talman resonerade utifrån en förutsättning, som jag icke förstår. Studiet av nykterhetsförhållandena särskilt här i Stockholm under de senare åren har ådagalagt, att källan till onykterhet och fylleri väsentligt mera ligger hos de billiga vinerna och ölet än hos den så kallade ransonerade spriten. Kom ihåg, herr Bengtsson i Norup, att det är intet hinder för honom att gå på Högloftet och dricka den ena flaskan billigt och rusande vin efter den andra utan begränsning i fråga om kvantiteten. Det är sådant som folk berusar sig på, herr Bengtsson i Norup. Det är en fullständig villfarelse, när man tror, att det är på den så kallade nubben, som berusningen egentligen beror. Det är på drickandet av stora massor öl och billigt vin. Ha ni följt med Vin- och spritcentralens redogörelse, som jag gör, om jag undantar den sista, hur t. ex. konsumtionen av det grekiska vinet Samos gått upp så kolossalt, och hur det är likadant med dessa viner, som heta Garonne och Villafranca? Dessa viner äro billigare än spriten, och folk, som vilja berusa sig, sitta och dricka den ena flaskan efter den andra. Det får fortgå året om på Skansen. Det är ett fullständigt misstag, herr Bengtsson i Norup, att gå ut ifrån, att nykterhetsförhållandena på Skansen bero bara på spriten. De bero väsentligen på, hur det är med utskänkingen av öl och vin. Det är sanningen, herr Bengtsson i Norup. Fråga sakkunniga män, sådana som syssla med dessa spörsmål, exempelvis chefen för Stockholmssystemet och dem, som sitta i våra nykterhetsnämnder i Stockholm, och de skola vitsorda för herr Bengtsson i Norup, att berusningskällan i den allra största utsträckningen, när det gäller fylleriet i huvudstaden, är att söka i de billiga vinerna och ölet och i mindre utsträckning i den ransonerade spriten. I den mån man möter spritberusning i Stockholm, är det ofta de så kallade pundlangarna, som stå bakom. Det är den så kallade illegala spriten men icke den legala spriten. Utgångspunkten är därför alldeles oriktig. Om herrarna fundera på en nykterhetsreform på Skansen, är det icke en rimlig ordning att bara stirra på spriten.

Men jag vill fästa uppmärksamheten på den ordagranna ordalydelsen i vad statsrådet förklarade, när han uttolkade för Nordiska museets nämnd sin mening om det beslut, som Kungl. Maj:t fattat den 5 juni. Det står i hans egen uttolkning: »Beträffande den individuella spritutskänkingen borde däremot såsom tillförne gälla, att sådan utskänking endast ägde rum i samband med festligheter och dylikt.» »Formuleringen 'icke utnyttja den rätt till allmän spritutskänking' var gjord just med hänsyn till regeringens ön-

skan att, utan att beröra serveringen för slutna sällskap, förhindra den individuella utskänkingen annat än vid ovannämnda särskilda tillfällen» — alltså festerna. När herr Bengtsson i Norup talar om, att värfesterna på sista tiden inställts, vet jag det mycket väl. Men jag ber att få påpeka, att vi inom konstitutionsutskottet skaffat oss en fullständig förteckning på de tider, utskänking ägde rum. De ha visat sig sammanfalla med festerna i allmänhet, värfesterna i synnerhet, ibland någon höstfest. Så ligger det i själva verket till. Därför skall herr Bengtsson i Norup icke göra saken till något annat än vad den är.

Till sist ett ord. Den ärade talaren supponerade, att jag ville utkräva någon revansch i dag på grund av att jag skulle hava blivit tillplattad av honom — om jag fattade honom rätt — i en debatt i ett annat ärende. Jag har icke upptäckt, att jag är tillplattad i den debatten. För det andra är jag icke alls hämndgirig, allra minst när det gäller herr Bengtsson i Norup.

Herr statsrådet **Holmbäck**: Herr talman! Till att börja med får jag säga några ord till herr Hallén. Han sade, att om vi tagit litet lättare på denna fråga, vi kanske kunnat ordna den under hand. Jag minnes icke detaljerna i de underhandlingar, som fördes före den 5 juni 1931, men jag kan försäkra herr Hallén, att vi icke på något vis voro stridslystna.

Min huvudsakliga opponent är min ärade vän herr Engberg. I allmänhet är jag ju här i kammaren endast åhörare, och jag får bekänna, att jag mycket gärna hör herr Engberg. Han är ju en boren talare, som får meningsfränder och motståndare att lyssna. Men hans yttranden i dag ha icke kunnat på någon punkt övertyga mig. Jag har fullkomligt samma position efter som före hans anföranden.

Herr Engberg började sitt första yttrande med att säga, att utskottet tagit denna fråga såsom en konstitutionell fråga och icke såsom en nykterhetsfråga, men att jag hade fört in frågan på nykterhetens område. Saken är väl den, att jag i nio tiondelar av mitt anförande uppehöll mig vid de formella sidorna av ärendet och att jag endast i en tiondel av anförandet berörde de skäl i sak, som jag haft för det klandrade beslutet. Därtill måtte jag väl hava haft rätt. Den ståndpunkt, herr Engberg intager, synes kunna sammanfattas så: låt oss för Guds skull icke gå in på realfrågan. Ståndpunkten i fråga synes mig ganska egendomlig. Men när man har denna position och säger ifrån, att vi blott skola lägga en formell syn på ärendet, då borde väl konsekvensen vara, att man renodlar sina egna anföranden från allt annat än den formella frågan. Herr Engberg gjorde alldeles tvärtom. Den reella frågan, nykterhetsfrågan, upptog en mycket större del av herr Engbergs första anförande, än vad den gjorde av mitt. Och går jag till hans andra lilla anförande nyss, så var det väl uteslutande eller så gott som uteslutande nykterhetsfrågan, som han där var inne på. Vad man kan säga om detta — konsekvent är det icke.

Vid min behandling av nykterhetssynpunkten har jag för övrigt, det ber jag att få poängtera, icke på något vis gjort gällande annat, än att utskottsmajoriteten stod på samma ståndpunkt som jag. Jag har sagt, att utskottsmajoriteten gav sitt erkännande åt syftet, att Skansens karaktär icke skulle förvanskas. Jag yttrade, att utskottsmajoriteten hade anmärkt mot mig, icke för att jag haft orätt i sak utan trots att, som jag uttryckte det, utskottet ansett, att jag i varje fall i väsentlig mån haft rätt i sak. Men jag lämnar därhän, herr talman, om det ligger en statsmannatanke bakom att göra ett så hårt angrepp på formen, trots att man anser, att det som man klandrar är rätt i sak.

De delar av herr Engbergs anförande, som behandlade den nykterhetspo-

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

litiska frågan, har jag redan bemött genom vad jag tidigare yttrat i dag. Jag har sagt, att vi icke ville uppträda extremt. Vi ville blott förhindra den nya spritutskänkning, som skulle komma till stånd på Skansen. Herr Engberg säger nu, att vi borde tillåtit den nya spritutskänningen, men däremot borde förbjudt den gamla spritutskänningen på vårfesterna. Detta står i motsättning mot en annan del av herr Engbergs anförande, där han, om jag ej misstager mig, sade, att då det gäller ett redan uppkommet förhållande, Kungl. Maj:t icke skulle ha rätt att ingripa. Vad vi ansett oss böra försöka förhindra var en permanent spritutskänkning, som kanske så småningom skulle förvanskas Skansen och gjort det till ett nöjesfält med helt annan karaktär. Det kan mycket väl diskuteras även ur annan synpunkt än att här var fråga om något nytt, om det icke var vida lämpligare att ingripa just mot denna spritutskänkning än mot spriten på vårfesterna, och detta trots att herr Engberg, jag tror det var sex gånger, i sitt anförande åberopade, att barn och ungdom då äro samlade på Skansen.

Herr Engberg sade, att jag icke skulle taga anmärkningen mot beredningen av ärendet för hårt. Han påpekade också, att han i sin tidning icke riktat något angrepp mot mig för den saken, och det håller jag honom räkning för. Vad som beträffande beredningen är den verkliga tvistepunkten mellan utskottet och mig är nog bara själva avfattningen av det av konstitutionsutskottet klandrade villkoret, d. v. s. ett sätt att skriva. Jag har hänfört mig just till den terminologi och den tankegång, som låg bakom Stockholmssystemets beslut av den 26 september 1930. Jag hade att utfärda en handling, som skulle tillämpas av Nordiska museet och Stockholmssystemet. Vad var naturligare, än att jag använde den tankegång, som dessa parter i den handling, som stod till min disposition, använde? Jag har icke alls använt rusdrycksförsäljningsförordningens terminologi. Om utskottet varit litet noggrannare i sin granskning, skulle utskottet observerat, att uttrycket »allmän spritutskänkning» icke förekommer i rusdrycksförsäljningsförordningen.

Vad åter utskottets sätt att skriva angår, måste jag säga, att herr Engbergs förklaring i anledning av min polemik mot uttrycket »såsom det vill synas» enligt min uppfattning icke är tillfredsställande. Och jag kan försäkra, att det är icke bara på den punkten, som jag anser, att utskottets sätt att skriva icke är sådant, som det borde vara. Herr Engberg och jag kunna vid tillfälle diskutera igenom den saken.

Jag vill i detta sammanhang påpeka, att den fråga, som jag riktade till konstitutionsutskottet, icke besvarades med ett ord. Som herrarna minnas yttrade jag, att konstitutionsutskottet i den anmärkning mot mig, som lagts på kammarens bord inför Sveriges riksdag, sagt, att utskottet icke kunnat utfå en handling, som är av central vikt. Jag sade vidare, att efter vad jag inhämtat, Stockholmssystemet icke vägrat utskottet att utfå denna handling, och att sedan utskottsmemorialet avgivits, utskottet upplyst mig om att det nu efteråt införskaffat denna handling. Jag har icke fått ett ord till svar på min anmärkning, att utskottet på denna viktiga punkt kommit med en felaktig uppgift.

Vad herr Engberg vidare anförde tror jag icke behöver utförligt bemötas. Han sade, att med den tolkning, jag givit åt de av riksdagen föreskrivna villkoren, Kungl. Maj:t skulle kunna föreskriva vilka villkor som helst. Kungl. Maj:t skulle kunna föreskriva, att den, som besöker Skansen, icke får röka, samt, om jag ej minnes fel, att den, som besöker Skansen, skall intaga viss förtäring där eller vara tvungen att dricka sprit där. Men detta är en förvanskning, om jag får använda det uttrycket, av vad jag sade, ty vad jag yttrade var, att Kungl. Maj:t naturligtvis icke kan utfärda andra föreskrifter än sådana, som äro ägnade att stärka, höja och gagna stiftelsen Nordiska

museet. Det blir någonting helt annat. Herr Engberg polemiserade mot mig på den punkten, att ett anslag till Nordiska museet här använts för en sak, som rörde spritutskänknings på Skansen. Men han ingick icke alls på något bemötande av vad som är det centrala i mina argument, nämligen att anslaget till Nordiska museet även användes för ändamål, som avse Skansen.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Herr Olsson i Mora: Herr talman! Efter de klarläggande anföranden, som nu hållits, särskilt av herr statsrådet Holmbäck och konstitutionsutskottets vice ordförande, skall jag icke fördjupa mig i föreliggande frågas formella sida. Jag vill endast konstatera, att det klandrade regeringsbeslutet hindrat en utvidgad utskänkning på Skansen och av Skansenledningen uppfattats på detta sätt.

Herr Engberg har nu uttalat, att det verkliga nykterhetsintresset borde föranlett Kungl. Maj:t att i första hand torrlägga Skansens värfester. Gärna det! Men är det någon som betvivlar, att missnöjet med Kungl. Maj:t då skulle ha blivit ännu mycket större. Hur som helst är det i varje fall värdfullt, att man numera torde kunna påräkna även herr Engbergs nykterhetsintresse som stöd för en sådan reform, som nog även den kan vara mycket välmotiverad.

Saken är för mig det väsentliga i den nu föreliggande frågan. Jag ser därför med tillfredsställelse, att även konstitutionsutskottsmajoriteten skänker sitt erkännande åt tanken att hindra den förvanskning av Skansens allmänna karaktär, som även enligt utskottsmajoritetens mening torde ligga bakom det av Kungl. Maj:t fattade beslutet. Jag beklagar, att icke utskottsmajoriteten efter detta erkännande kunnat ansluta sig till den utan tvivel överbärande folkopinion, som oberoende av allt saken ovidkommande formskärer kräver, att Hazeliuss' skapelse skall förbli en samlingsplats för svenskt folkliv och för svensk folkkultur, som icke får fläckas av någon utvidgad spritutskänkning. På mig har det gjort ett obehagligt intryck, att Skansen bland sina attraktioner funnit sig böra annonsera även sin utskänkning. Särskilt i ljusa vårnätter har jag liksom herr Hallén och en annan talare, som yttrat sig, sett denna sprittrafik redan i sin nuvarande omfattning bära frukter på Skansens höjder, som varit bedrövliga men som man helst icke talar om. Jag tror icke, herr Engberg, att dessa yttringar i första hand berott på förtäring av öl eller lättare viner; men om så vore, hur skulle man kunna komma till rätta med detta och komma till bättre förhållanden, när konstitutionsutskottet gör en anmärkning redan inför ett försök att förebygga ännu sämre förhållanden. Men för att återkomma till förhållandena på Skansen vill jag begagna detta tillfälle att säga, att jag jämväl vid andra tillfällen under de senaste åren tyckt mig finna en modern tivolianda glänta på dörrarna till Skansen, där den icke hör hemma. Inför dessa förhållanden måste jag säga, att allt vad som lagligen göres i syfte att få fram en sundare utveckling av Skanseninstitutionen synes mig förtjänt av erkännande.

Vad den ifrågavarande anmärkningen beträffar, kan jag icke se, att Kungl. Maj:t missbrukat den av riksdagen givna in blancofullmakten att knyta villkor vid anslaget till Nordiska museet. Även om det skulle kunna göras en formell kräka i marginalen, så anser jag detta vara av oerhörd liten betydelse i förhållande till den reella synpunkten i denna sak.

Vid det förhållandet och då jag icke kan tänka mig annat, än att åtminstone denna kammars majoritet uppskattar och gillar varje laglig åtgärd i syfte att hindra en utvidgad spritutskänkning på Skansen och en förvanskning av dess idé, så tillåter jag mig, herr talman, att i enlighet med praxis i denna kammare yrka, att denna konstitutionsutskottets anmärkning måtte med ogillande läggas till handlingarna.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Häruti instämde herrar *Mosesson, Björnberg, Johanson* i Huskvarna, *Petersson* i Broaryd, *Olsson* i Rimforsa, *Rosander, Ljunggren, Björling, Andersson* i Ovanmyra, *Selberg, Sandberg* och *Olsson* i Gävle.

Herr **Björck** i Kristianstad: Herr talman! Det är den gamla historien, att när vi komma in i nykterhetsdebatt, så blandar sig däri mycken onykterhet, och i det avseendet är denna debatt intet undantag. Jag vill hemställa till herrarna att inställa hela denna nykterhetsdebatt, ty nykterhetsfrågan har icke med denna fråga att göra. Jag har icke deltagit i behandlingen av denna anmärkning inom utskottet, och jag skulle varit mycket tveksam, om jag skulle biträda den, men i sanningens intresse vill jag påpeka, att det centrala i denna debatt icke är nykterhetsfrågan.

Jag skulle inom parentes vilja säga till herr statsrådet, att han icke skall taga så högtidligt och tragiskt på denna sak. Det är ingen farlig anmärkning. Om herr statsrådet haft samma parlamentariska vana och erfarenhet, som hans excellens statsministern har, skulle han säkert tagit det lika lekande och lätt, som herr statsministern tog ingressanmärkningen, och då hade vi sluppit denna lånöa debatt.

Vad det här gäller, är en konstitutionell fråga, herr statsråd, det och ingenting annat. Om jag tänker mig, att det gällt ett anslag, som beviljats till Skansen, och herr statsrådet fäst detta villkor vid det, är det min bestämda uppfattning, att konstitutionsutskottet icke skulle gjort denna anmärkning. Jag tycker sålunda, att de som här försökt göra den till en så stor nykterhetsfråga, skulle förstå, att det icke är en nykterhetsfråga. Jag ser den som en konstitutionell fråga, som vi kunna och böra diskutera, när den lagts fram på kammarens bord.

Herr statsrådet hade ett uttalande, som verkligen förskräckte mig, och det gav mig anledning att begära ordet, men jag förmodar, att det antingen är ett missförstånd från min sida eller också en missägelse från herr statsrådets sida. När herr statsrådet polemiserade mot utskottet och ville ha fram, att det icke var i administrativ väg, som detta beslut fattades, i den meningen att besvär icke förelåg över något beslut, sade han, att det var som *anslagsgivande* myndighet, Kungl. Maj:t handlagt detta ärende. Jag kan förstå vad herr statsrådet avser, men om man talar om anslagsgivande myndighet, så är det riksdagen och icke Kungl. Maj:t. (Herr statsministern gjorde här ett inpass.) Ers excellens, jag kommer strax till den paragraf i regeringsformen, där Kungl. Maj:ts befogenhet är reglerad. Det är 64 § i regeringsformen, som lyder: »Såväl rikets ordinarie statsmedel och inkomster som vad, på sätt omförmält är, under namn av extra ordinarie utlagor eller beviljningar till statsverket av riksdagen anslås, vare under Konungens disposition, att till de av riksdagen prövade behov och efter den upprättade staten anordnas.» Jag antar, att hans excellens syftade på denna paragraf, och det gjorde jag också. Alltså är läget detta, att Kungl. Maj:t icke är *anslagsgivande* utan *utanordnare* av anslag. När riksdagen beslutar ett anslag, kan Kungl. Maj:t sålunda utanordna det eller underlåta att utanordna det, och Kungl. Maj:t kan fästa villkor vid anslaget. Men nu komma vi till den fråga, där tvist uppstått, och det är, huruvida Kungl. Maj:t kan fästa ett villkor, som icke direkt sammanhänger med anslaget. Där uppstår meningsskiljaktighet. Herr statsrådet har ställt sig på den ståndpunkten, att anslaget beviljats både till Nordiska museet och Skansen, under det att utskottet understrukit — jag har icke suttit där, men såvitt jag kunnat finna, hava de som genom lotten kommit i majoritet, haft den uppfattningen — att anslaget beviljats icke till Skansen utan till Nordiska museet. Och att döma av den motivering, som finnes i utskottets utlåtande, förefaller det mig, som om denna uppfattning vore riktig. Hela denna tvistefråga är:

skall Kungl. Maj:t vid ett anslag kunna fästa villkor, som icke ha direkt sammanhang med detta anslags syfte och som till och med kunna omintetgöra detta syfte? Det är på den punkten tvisten står. De herrar, som instämde med herr Olsson i Mora, gjorde det därför, att han hade en nykterhetsmotivering. Men denna konstitutionella fråga bör bedömas utan hänsyn till nykterhetssynpunkterna.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Jag har mycket svårt att tänka mig, att hans excellens herr statsministern såsom gammal f. d. statsutskottspamp icke skulle ansluta sig till den uppfattning, som konstitutionsutskottets majoritet hyser, i varje fall, om det gällt en annan fråga än en nykterhetsfråga. Jag ansluter mig till denna utskottets uppfattning. Men det är, när det kommer nykterhet med i spelet, som det blir tilltrasslat och besvärligt. Jag tror icke, att det föreligger skäl att göra en stor affär av nykterheten i detta sammanhang. Den konstitutionella uppfattning, som kommer till uttryck i konstitutionsutskottets betänkande, anser jag riktigt, och den anser jag, att riksdagen bör hålla på.

Herr statsrådet Holmbäck: Herr talman! Det sista anförandet skall jag be att få besvara genast. Herr Björck har naturligtvis rätt i sin anmärkning, att ordet »anslagsgivare» var oriktigt. På den punkten är det ingen diskussion. Den tolkning av villkoret, som herr Björck gav, kan jag däremot icke godkänna. Vid tolkningen av den regel, som riksdagen givit beträffande Kungl. Maj:ts rätt att sätta villkor, har man enligt min uppfattning endast att gå till ordalydelsen av vad riksdagen i detta fall sagt. Mot att det icke sker något missbruk från Kungl. Maj:ts sida vid bestämmandet av villkoren ha vi garantier i den granskning, som konstitutionsutskottet grundlagsenligt skall ägna Kungl. Maj:ts åtgöranden beträffande utanordnandet av detta anslag. Den tredje frågan, som herr Björck var inne på, var, att anslaget ges till Nordiska museet och icke till Skansen. Jag trodde, att jag hade klart visat, att anslaget användes också till Skansen och att Nordiska museet är ett begrepp, som omfattar även Skansen, i den mån Skansen användes till musealt ändamål.

Herr Engberg: Herr talman! I två upprepade punkter har figurerat här den promemoria, om vilken herr statsrådet själv har vittnat, att den skulle hava legat till grund för hans beslut. Han efterlyste, varför han icke fick något svar från min sida på spörsmålet, huru det stod till med utskottets ställning till denna p. m. Svaret är, att denna p. m. har icke funnits i den akt, som överlämnats till konstitutionsutskottet, utan denna p. m. hava vi fått sedan, men i form av en avskrift, undertecknad med initialerna till herr Peyrons namn. Nu kan jag emellertid nämna, herr talman, att det kan icke vara riktigt, som herr statsrådet gör gällande, att denna p. m. har legat till grund för hans beslut, ty denna p. m., herr talman, finns icke diarieförd. Nu vet ju var och en, att en handling, som icke är diarieförd, kan icke läggas till grund och åberopas för ett Kungl. Maj:ts beslut, och så länge jag tillhört konstitutionsutskottet har det mig veterligt aldrig inträffat, att det man åberopat för ett beslut varit av den art, att det icke diarieförts. Jag nämner dessa formaliteter, därför att de togos upp av herr statsrådet, och jag tillägger, att huru det har blivit med den p. m., som här översänts enligt uppgift till utskottet, var den finns, om och hur den kommit bort, därom vet utskottet ingenting. Kansliet har verkställt en undersökning, en inventering av akten, promemorian fanns icke i denna, och den har i avskrift anskaffats från Stockholmsystemet, där enligt uppgift från kansliet i början bereddes vissa svårigheter för utlämnandet, och det är väl det, som ligger bakom denna formulering »kunnat». Det

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

är emellertid en fullständigt underordnad affär i denna sak. Vad huvudfrågan gäller, är icke striden om denna p. m. och huruvida den utlämnats eller icke utlämnats, utan vad frågan gäller är vad utskottet här har anmärkt i de tre avsenden, där anmärkning framställts.

När jag emellertid hörde, huru herr statsrådet nu sökte driva det därhän, att även om detta anslag är ett anslag till museet och museinämnden att användas av den, så tillhör dock Skansen museinämndens revir, vadan Kungl. Maj:t haft rätt att knyta sådana villkor, som här skett, måste jag på det bestämdaste bestrida denna tolkning. Ty lägg märke till, att när riksdagen beviljade sitt anslag, så var det uttryckligen för museets ändamål, som det står i riksdagens skrivelse. Det gäller ju den museala förvaltningen, och det finns preciserat allt, det skulle vara till avlöningar till personal, till dyrtidstillägg, till allt sådant som här har angivits, och så står det »på villkor i övrigt, som Kungl. Maj:t kan fastställa». Då menar herr statsrådet, att ett villkor sådant som detta hör sakligt ihop med det museala ändamålet. Det hör enligt min mening icke sakligt ihop med det, icke på något sätt. De jämförelser jag gjorde hade herr statsrådet missförstått. När jag talade om exempelvis, att det då också kunde föreskrivas, att spritutskänkning skulle äga rum på Skansen, så har herr statsrådet misstolkat det och trodde att jag menade, att då kunde man också ålägga dem som komme till Skansen att förtära sprit. Det är en helt annan sak, något sådant oförstånd har jag naturligtvis icke avsett. Det är fullkomlig missuppfattning. Man har bundit samman ett villkor, som icke har med anslaget beviljande sakligt sett att skaffa. Och nu kommer jag till vad som här synes vara den springande punkten.

Den avslöjades omedelbart förut genom herr Olssons i Mora anförande, däri han tydligt och klart vädjade till kammaren att behandla och betrakta detta ärende såsom ett spörsmål, om man vill främja nykterheten eller icke. Han uttalade, att om denna anmärkning icke ogillas av kammaren, så innebär detta detsamma som — som hans ord föllo — att redan ett första steg till att skapa större nykterhet på Skansen skulle motverkas av kammaren. Jag får verkligen säga, att om kammarens majoritet gör en sådan tolkning till sin, då inträffar, herr talman, det sällsamma förhållandet, att när konstitutionsutskottet anmärker på ett ärendes konstitutionella handläggning, så anställer man en votering i nykterhetsfrågan, alltså en helt annan fråga än den utskottet har sysslat med. Ja, då skola herrarna också upphöra att hava en decharge i konstitutionsutskottet. Avskaffa då dechargeförfarandet först som sist, ifall kammarens majoritet skulle ge hemul åt en sådan praxis, att man tar en rent konstitutionell fråga och förvandlar den helt enkelt till ett avgörande mellan olika uppfattningar i nykterhetsfrågan. Vart skulle det taga vägen, om vi i fortsättningen skulle få det tillämpat på andra områden, att exempelvis, om vi anmärkte på försvarsministerns handläggning av ett ärende, så göres det till en militärfråga, om vi anmärkte på ecklesiastikministerns handläggning av ett kyrkligt ärende, så göres det till en kraftmätning mellan olika åskådningar på det religiösa området? Jag får verkligen säga, att när en suppleant i konstitutionsutskottet, som har åhört våra överläggningar, och vet efter vilka principer vi arbeta, kan framställa ett sådant yrkande, då blir jag ganska förbluffad.

Jag vill också beträffande yrkandets formella sida än en gång, som jag upprepade gånger gjort i kammaren, reagera mot systemet med gillande eller ogillande. Jag har förklarat och står fast därvid, att det är ett vid sidan av grundlagen, mot grundlagens anda uppvuxet, inkonstitutionellt förfarande, detta kvalificerande av olika anmärkningar, detta system att betygsätta dem. Vad är det konstitutionsutskottet i sitt dechargebetänkande framlägger? Jo, det framlägger en utredning på kamrarnas bord, detta och ingenting annat.

Vilka åtgärder kan kammaren vidtaga i anledning av en dylik utredning? Jo, endast tre åtgärder, tre och inga andra. Den första är att lägga anmärkningen till handlingarna utan vidare. Den andra är att återremittera utredningen till utskottet med begäran om bättre eller fullständigare utredning. Den tredje är att skriva till Konungen, att han måtte ur statsrådet skilja den eller den upp-givne statsrådsledamoten. Det sista alternativet har aldrig använts sedan para-grafens tillblivelse. Det första alternativet är det normala. Om det andra gäl-ler samma omdöme som om det tredje, nämligen att det veterligen aldrig till-gripits, även om det i äldre tider en och annan gång ifrågasatts. Detta att gilla en anmärkning eller att ogilla en anmärkning är en praxis, som första kam-maren icke har, men som här inkommit genom någon lapsus någon gång i värld-Ang. fullbor-
dad gransk-
ning av stats-
rådsproto-
kollen.
(Forts.)den; jag minns icke under vilken talman den först smög sig in i andra kamma-ren, men var och en, som tänkt över dessa spörsmål, vet, att denna praxis är konstitutionellt oriktig.

Jag vill också, herr talman, beträffande detta yrkande slutligen säga: Vad blir resultatet av en omröstning i nykterhetsfrågan? Blir den ett svar på den anmärkning, som konstitutionsutskottet har lagt på kamrarnas bord? Ger den landet ett besked om, vad riksdagen tänker om statsrådets förhållande till de konstitutionella regler, som äro föreskrivna för ärendenas behandling? Varför föllo rösterna så eller så? Måne därför, att man vägt konstitutionsutskottets konstitutionella synpunkter? Nej! Det blir bara att konstatera, att en av dessa sedvanliga kraftmätningar i nykterhetsfrågan ägt rum. Jag nödgas för min del alldeles bestämt varna för ett förfaringssätt, som skulle tillskapa ett slikt läge, och vore den ärade talaren på dalabänken klok med hänsyn till dechargens ställning för framtiden i vårt parlament, så skulle han taga tillbaka detta sitt yrkande.

Jag vidhåller fortfarande, att anmärkningen rätt och slätt lägges till hand-lingarna.

Herr Mosesson: Herr talman! Det har förvånat mig, att herr Engberg icke i sina anföranden har passat på tillfället att bestämt tillbakavisa vad konstitutionsutskottets vice ordförande sade, att vid behandlingen av detta ärende var det själva sakfrågan, som var det primära, och att konstitutions-utskottets majoritet sedan passade på, som han uttryckte det, att haka sig fast vid en formfråga. Jag anser nämligen, att om detta konstitutionsutskot-tets vice ordförandes yttrande är riktigt, så borde man icke försöka att med all Gewalt komma ifrån, att här är det fråga om sakfrågans behandling. Herr Engberg hade i sitt första anförande ett yttrande, som, om jag fattade det rätt, var något i denna stil, att under behandlingen av detta ärende hade efter hand den konstitutionella frågan så att säga vuxit fram, — ja, jag får väl se av protokollet, huru herr Engbergs ord i den delen föllo. Herr Sävströms ord äro i alla fall rätt uppfattade av mig, ty jag har frågat honom enskilt, huruvida jag gjort det. Om det är på det sättet, kan jag icke förstå, varför man skall försöka då att här göra gällande från olika håll, att det icke alls var sakfrågan, som här var före.

Jag kommer, som frågan här ligger nu, att rösta för det förslag, som herr Olsson i Mora framställt.

Herr Kilbom: Herr talman! Jag har åhört denna debatt med mycket stort intresse, delvis på grund av att jag icke var i tillfälle att vara närvarande föregående år, då riksdagen diskuterade frågan, men delvis också på grund av att man härvidlag — enligt mitt förmenande och i varje fall, såvitt jag kan se, är det så för den som tänker litet på *innebörden* av konstitutions-utskottets verksamhet — söker att med stöd av ovidkommande problem skjuta

Ang. fullbor-
dad gransk-
ning av stats-
rådsproto-
kollen.
(Forts.)

fram en linje, som icke kan vara gagnelig. Jag skulle emellertid icke hava begärt ordet, om icke herr Olsson i Mora hade tillämpat denna trafik och på ett sätt, som jag verkligen icke kan förstå. Måhända skulle jag ändock ytterligare ha betänkt mig, om herr Olsson i Mora nöjt sig med sitt yttrande och icke ställt det yrkande han här gjort. Såvitt jag förstår, måste konsekvensen av ett bifall till herr Olssons i Mora yrkande bli ytterligt betänkligt. Riksdagen slår därigenom in på en linje, som innebär, att den överlåter åt regeringen att vid anslags utdelande fästa villkor. Sådant kan jag icke ge min avslutning.

Jag skall icke inlåta mig på debatten mellan herr Björek i Kristianstad och herr statsrådet, ehuru jag angående problemet, huruvida regeringen på otillbörligt sätt sammanblandat Nordiska museet och Skansen, är av herr Björcks uppfattning.

Herr Hallén säger först, såvitt jag fattade honom rätt, att ingen kan hävda, att regeringen har missbrukat den av riksdagen givna fullmakten. Om herr Olsson i Mora är ense om den saken, då kunde han väl hava nöjt sig med att säga, låt oss rätt och slätt lägga detta till handlingarna. Men herr Olsson i Mora vill icke nöja sig med detta, utan vill flytta fram positionerna och säger: Nu skola vi underkänna utskottets ståndpunkt, d. v. s. riksdagens andra kammare godkänner att regeringen också för framtiden kan vid anslags utdelande fästa villkor, som riksdagen icke beslutat. Äro herrarna beredda på detta?

Här skall jag nu tillåta mig, herr talman, att också säga ett par ord om herr Olssons i Mora *motivering*. Jag måste ju tillstå, att jag tror icke, att den som känner förhållandena i Stockholm ett ögonblick tror, att man på något sätt förändrar »Skansens karaktär», som man så mycket talat om, genom att man skulle förbjuda att där servera 15 cl sprit till maten. Till herr Hallén skulle jag vilja f. ö. ställa den frågan, då han talade om nödvändigheten att förbättra vår folkhushållning, o. s. v., o. s. v.: Tror han att folkhushållningen blir bättre genom att man på Skansen serverar massvis billiga *grekiska* viner obegränsat, men förbjuder att servera 15 cl svenskt brännvin? Det finnes ju ingen logik i en sådan argumentation. Jag tycker, att den är så omöjlig, att man överhuvud taget icke kan anföra den i en debatt av denna karaktär.

Vad är det man emellertid vill med Skansen? Jo, man säger sig för det första vilja upprätthålla Skansens karaktär. Den skulle spegla svenskt fordomtima folkliv. Ni som anse att man på den grunden skulle underlåta spritservering, ha ni icke ett ögonblick kommit att tänka på, att ni nått upp däri- genom förhindra Skansen att bli vad ni föreger avspegla svenskt fordomtima folkliv? De tider, som Skansen föreges skola representera, förekom spritservering. Också här råder således bristande logik. Vad är det herrarna i verkligen vilja åstadkomma? Jo, att icke fulla människor skola få vistas på Skansen och störa trevnaden. Därom kunna vi alla vara ense, men det är icke det herrarna åstadkomma med er ståndpunkt. Ni tillåta, som här flera gånger tidigare anförts, vid vissa tillfällen spritutskänkning där, alltid medge ni utskänkning av öl och vin, som uppenbarligen, såsom från alla håll omvitnats, åstadkommer den svåraste berusningen. Det är ju icke heller det ringaste tvivel om, att herr Engberg har rätt, då han med hänvisning till nykterhetsnämndernas erfarenhet i Stockholm pekar på, att nått upp servering i obegränsad omfattning av dessa billiga viner åstadkommer den mest svårartade berusning, och till på köpet de personer, som använda sig av denna berusningsmetod, äro folk, som icke skulle få någonting, det är ungdom, som i regel icke kan bära inmundigandet av några alkoholhaltiga drycker. Då man tittar på saken närmare upptäcker man således, att här-

vidlag har man icke alls vidtagit någon åtgärd, som skulle förhindra berusade personer att uppträda på Skansen. Tvärtom, man har skapat förutsättningar för att personer uppträda berusade på Skansen. Vidare, mina herrar, om man nu verkligen vill förhindra berusade personer att gå på Skansen, då skall man väl utfärda däremot svarande förbud, d. v. s. förbud för personer som äro på något sätt rörda av alkoholhaltiga drycker att alls komma in på Skansen, men det är ingen som ifrågasätter det. Och sedan för det tredje, nog har väl herr Olsson i Mora, som, om jag icke misstar mig, har en tidning, läst i en av Stockholms-tidningarna — jag har för övrigt sett det i två — huru på Skansen alkoholhaltiga drycker serveras? Tycker herr Olsson i Mora, att det är bättre, att folk, som vilja gå på Skansen ehuru de icke äro absolutister, vilka också bidra genom sina skatter och på annat sätt till det här statsunderstödet, taga en fickflaska med sprit med sig och dricka den? Det är sådant herrarna åstadkomma genom att förbjuda den servering, som här omdiskuterats. Ni åstadkomma icke på något sätt, att Skansen speglar fordontima folkliv och bevaras bättre, ni åstadkomma icke heller att nykterhetstillståndet blir något bättre.

Jag har velat säga detta, herr talman, vilket är en tämligen allmän uppfattning i Stockholm. Man har rätt så svårt att förstå den argumentering, som härvidlag föres, att för att bevara Skansen som speglare av svenskt fordontima folkliv, skall man förbjuda servering av 15 cl sprit, men skall tillåta obegränsad servering av öl och billiga viner.

Så som frågan nu föreligger, herr talman, och efter herr Olssons i Mora yrkande, vill jag meddela, att jag kommer att rösta för utskottets förslag.

Herr andre vice talmannen **Bengtsson**: Herr talman! Då det här av både herr Björck och herr Engberg sagts, att detta anslag icke skulle ha något med Skansen att göra, så ber jag att få lämna en upplysning härutinnan.

Jag har nämligen under alla de år, som anslag från staten till Nordiska museet utgått, suttit på andra avdelningen i statsutskottet och behandlat detta ärende. För några år sedan inkom det i sammanhang med anslagsäskandet en motion, vari det begärdes dyrtidstillägg till de anställda på Skansen. Detta gav utskottet anledning att på allvar taga upp denna Skansenfråga, och vi hade styresmannen för Nordiska museet uppkallad på avdelningen till överläggning och för att svara på en del frågor, vilket han mycket välvilligt gjorde. Han sade därvid, att då det gäller tjänstemän vid Nordiska museet och Skansen, är det omöjligt att särskilja dem, ty ibland tjänstgöra de på Nordiska museet och ibland på Skansen. Detta gjorde, att vi blevo mycket försiktiga, ty hade vi tillstyrkt dyrtidstillägg för dessa på Skansen, så hade vi naturligtvis snart kommit att få med Skansen och dess krav på anslag att göra. Detta styresmannens uttalande visar att det icke går att skilja Nordiska museets ekonomiska intressen åt. Skansen åtnjuter nämligen intet anslag av staten.

Om jag minns rätt, var det 1930 års riksdag, som fick mottaga förslag till stat för Nordiska museet, vilken gick ut på, att riksdagen år efter år skulle godkänna en avlöningsstat för dessa tjänstemän, som hava tjänstgöring såväl vid Nordiska museet som på Skansen. Då kallade vi återigen upp vederbörande, och den gången vågade icke statsutskottet på grund av styresmannens uttalande tillstyrka att godkänna uppgjorda stater, som krävde anslag av staten, utan i stället tillstyrktes ett fast anslag till Nordiska museet, som skulle prövas år efter år. Det är alltså så: att direkt har icke Skansen något anslag men väl indirekt. Det är därför man icke kan skilja dessa institutioner åt, då dess tjänstemän, enligt styresmannens uppgift, vissa dagar hava tjänstgöring på det ena och vissa dagar på det andra stället. Det är alltså icke riktigt

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen. att såsom herrar Emanuel Björck och Engberg, driva den satsen, att anslaget sakligt sett icke har något med Skansen att göra. Ty det har det indirekt.

(Forts.) Nu har herr Kilbom nyss bland annat yttrat, att det skulle vara orätt att avslå utskottets förslag, därför att det skulle kunna förhindra en praxis för framtiden. Ja men, herr Kilbom, här är det lotten, som gjort, att denna anmärkning blivit framställd. Om det hade varit så, att det varit en stark majoritet av utskottet, som gjort denna anmärkning, så hade det kanske varit litet mera allvar med frågan. Men tänk, om lotten hade fallit åt andra hållet, då hade icke alls någon anmärkning här kommit upp till riksdagens behandling.

Vidare hade herr Kilbom panna att säga, att det bör finnas spritservering på Skansen och varför icke husbehovsbränning, herr Kilbom, för att avspegla folklivet fordomdags. Det avspeglas nog, särskilt här i Stockholm men även annorstädes med hembränning, smuggling och förtäring, utan att man behöver hava spritutskänkning på Skansen. Folk- och djurlivet samt gamla byggnader och minnesmärken är värt att hava ett ställe, som heter Skansen, för att svenska folket där skall hava en avspegling av det sunnda folklivet från fordom att studera. Men det är icke nödvändigt, herr Kilbom, att det införes spritservering där, för att man skall få se, huru det gick till fordomdags.

Jag ber att få ansluta mig till det yrkande, som herr Olsson i Mora här framställt.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr talman! När jag för min del biträdde det nu av konstitutionsutskottet klandrade beslutet, skedde det efter att tillförordnade departementschefen efter mitt förmenande klart och tydligt ådagalagt, att begreppet Nordiska museet och utövningen av dess verksamhet jämväl omfattade Skansen på sådant sätt, att om man från statens sida ville utöva inflytande på den punkt, det nu gäller, nämligen nykterhetstillståndet på Skansen, så kunde och borde det lämpligen ske i sammanhang med beviljandet av anslag. Men då jag biträdde detta förslag, så skedde det också därför, att jag däri såg en klart nykterhetsfrämjande åtgärd. Hänsyn togs också därvid till att Skansen icke enbart är en stockholmsbornas hemvist, utan att Skansen alldeles särskilt är en vistelseort för landsbygdens folk, som kommer upp till Stockholm och vistas där några dagar, särskilt sommartid, varvid man i regel också besöker Skansen.

Nu hava emellertid både herr Engberg och herr Kilbom förklarat, att dels är det icke den ringaste animositet emot dessa strävanden i och för sig, som föranlett konstitutionsutskottets hemställan, dels hava de också förklarat, att den mest anmärkningsvärda orsaken till dryckesbruket på Skansen icke är spriten utan ölet och vinet. Nu är det ju så, att dessa båda herrar ha i sin makt att på annat sätt, på övertygelsens och folkopinionens väg, kunna inverka på, huru denna fråga i fortsättningen kommer att betraktas och behandlas. Jag tillåter mig därför fråga herrarna Engberg och Kilbom: vilja herrarna vara med om att skapa en folkopinion, som skulle kunna utöva inflytande, ett, om också indirekt så dock klart inflytande, för att icke heller servering av öl och vin skall förekomma på Skansen? Jag ber att få framställa denna fråga och anhåller att i detta sammanhang också få ett öppet svar därpå.

Herr **Björck** i Kristianstad: Herr talman! Det är uppenbarligen mycket svårt att kunna begränsa diskussionen till det ämne, som egentligen föreligger. Hans excellens herr statsministern har nu inbjudit till en utvidgning av nykterhetsdebatten. Denna anmärkning är en konstitutionell anmärkning, som jag förut understrukit. Det är det konstitutionella, som är det centrala. Och så

långt jag kunnat följa debatten i utskottet, så framgick av denna alldeles tydligt, att man tvekade att göra en anmärkning på denna punkt, just därför att man fruktade vad som inträffat, nämligen att det skulle bli en nykterhetspolitisk debatt och icke en konstitutionell debatt.

Jag återkommer till min lilla tvist med herr statsrådet Holmbäck. Herr statsrådet säger, att anslaget var till Skansen, och jag säger, att det framgår icke av några handlingar, att det var till Skansen. Nu förstår jag, att herr statsrådet säger, liksom hans excellens herr statsministern, att Skansen sorterar under Nordiska museet. Och det äro vi ense om; det är alldeles riktigt. Men om vi hålla oss till regeringsformens § 64, så heter det där, att av riksdagen beviljade medel »vare under Konungens disposition, att till de av riksdagen prövade behov och efter den upprättade staten anordnas». Då frågar jag herr statsrådet: kan herr statsrådet påvisa, att det tydligt framgår, att detta anslag är avsett att fylla ett behov, som avser Skansen? Utskottsmajoriteten är av den meningen, att ett sådant behov har icke riksdagen menat, utan behovet avser endast Nordiska museet. Vi få göra klart för oss detta. Jag har icke någon så bestämd ståndpunkt; som jag förut sagt, har jag icke biträtt anmärkningen och har icke deltagit i handläggningen av ärendet. Men jag vill, att begreppen skola klaras upp, därför att dessa tvistefrågor äro av principiell betydelse för riksdagen och Kungl. Maj:t, såväl när det gäller att bevilja som att utanordna anslag. Det är fråga om, vilka behov riksdagen avsett med detta anslag och vilka villkor Kungl. Maj:t har rätt att fästa vid utanordnandet av ett anslag som detta. Det är den principfråga, som föreligger, och vi behöva här icke alls diskutera nykterhetsfrågan, enligt min mening.

Läser man de riksdagshandlingar som upplysa om anslagets syfte, kan jag icke någonstades finna, att Skansen finnes omnämnt. Det heter, att Kungl. Maj:t till 1929 års riksdag föreslog, »att statens understöd i princip skulle begränsas till att omfatta avlöning, inklusive dyrtidstillägg, dels till de i museets tjänst anställda tjänstemän, vilka tillhörde den grupp befattningshavare, som uppehölle museets verksamhet som museiinstitution och följaktligen utgjorde de vetenskapliga och administrativa krafter, som vore behövliga för den museala verksamheten, dels till den vaktmästar- och eldarpersonal, som tjänstgjorde i *museibyggnaden*». Jag skall icke fortsätta uppläsningen, men i den andan går det hela vägen. Det står »*museibyggnaden*», alltså avlöning till Nordiska museets personal, och det kan man icke säga är ett behov, som berör Skansen.

Jag kan för min del icke godtaga herr statsrådets uppfattning. Herr statsrådet var mycket bestämd och tvärsäker, men jag anser, att man måste hava starkare stöd för den mening, som herr statsrådet här utvecklade, än blott ett påstående. Ty det står uttryckligen i grundlagen, att medlen skola utanordnas »till de av riksdagen prövade behov». Då är frågan den: kan man till detta anslag till Nordiska museet knyta ett villkor, som rör Skansen? Det är den fråga, som skall diskuteras och klarläggas. Jag skulle vilja hemställa till kammaren, att den uppsköte nykterhetsdebatten till ett annat tillfälle, då man i den frågan kan komma till ett beslut.

Herr statsrådet **Holmbäck**: Herr talman! Jag önskar beröra två frågor som av de föregående talarna diskuterats. Den ena väcktes av herr Kilbom, då han sade, att här föreligger en principfråga, huruvida Kungl. Maj:t kan sätta villkor vid ett anslag, som är beviljat av riksdagen. Denna fråga är emellertid icke uppe i detta sammanhang, utan den principfråga, som är uppe, är om karaktären av de villkor, Kungl. Maj:t kan föreskriva för ett anslag, när riksdagen har sagt, att Kungl. Maj:t äger rätt att föreskriva villkor. Alltså:

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

frågan om ett anslag, där riksdagen icke har sagt, att Kungl. Maj:t har rätt att sätta villkor för anslaget, är icke föremål för debatt i dag. Lika litet är före, vilken karaktär ett villkor kan äga när riksdagen bestämt, att ett visst anslag skall utanordnas av Kungl. Maj:t på de *närmare* villkor, Kungl. Maj:t bestämmer. I detta sistnämnda fall kan jag gå med på, att, då Kungl. Maj:t utanordnar anslag, Kungl. Maj:t endast kan sätta villkor, som avse »anslagets disponerande», som utskottet uttrycker det. Men här i denna debatt i dag hava vi ett fall, där riksdagen har sagt, att anslaget skall utanordnas på de villkor, som Kungl. Maj:t *må* föreskriva.

Den andra frågan berördes av herr Björck, då han var inne på om anslaget verkligen avser Skansen. Han säger, att anslaget avser blott Nordiska museet. Jag påpekar, som jag gjort förut, att anslaget utanordnats till Nordiska museets nämnd, som sköter hela stiftelsen, och att enligt vad som upplysts för riksdagen 1929 detta anslag enligt praxis under en följd av år har använts till att upprätthålla museets, däri inbegripet Skansens, verksamhet som musei-institution. Riksdagen har icke gjort någon erinran emot denna upplysning, som förekommer i en av Nordiska museets nämnd till Kungl. Maj:t ingiven skrivelse, vilken genom 1929 års statsverksproposition bragts till riksdagens kännedom. År 1929 låg för övrigt saken till på det viset, att Kungl. Maj:t föreslog, att vissa tjänstemän, som äro anställda på Skansen — jag minns icke, om det var en eller två — skulle direkt avlönas med de anslag, som riksdagen beviljade. Riksdagen gjorde ingen invändning emot denna princip. Vad riksdagen gjorde invändning emot var, att man skulle på sätt, som föreslagits, låsa fast frågan om anslagets användning. Riksdagen bestämde sig i stället för ett klumpanslag.

Herr Engberg: Herr talman! Jag framställde i mitt förra anförande den anmärkningen, att huvudhandlingen, det såsom huvudhandling åberopade aktstycket, icke var diariefört. Och för att fullt styrka denna min uppgift har jag nu i min hand följande intyg: »På anmodan av konstitutionsutskottets sekreterare får jag härmed intyga, att någon promemoria rörande Skansens serveringar icke finnes registrerad i ecklesiastikdepartementets diarium vid ärendet angående styrelsens för Svenska läkarnes nykterhetsförening ansökning om visst villkor för utgående av statsanslag till Nordiska museet—Skansen. Stockholm och ecklesiastikdepartementet den 6 april 1932. Ernst Törnell, registrator.»

Det är därmed alltså ådagalagt, att det, som åberopas för beslutet, är icke ens diariefört. Jag understryker än en gång, herr talman, att under den ganska långa erfarenhet, jag har av konstitutionsutskottets arbete — det är dock ända sedan 1918 — har mig veterligt aldrig inträffat, att man grundat ett statsrådsbeslut på en handling, som icke är diarieförd och därför icke heller offentlig handling. Jag måste säga, att det är fullkomligt orimligt att fortsätta att åberopa denna promemoria såsom ett huvudstöd för beslutet. Det går icke ihop med svensk konstitutionell praxis och andan i svensk grundlag.

Men jag lämnar detta åsido. Vad som närmast föranlett mig att än en gång taga ordet var herr Mosessons anförande. Han sade kammaren, att konstitutionsutskottets vice ordförande, herr Sävström, hade vitsordat, att inom utskottet hade själva nykterhetsfrågan — han kallade den sakfrågan men kommenterade det på det sättet, att det måste betyda nykterhetsfrågan — beträffande Skansen i detta fall varit den avgörande frågan, och att under förhandlingarnas gång trädde den konstitutionella frågan först senare fram. Och till på köpet ville han åberopa, att även jag skulle hava givit vitsord åt detta. Herr talman, vad jag sade var, att av de tre punkter, där konstitutionsutskottet i sitt strängt konstitutionella utlåtande gjort anmärkningar var det punkten om

beredningen, alltså den första punkten, som så småningom växte fram, under det att de två andra punkterna voro huvudpunkterna, och vad som stod i centrum var knytandet av villkoren, vartill slöt sig spörsmålet, om man hade rätt att ingripa i rättsproceduren. Under arbetet med justeringen fick berednings-synpunkten en förstärkt accent, ity att upplysningar då vunnos, som visade, att beträffande inhämtandet av ärendets administrativt-juridiska förutsättning hade begåtts den blunder, som påpekats av utskottet. När därför herr Sävström av herr Mosesson åberopades såsom något slags kronvittne för att konstitutionsutskottets majoritet skulle hava gått på linjen att först framhäva själva nykterhetsfrågan, och att sedan den konstitutionella frågan vuxit fram, så lär han icke få stöd av den han åberopade. Ty konstitutionsutskottets vice ordförande har icke sagt något sådant och har än mindre kunnat hävda något sådant, eftersom han var närvarande och deltog i behandlingen av detta ärende i utskottet.

Emellertid, herr talman, har här än en gång ådagalagts, huru man vill ha denna fråga behandlad. Och det är något ganska sällsamt, att hans excellens herr statsministern i en dechargedebatt om ett betänkande, som gäller frågan, huruvida det konstitutionella är iakttaget, uppträder precis som om vi hade ett nykterhetsärende föredraget här i kammaren, och ställer frågan, huruvida vi vilja, att vin- och ölservering skall vara tillåten på Skansen. Jag hade verkligen väntat, att hans excellens herr statsministern, då han blandade sig i denna lek, skulle haft någonting att säga om den sak, som här diskuterats, nämligen den konstitutionella frågan. Jag hade väntat, att han skulle ryckt till det konsultativa statsrådets undsättning i denna konstitutionella fråga. Men den omständigheten, att herr statsministern fullständigt lämnar frågans konstitutionella synpunkt åt sidan och uppträder på den nykterhetspolitiska arenan, den synes mig vara ett mycket starkt vägande bevis för riktigheten av vad jag sade, att här är man i färd med att vilja göra denna dechargefråga till en ren nykterhetsfråga. Den är dock icke en sådan fråga.

Jag vill också med avseende på det av herr Olsson i Mora ställda yrkandet än en gång betona, att det måste komma att skapa ett egendomligt intryck, mina herrar, om, sedan konstitutionsutskottet har lagt fram en dylik fråga till bedömande, kammaren ger ett svar, men på en helt annan fråga än den framställda frågan. Vad skapar det för intryck ute i landet? Vad är det, som konstitutionsutskottet egentligen sysslar med?

Jag är icke okunnig om, att här har mobiliserats för att göra detta till en votering i nykterhetsfrågan. Och det är detta, herr talman, som jag reagerar emot. Jag är icke rädd för denna votering, ty vare sig jag kommer i majoritet eller minoritet, är det hugget som stucket. Vad som är avgörande i denna fråga är icke majoritet eller minoritet i en votering om nykterhetsaken, utan det är styrkan, tyngden och lödigheten av den anmärkning på det konstitutionella planet, som konstitutionsutskottet har gjort. Och den har inte minskats genom de invändningar som gjorts från regeringsbänken. Jag erinrar om, mina herrar, att inom hela det område av Skansens verksamhet, det här gäller, det icke allenast är staten, vilket herr statsrådet Holmbäck tycktes förmäna, som har ett ord med i laget. Stockholms stad ger årligt understöd åt Skansen. Detta borde man också ta någon hänsyn till. Stockholms stad har icke därvid knutit några dylika villkor. Statens direkta befattning med Skansen hänför sig till ett par befattningar, medan det är Stockholm, som finansierar det Skansen som är rekreationsplats, det Skansen »dit man går för att söka vila», som det sagts så poetiskt. Detta Skansen har staten ingenting direkt med att göra, men väl Stockholms stad. Jag undrar, om man inte ger mig rätt, när jag säger, att vore det någon som skulle ha anledning ställa villkor i detta avseende, vore det just Stockholms stad.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Om jag till sist, herr talman, får säga ett ord om Skansen, är det icke dessa frågor om alkohol eller icke alkohol som synas mig för Skansens framtida väl vara de avgörande, utan det är frågan, om Skansen skall få utvecklas till ett nöjesetablissemang. Det är den utvecklingen, som helst bör stoppas. Det är två ting jag avskyr på Skansen: det ena är att den förvandlats till ett menageri och det andra, att den håller på att bli ett nöjesetablissemang. Båda utvecklingslinjerna stå i strid med den mannens mening, som skapade institutionen.

Om jag nu också skulle säga ett ord om Skansens framtid, synes mig denna fråga närmast så böra ordnas, att ingen av dessa olyckliga utvecklingslinjer behöva fullföljas, utan att det i stället skapas ett ekonomiskt stöd för Skansen av det slag, att den icke behöver bli ett tivoli för att existera.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr talman! Jag ber åhörarna ge akt på, hur herr Engberg opererade i sitt sista anförande. Han angrep mig för att jag här behandlat frågan på sätt jag gjort, d. v. s. skärskådat den också ur nykterhetssynpunkt. Detta skedde emellertid, sedan herr Engberg öppnat diskussionen med ett anförande, i vilket mer än hälften rörde den av Kungl. Maj:t ifrågasatta åtgärden i syfte att befrämja nykterhetstillståndet, vilket han betecknade såsom ett misslyckat försök. Efter det att konstitutionsutskottets talare sålunda sökt motivera sin hållning med denna argumentation, är det icke då naturligt och riktigt att också jag fäster mig vid denna del av hans framställning?

Dessutom är det icke riktigt, som herr Engberg sade, att jag ej talat ett ord om den konstitutionella synpunkten. Jag påpekade, att vid beslutets fattande hade t. f. departementschefen ådagalagt, att anslaget i fråga på det sättet berörde Skansens verksamhet — och att det därtill uppgivits av museets egen styrelse erkänts beröra Skansens verksamhet — att anslaget icke bleve ett Skansen ovidkommande sådant, utan tvärtom ett anslag, som gällde också Skansen, varigenom man både formellt och sakligt kunde vid beviljandet fästa villkor av den beskaffenhet, som här skett.

Herr statsrådet **Holmbäck**: Herr talman! Det är nödvändigt att klarlägga frågan om den av herr Engberg omnämnda promemorian. Saken ligger till så här:

Konstitutionsutskottet har mot mig anmärkt, att jag icke införskaffat ett beslut utav Stockholmssystemet av den 26 september 1930. Utskottet har vidare sagt, att jag som föredragande departementschef icke heller kan antagas ha haft kännedom om detta beslut. Gentemot detta har jag invänt, att jag hade kännedom om detta beslut genom en handling, en promemoria, som jag fått in. Denna promemoria är icke diarieförd, men jag har använt den vid utarbetandet av det kungl. beslutet precis på samma sätt som jag kunde vid utarbetandet av ett kungl. beslut använda en uppgift t. ex. i en bok. I ecklesiastikdepartementet har jag sagt till att även denna handling, som låg i akten — det är mycket vanligt, att det ligger icke registrerade handlingar i akterna, det vet vem som helst, som sysslat litet med hithörande saker — skulle överlämnas till konstitutionsutskottet, då akten gick till utskottet. Min avsikt var naturligtvis, att konstitutionsutskottet skulle ha reda på de faktiska upplysningar jag själv haft.

Sedan har handlingen kommit bort. Hur detta skett vet jag inte; det är en rätt uppseendeväckande historia. När konstitutionsutskottet infordrat akten i målet, diskuterade man inom departementet om promemorian skulle med. Man ringde till mig och frågade och det var då, jag angav att den skulle med.

Jag har ett intyg — avgivet officiellt i tjänsten — av samma natur som det herr Engberg läste upp, dels att jag anmodat vederbörande om att låta promemorian följa med till utskottet och dels att promemorian också följt med.

Nu har icke utskottet vid utarbetandet av sitt betänkande använt sig av de faktiska upplysningar, som funnos i promemorian, och när jag fick tillbaka akten, fanns icke promemorian med. Jag försökte då ta reda på, var den kunde vara. Jag ringde till konstitutionsutskottet, men där hade man icke någon kännedom om promemorian, och man har sänt mig en handling, som innehåller, att promemorian aldrig kommit utskottet till handa. Om detta är riktigt; var promemorian finnes och vad den gått för vägar kan jag icke säga. Men när det är fråga om en handling, som jag har använt för att så att säga komplettera mitt vetande på vissa punkter, är det naturligtvis alldeles oriktigt att i denna debatt dra in den omständigheten, att handlingen icke är registrerad. Det vore precis på samma sätt, som om jag tagit vissa uppgifter ur ett arbete, som utkommit av trycket, och sänt över arbetet till utskottet, för att även utskottet skulle hava tillgång till de i arbetet förekommande uppgifterna, samt man sedermera anmärkte på, att arbetet icke vore registrerat.

Herr **Olsson i Mora**: Jag har begärt ordet för att säga ett par lugnande ord till herr Kilbom.

Herr Kilbom befarade, att om andra kammaren skulle bifalla det av mig framställda yrkandet, detta skulle kunna leda till att Kungl. Maj:t kunde bifoga vilket anslag som helst vilka villkor som helst. Den farhågan, herr Kilbom, kan jag icke förklara på annat sätt, än att herr Kilbom antingen ej läst det föreliggande utskottstrycket eller också icke följt med den nu pågående debatten i dess helhet. Såvitt jag kan förstå, är denna fara en ren fiktion. Kungl. Maj:ts nu klandrade beslut vilar ju på en av riksdagen uttryckligt given fullmakt, skriven den 17 april 1931, däri riksdagen anvisat 190,000 kronor under villkor, att en ledamot av museets nämnd förordnas av Kungl. Maj:t och på de övriga villkor, Kungl. Maj:t må föreskriva. Det är ju uppenbart, att om riksdagen *icke* vid ett beslut bifogar en sådan fullmakt, föreligger det ingen sådan fara, som herr Kilbom tycks hesitera inför.

Jag vill vidare säga, att med herr Kilboms tal om fickflaskorna kommer man mycket långt. Om man böjer sig för detta tal, om man flyr för den faran, då kan man ju motivera ett upphävande av vilken restriktiv nykterhetslagstiftning som helst. Detta är ju det billiga talet om, att varje skärpt lagstiftning bör undvikas, därför att den skapar nya lagbrytare. Det talet hade jag icke väntat mig från herr Kilbom.

Herr Engberg gjorde i ett tidigare anförande även mig äran av några ögonblicks uppmärksamhet. Han kritiserade några uttalanden av mig. Det stenografiska protokollet skall emellertid övertyga honom om, att dessa uttalanden har jag icke gjort, och därför saknar jag anledning att bemöta kritiken. Men jag begagnar tillfället att foga ett ord till ett yttrande, som herr Engberg fällde i sitt senaste anförande. Herr Engberg pekade på såsom Skansens verkliga nuvarande fara, att den hotar att utvecklas till ett modernt nöjesetablissemang. Jag var själv i någon mån inne på samma tankegång i mitt första anförande, och därför är det så mycket lättare för mig att på denna punkt ansluta mig till herr Engbergs yttrande. Jag ville bara göra det tillägget att för mig stå som ett led uti denna icke önskvärda utveckling de strävanden efter utsträckt utskänkingsrätt, som man bevittnat från Skansens sida. För min del måste jag hålla Kungl. Maj:t räkning för, att Kungl. Maj:t med begagnande av den uttryckliga fullmakt, som riksdagen givit, sökt hämma denna utveckling.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Herr **Hallén**: Herr talman! Det var ett ord av herr Kilbom, som uppkallade mig till denna replik.

Herr Kilbom sade någonting om, att man bör se till, att icke berusade personer komma in på Skansen. Detta är alldeles riktigt. Men det är en sak, som varken utskottsmajoriteten eller -minoriteten har någon anledning att lägga sig uti. Detta är en ren ordningsfråga, som det tillkommer vederbörande att lösa. — I den mån Skansen skall avspegla svenskt folkliv i flydda dagar, veta alla, vilken roll spriten därvidlag har spelat; detta är en synpunkt, som inte får elimineras. Men, herr Kilbom, det är icke *de besökande*, som skola illustrera svenskt folkliv i forna dagar. Den sammanställningen är fullständigt orimlig. Ett dylikt uttalande tyder onekligen på en viss trötthet från talarens sida, som kanske är förklarlig efter gårdagens ansträngningar.

För övrigt lägger jag märke till den egendomliga fronten i denna fråga mellan herrar Engberg och Kilbom, som jag förmodar vara av mycket tillfällig natur. Men där finnes i alla fall någonting, som även ur allmän nykterhets-synpunkt är värt att observera, nämligen att bägge dessa annars energiska antagonister trycka på den fara ur nykterhetssynpunkt, som redan finnes i nuvarande bestämmelser för Skansen. Herr Engberg har både här i kammaren och icke minst i utskottet värtaligt målat riskerna av att dricka grekiskt lantvin, Samos o. s. v. och han gav en livfull skildring i utskottet av dessa skäligen suspekta damer, som han påstår skulle uppehålla sig på Skansen och dricka Villa Franca, till fördärv för både sig och kanske andra också. Man kan se på olika sätt. Nu har jag aldrig upptäckt dessa suspekta damer, som sitta där och dricka Villa Franca. Men i alla fall, låt gå för att det är på det sättet, att det öl och vin, som får utskänkas där, har denna farliga natur. Vad borde detta föranleda? Jo, att vi både i stadsfullmäktige och också här i riksdagen gjorde vad vi kunde för att undanröja även denna risk på Skansen.

Herr Engberg talade för övrigt också om den utskänkning av sprit, som äger rum tillfälligtvis på vårfesterna. Han talade om dessa massor av barn och ungdom, som besöka en vårfest. Ja, man kan se på olika sätt. Jag har nog sett, att det varit fullpackat med människor där, men att det till den grad vimlade av små späda barn har jag aldrig lagt märke till. Men låt gå för att det finnes barn och ungdom, men då bör det väl ifrågasättas, om vi böra bibehålla detta system, som tillåter, att under några dagar utskänkning av brännvin får äga rum i närvaro av dessa barn och ungdomar. Vad är konsekvensen härav? Jo, naturligtvis, att vi skulle påyrka, att vid dessa vårfester ingen allmän utskänkning av spirituosa finge äga rum i närvaro av barn och ungdom. Detta borde alldeles försvinna. Nu menar jag, att ett resultat av denna debatt — i den mån den verkligen kommer in på rena nykterhetsfrågor, vilket icke kunnat undvikas — är, att man väl ändå både i herr Kilbom och herr Engberg funnithängivna ivrare för dessa ytterligare restriktioner i fråga om Skansen!

Emellertid sade herr Kilbom även någonting om, vad jag skulle ha yttrat angående våra folkhushållningsspörsmål i samband med detta. Det var emellertid en fullständig missuppfattning, som ju kan vara mycket ursäktlig. Jag ställde icke alls våra folkhushållningsspörsmål i relation till någon slags spritkonsumtion eller något sådant. Jag tillät mig endast säga, att dessa frågor icke äro av den art, att de borde få uppta riksdagens arbete och intresse, då vi själva stå liksom i skuggan av dessa allvarliga folkhushållningsspörsmål. Men då herr Kilbom i alla fall tog upp den saken, gjorde han en ganska originell sammanställning. Han ifrågasatte, om icke ur folkhushållningssynpunkt det vore bättre, att man drack 15 centiliter brännvin av svensk råvara — detta alltså för att stimulera potatisodlingen i Kristianstads län förmodar jag. Detta vore bättre, än om han drack det grekiska lantvinet. Nu kan man naturligtvis

säga av rent praktiska skäl, att däri har ju herr Kilbom rätt. Jag vill bara till kammarens protokoll få antecknat, att det är roligt att till slut även herr Kilboms intresse för det svenska näringslivet tagit gestalt. I går såg man icke röken därav, men nu har det hastigt och lustigt orienterat sig i den riktningen. Jag kan därför icke sluta annat än med att här tala om det gamla skriftens ord om den stora glädje, som bliver i himmelen över en syndare, som sig slutligen omvänder och bättrar.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Herr Sävström: Herr talman! Jag beklagar, att kamrarna skola använda så lång tid på behandlingen av detta enligt min mening obetydliga ärende, som här föreligger. Jag antager det är lönlöst att vädja till kammarens ledamöter om att avstå från debatt. Jag har gjort det så många gånger förut och alltid misslyckats. Men jag måste ge uttryck åt den meningen, att det är onödigt att hålla på så länge och diskutera denna sak. Jag skulle icke heller begärt ordet nu, om det icke blivit en tvist mellan herr Engberg och herr Mosesson om vad jag sade i mitt första anförande.

Jag måste emellertid säga, att jag står fast vid det yttrande jag gjort, och jag skall icke ändra ett ord eller en rad, när protokollet föreligger. Vad jag sade då var att vid början av behandlingen av ärendet i utskottet upptogs naturligtvis även dessa frågor till behandling, och vad som gavs uttryck för, det var, att man var missnöjd över att Kungl. Maj:t fäste ett sådant villkor vid anslaget till Nordiska museet. Man sade, att det kommer mycket ungdom på Skansen vid stora fester och dylika tillfällen. Då vore det gott, om man gjorde en inskränkning i denna rätt till spritutskänkning och i stället ginge in för dylik utskänkning vid andra tillfällen. När nämnden lägger in sin framställning om ökad spritutskänkning, vill man ha detta för att stärka Skansens ekonomi, och då kan man förstå, att det icke kan vara fråga om ett mindre kvantum, utan om en betydande utsträckning av rättigheten.

Sedermera växte, som herr Engberg mycket riktigt sade, beredningssynpunkterna, som han kallade dem — men som jag kallade de formella synpunkterna, fram. Ty det framgick, att efter det utskottet fattat sitt beslut, fick man genom kansliet klart för sig, att den handling i akten, som här påtalats, icke fanns. Det var först efter beslutets fattande, som det blev klart. Det är icke att undra på, om de formella synpunkterna växte fram under utskrivningen av utlåtandet. När utskottet lägger sitt utlåtande på sätt, som det gjort, med framskjutande av beredningssynpunkterna, då måste vi reserveranter — ty det är ju det, som är avgörande i föreliggande utlåtande — också inrikta oss på samma sätt och säga, att utskottet helt enkelt tagit sikte på frågans formella sida och ärendets formella natur.

Det är det, jag har sagt. Vad jag yttrade i mitt förra anförande, står jag fortfarande fast vid.

Herr Mosesson: Herr talman! Med hänsyn till vad konstitutionsutskottets vice ordförande anført nu ber jag att få avstå från ordet.

Herr Kilbom: Herr talman! Det har ställts en fråga till mig av hans excellens herr statsministern, som jag skulle svara på. Det var frågan om jag på den post, jag har inom mitt parti, skulle vilja medverka till att skapa en folkopinion som vore emot öl- och vinservering på Skansen. Jag behöver inte lämna något svar därpå, endast hänvisa till min tidnings hela hittillsvarande verksamhet. Vi vilja verkligen skapa en opinion för att folk skall uppträda hyfsat, t. o. m. om de druckit en flaska öl.

Det var någon, som uttalade sig så föraktligt om fickflaskorna, och sade, att man icke kan taga fickflasktrafiken till intäkt för sin ståndpunkt i denna fråga.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

»Fickflasktrafiken» är ett allvarligt kapitel, herr Olsson i Mora, det anser jag, och jag är icke ensam om denna ståndpunkt. Såvitt jag vet har nykterhetsfolket här i landet tillsatt en stor kommitté, som haft frågan under utredning under flera års tid. Och denna kommitté har kommit till precis samma uppfattning som den tidning, jag representerar, nämligen att »fickflasktrafiken» d. v. s. spritsmugglingen, är en synnerlig olycklig historia, att den är moraliskt nedbrytande och att det för alla goda krafter är av stort intresse att få slut på densamma. Denna nykterhetsfolkets kommitté och dess betänkande, vågar jag påstå, är det mest lofvärda, som kommit fram på de sista åren å hit-hörande område.

Jag tror således icke man skall tala föraktligt om fickflaskorna på Skansen. I så fall måste jag konstatera, att herr Olsson litet sett, i vilken omfattning denna trafik för närvarande bedrivs också på Skansen.

Jag har icke, herr andre vice talman, ett ögonblick yttrat något önskemål om att man så skulle avspegla på Skansen gamla tiders folkliv, att man där skulle börja med husbehovsbränning o. dyl. Jag har i stället framställt frågan till er, varför ni icke åberopa Skansen såsom en spegel av gamla tiders folkliv, företräda er egen ståndpunkt, fullt konsekvent. Jag vill vidare säga till kyrkoherde Hallén, att han icke skall tala om fronter. Jag ansluter mig icke till fronter, annat än från fall till fall, annat än då det gagnar den politik, jag är representant för. Kyrkoherde Hallén, som i vått och torrt är »vikarierande kyrkoherde åt regeringen», som någon sade, skall tala tyst om några fronter.

Till sist återstår det, som för mig var sakfrågan, herr talman, det som uppkallat mig. Det är nämligen herr Olssons i Mora förslag.

Med många av kammarens övriga ledamöter anser jag, att denna fråga är en sådan struntfråga, att det icke finnes någon anledning för oss att lägga oss nämnvärt i den. Men efter herr Olssons i Mora förslag har man ställts mellan tvenne yrkanden. Det ena är att betänkandet skulle utan vidare läggas till handlingarna — vi således varken godkänna det eller förkasta det. Det andra är herr Olssons i Mora yrkande, att man skall lägga konstitutionsutskottets förslag med underkännande till handlingarna. Jag säger, att konsekvenserna av detta blir — så fattar jag saken — att riksdagen ger på hand till regeringen att den för framtiden kan fästa villkor vid anslag. Till ett beslut, som ens tillnärmelsevis skulle kunna föra dithän, vill jag icke medverka. Följaktligen har herr Olsson i Mora genom sitt förslag tvingat mig att både taga ordet och att meddela, att jag nu kommer att rösta för att utskottets förslag lägges till handlingarna, d. v. s. mot regeringen.

Herr Forssell: Herr talman, mina herrar! En mycket ärad talare på Gävleborgsbänken yttrade nyss, att han fann det här diskuterade ämnet obetydligt. Jag måste säga, att det är ett ganska förvånande omdöme ifrån den persons sida, som åtnjuter förtroendeuppdraget att vara vice ordförande i konstitutionsutskottet. Ty just ur *konstitutionsutskottssynpunkt* måste det väl ändå medges, att ärendet har ett ganska stort intresse. Ärendet rullar ju upp hela frågan om räckvidden av Kungl. Maj:ts befogenhet att vid ett av riksdagen beviljat anslag foga villkor, som för riksdagen, när anslaget beviljades, voro alldeles okända. Nog tycker jag ändå, att ämnet är rätt så betydelsefullt för uppdragandet, om jag så får säga, av demarkationslinjerna för regeringens kompetens i detta avseende. Jag tycker därför, att herr vice ordföranden i konstitutionsutskottet skulle ha skäl att vara ganska tolerant mot de kammarledamöter, som ägna frågan uppmärksamhet.

Men, herr talman, jag har egentligen begärt ordet för att här ge uttryck åt en reflexion, som trängde sig på mig, då jag läste dechargememorialets

punkt 2:o). Då jag vidare hörde debatten här, hela denna diskussion, hela denna konflikt, om jag så får säga, tyckte jag den skulle varit alldeles onödig, om herr Bengtsson i Norup och de, som tänka lika med honom, hade velat bekväma sig att handla, som vi andra stackars dödliga få göra, om vi ha något att andraga, något önskemål att framföra beträffande villkoren vid upprättandet av budgeten och användandet av de i statsverkspropositionen upptagna anslagen. Vi andra stackars dödliga, vi få väcka motioner och där föreslå, att riksdagen måtte för utgåendet av det och det anslaget bestämma de villkor vi finna påkallade. På det sättet får man sakfrågan dryftad i vederbörande utskott grundligt och länge. Och sedan får man hit ifrån vederbörande utskott en utredning om de i motionen framförda kraven. Men, mina herrar, så där bundna former är herr Bengtsson i Norup alldeles frigjord ifrån. Han låter oss icke veta sitt önskemål, innan motionstiden går ut. Han låter oss icke veta ens genom en reservation i statsutskottet, vad han har på hjärtat. Utan i ett anförande i kammardebatten, inlindat i allmänna talesätt, slungar han här ut en tanke till regeringens övervägande och prövning, och sedan skall saken vara klar.

Jag måste säga, att går kammaren in för ett ogillande av denna konstitutionsutskottets anmärkning, såsom herr Olsson i Mora här påyrkat, då förefaller det mig, som om den skulle hava premierat ett sådant oriktigt förfaringssätt som det herr Bengtsson i Norup härvidlag begagnat sig av. Kammaren skulle då godtaga ett sådant där inflytande utanför de former, som gälla för vanliga riksdagsmän, och därmed skulle då direkt givas ett försteg åt den lilla krets, den interna krets, som står närmast den sittande regeringen, och som där har sitt inflytande och sitt gehör. Jag vågar verkligen ifrågasätta, om de ledamöter av kammaren, som icke ha förmånen att på detta sätt vara licensierade och befriade från vanliga arbetsformer, om de ha någon anledning att genom ett bifall till herr Olssons i Mora yrkande godkänna en dylik form för inflytande på regeringens beslut och avgöranden. Jag skulle tro, att om kammaren ogillar konstitutionsutskottets anmärkning, så har den sagt ungefär så här: Varsågod herr Bengtsson i Norup, varsågod, ni som har denna ställning till regeringen, spring där i trapporna i departementet och laga, att ni få in de villkor, som passa er, utan att de få vanlig laglig prövning.

Jag skall ur denna synpunkt, oavsett själva sakfrågan, be att få framhålla för kammaren, att den sannerligen icke har något intresse att öka maktsfären inom de inre cirkelarna. Den har blivit Gudi nog stor ändå, och vi vanliga medlemmar av riksdagen ha anledning säga: hitintills och icke vidare. Det tror jag vi göra klokt i, herr talman, ur vår egen synpunkt.

Med denna motivering skall jag be, herr talman, att få yrka, att detta utskottets yttrande helt beskedligt lägges till handlingarna.

Fröken Wellin: Herr talman! Det kan givetvis icke vara min mening att blanda mig i diskussionen om de formella synpunkterna i denna fråga: huruvida regeringen har befogenhet eller icke att fästa sådana villkor, som den gjort, vid detta anslag. Men jag tror och jag är övertygad, att jag gör mig till tolk för majoriteten inom svenska folket, om jag framför ett tack för syftet med den åtgärd, som vidtagits för att hålla Skansen kvar, såsom den hittills har varit, som en tillflyktsort för familjer, ungdomar, barn och kvinnor. Det finnes tillräckligt med restauranger på Djurgården, där spritservering äger rum. Familjerna och familjemedlemmarna behöva Skansen som en tillflyktsort, det har den hittills varit, och jag hoppas den så skall förbliva.

Jag vill med dessa ord ha sagt ett tack för de åtgärder, som vidtagas och komma att vidtagas framdeles för att bevara Skansen för det ändamål, för vilket den blivit stiftad.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Ang. jullbor-
dad gransk-
ning av stats-
rådsproto-
kollen.
(Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på dels att kammaren måtte lägga utskottets i förevarande punkt gjorda anmälan till handlingarna, dels ock att berörda anmälan måtte med ogillande läggas till handlingarna; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Olsson i Mora begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att ifrågavarande av konstitutionsutskottet i dess utlåtande nr 13 enligt § 107 regeringsformen under punkten 2 gjorda anmälan lägges till handlingarna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren lagt berörda anmälan med ogillande till handlingarna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna komma om omröstningens resultat, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 91 ja och 79 nej, varjämte 21 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså beslutit att lägga förevarande anmälan till handlingarna.

Härefter anförde:

Herr **Engberg**: Herr talman! Det plägar ibland förekomma, att reservationsvis anförda anmärkningsyrkanden föranleda debatt. Jag har tillåtit mig att begära ordet för att säga något om en av dessa reservationsvis framförda anmärkningar, den som återfinnes i konstitutionsutskottets memorial å sidan 23. Det är alltså anmärkningen nr IX i ordningen. Jag anser mig böra taga upp denna sak därför att, uppriktigt sagt, denna reservationsvis anmärkning borde ha stått såsom en utskottets anmärkning. Den har enligt min tanke en vida större tyngd och en större betydelse än den anmärkning, vi för ett ögonblick sedan sysslade med. Men det fogade sig så, att här stannade vi, som önskade anmärknings framställande, i minoritet.

Det var på det sättet, att när Sverige tvangs att frångå guldmyntfoten och framställning därom gjordes ifrån riksbanksledningen till Kungl. Maj:t och den föredragande finansministern drog ärendet inför Kungl. Maj:t i konselj, det hade förlupit en omständighet, som enligt vår mening borde den gången ha anmälts. Det var den åtgärd, som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet måste anses ha vidtagit, när han till våra svenska legationer i utlandet, generalkonsulat och till baron Ramel, som visserligen inte då fungerade som utrikesminister men var därnere i Genève, avlät telegram av innehåll som herrarna ha sett i konstitutionsutskottets memorial, telegram som fastslogo ett visst valutapolitiskt program från den svenska regeringens sida. Jag fäster uppmärksamheten däraf, att det i dessa telegram heter: »Ni äger på förfrågan förklara att det är svenska regeringens och riksbanksledningens bestämda avsikt uppehålla guldstandard. Cabinet.»

Varför det är anmärkningsvärt, att ett dylikt meddelande har utgått genom

utrikesdepartementet är enligt vår mening, att det saknas ett kungl. beslut för åtgärden i fråga. Om man tager hänsyn till att här bemyndigas utan vidare legationerna att meddela, att den svenska regeringens bestämda och riksbanksledningens bestämda avsikt är att uppehålla guldstandard, om man beaktar vad ett sådant uttalande innebär för en rad av svenska affärsmän, som då stodo i valet och kvalet huruvida de skulle skaffa sig en guldvärdig valuta eller icke, om man besinnar med andra ord de rent ekonomiska konsekvenser, som detta fick för en rad av svenska medborgare, så tror jag, att man skall nödgas ge mig rätt, när jag säger, att det var ett steg, som knappast var väl övertäckt, att man icke skaffade sig betäckning i ett regeringsbeslut för en sådan åtgärd. Telegrammet talar inte bara i regeringens namn utan också i riksbanksfullmäktiges namn. Det finns ingen handling, som varit konstitutionsutskottet tillgänglig, varav det framgår, att riksbanksfullmäktige skulle ha bemyndigat finansministern att tala i dess namn. Så vitt vi kunnat finna i konstitutionsutskottet, har detta meddelande utgått på tillrådan av herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, utan att han, när han talade i riksbanksledningens namn, hade något bemyndigande från denna att så förfara. Vi ha ansett detta anmärkningsvärt. För det andra ha vi ansett det anmärkningsvärt, att när grundlagen uttryckligen föreskriver, att alla meddelanden ifrån Kungl. Maj:t här hemma till Kungl. Maj:ts beskickningar i utlandet skola gå, som det heter, genom ministern för utrikes ärendena, det icke finnes något som helst spår av, att det har varit någon beredning av detta ärende inom utrikesdepartementet eller att utrikesministern haft någonting därom att i konselj föredraga. Det hade varit rimligt och riktigt, när man tillrådde Konungen, att ett frångående av guldmyntfoten skulle ske, att man också hade då angivit vad som hade åtgjorts. Ty det var, så vitt jag kan förstå, ett steg av sådan innebörd detta att göra denna deklaration utåt, av så pass allvarliga konsekvenser för många medborgare, att det borde hava haft betäckning i ett regeringsbeslut och varit berett. Vi ha därför riktat anmärkning åt två håll, dels åt finansministern i den ena av anmärkningarna, dels åt utrikesministern i den andra. Jag har för min del biträtt de båda anmärkningarna, alltså i både den del som gäller finansministern och den del som gäller utrikesministern. Jag har ansett, att i en så allvarlig sak borde ett helt annat förfaringsätt ha tillgripits, så att det hela verkligen fått karaktären av en regeringshandling. Nu har konstitutionsutskottet saknat möjlighet att veta huruvida och i vad mån regeringen som sådan står bakom detta meddelande. Det har saknats möjlighet att veta, huruvida och i vad mån finansministern har, när han sände dessa telegram, gjort sig underrättad om att han hade riksbanksledningens stöd för den vidtagna åtgärden. I varje fall är det uppenbart, att även om man till fullo förstår, att tiden då var pressad och att man kanske befann sig stå under tvånget att ögonblickligen handla, därför att förfrågningar framställdes av våra utlandslegationer och där det kanske både telegraferades och ringdes från den ena legationen efter den andra angående riktlinjer för huru man skulle förhålla sig till de spörjande, även om, säger jag, man förstår allt detta, så är det dock nödvändigt att i en så allvarlig sak man iakttager åtminstone så långt de konstitutionella formerna, att det får karaktären av en regeringshandling och icke står som det nu står.

Jag vet, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har antecknat sig till ordet, och jag har satt ett visst pris på att han har gjort det, därför att jag anser det vara av vikt, att det klarlägges, hur regeringen har stått i denna affär. Jag har för min del endast velat begagna tillfället att föra denna sak på tal, eftersom jag biträtt den reservationsvis framställda anmärkningens yrkande.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Herr **Hamrin**: Herr talman! Det är en undantagslös regel, att en anmärkning, som från en minoritet i konstitutionsutskottet riktas mot en ledamot av statsrådet, icke blir besvarad. Då jag emellertid begagnar mig av min ytteranderätt såsom ledamot av denna ärade församling, gör jag det icke i första rummet för att försvara mig för det som jag här blivit klandrad för utan i främsta rummet för att till kammarens protokoll relatera gången av behandlingen av frågan om Sveriges frångående av guldmyntfoten. Jag föreställer mig nämligen, att det i framtiden, kanske långt fram i tiden eller på en tidpunkt mera nära liggande, kan vara av visst intresse att få veta, vad som timat under de minnesrika dagarna från den 20 september förra året fram till den 27 i samma månad, då Kungl. Maj:t beslöt att bifalla en framställning från bankofullmäktige, att vårt land skulle frånträda guldmyntfoten.

Det var, herr talman, på eftermiddagen söndagen den 20 september som ett meddelande ingick till riksbankschefen, att England påföljande morgon skulle komma att frångå guldmyntfoten. Med anledning härav hölls samma dags afton ett mycket hastigt sammankallat möte hemma hos riksbankschefen, varvid närvaro bland andra statsministern, statssekreteraren i finansdepartementet, ett par bankofullmäktige — herrar Örne och Sköld — bankinspektören samt representanter för storbankerna. Själv var jag på grund av frånvaro från huvudstaden hindrad närvara. Men jag tillägger, att jag genast på söndagens eftermiddag uppsöktes per telefon av riksbankschefen och då meddelades innehållet i den underrättelse, som hitkommit från England. Jag anträdde omedelbart resan tillbaka till Stockholm. Efter en diskussion vid nyssnämnda sammanträde hos riksbankschefen, som pågick minst ett par timmar, enligt underrättelse som jag erhållit, enades man om att Sverige trots det av England vidtagna steget skulle söka vidmakthålla guldmyntfoten. Onsdagen den 23 september ägde ett sammanträde rum i riksbanken, där förutom bankofullmäktige cheferna för flertalet stockholmsbanker voro närvarande och finansdepartementet representerades av statssekreteraren. Ingen röst höjdes vid detta sammanträde för att Sverige skulle frångå guldmyntfoten, och intet yrkande därom framställdes. Vid sammanträdet fästes särskild uppmärksamhet på en genom Tidningarnas telegrambyrå distribuerad, i dagens tidningar intagen notis av följande lydelse: »Riksbanksledningen kan endast meddela, att riksbanken under måndagen och tisdagen noterat och sålt de dollar, som rekvirerats, till kurs strax över pari, därmed tillkännagivande sin avsikt att fasthålla vid guldmyntfoten.»

Det var, herr talman, samma dags afton eller rättare natten mellan den 23 och 24 september, som jag gjorde det uttalande till Svenska Dagbladet, vilket klandrats i en del av pressen. Detta uttalande har betecknats som »förhastat, ovederhäftigt, bevis på bristande förutseende, okunnighet om läget etc. etc.» Man har velat göra gällande att jag den 23 september hade bort begripa att riksbanken ej skulle kunna hålla guldmyntfoten mer än några dagar till. Inom vissa delar av pressen har påståtts att jag genom mitt uttalande »skadat landet i utlandets ögon» o. s. v.

Låt mig nämna några ord om situationen den dag det påtalade uttalandet gjordes. Från en mängd håll i utlandet gjordes förfrågningar om läget här hemma. En del alarmrykten spredos om förhållandena hos oss. Jag tror det var kvällen före nu åsyftade dag, som det meddelades mig, att en stor tidning i Berlin nästa morgon skulle komma att innehålla rent sensationella saker om våra påstådda svårigheter. Jag uppmnade vederbörande att söka förhindra publiceringen av ryktena och gav också mitt medgivande till, att därest detta ej lyckades, jag finge åberopas för att avliva dessa rykten. Från en av Amerikas största tidningar gjordes en direkt förfrågan hos mig, huruvida jag hade något att säga om det ekonomiska tillståndet här och guldmyntfoten, och jag lät också

avlämna svar på denna fråga. Att liknande frågor framställdes till vårt lands representanter utomlands är uppenbart, och meddelanden härom ingingo oupphörligt, något som jag senare skall återkomma till.

Nu var frågan den för mig: Skulle alla dessa från olika håll framställda frågor bli obesvarade? Skulle regeringen genom någon kommuniké lämna svaret? Skulle konselj hållas för att besluta om svar skulle lämnas och i så fall vad detta skulle innehålla? Vad gjorde jag nu? Jo, jag förklarade för nyssnämnda tidning, att regeringen självfallet följer krisens utveckling med den allra största uppmärksamhet och ständigt står i förbindelse med riksbanksledningen. Dessutom — fortsatte jag — ingå från våra representanter i utlandet täta meddelanden om händelsernas gång i de olika länderna.

Ordagrant yttrade jag vidare följande: »Enligt regeringsformen kan regeringen, då riksdagen icke är samlad, på framställning av riksbanksfullmäktige och efter samråd jämväl med riksgäldsfullmäktige besluta om upphörande av riksbankens skyldighet att inlösa sina sedlar med guld. Jag behöver knappast säga» — fortsatte jag — »att någon dylik framställning icke inkommit eller ens blivit ifrågasatt att inlämna. Regeringen har överhuvud taget icke haft anledning att diskutera ett sådant steg.» Jag lämnade vidare vissa uppgifter om vår handelsbalans och erinrade om hur ovisst och osäkert läget var. Så långt mitt personliga uttalande.

Erinras må, att i mitten av ifrågasatt vecka vice häradshövdingen Marcus Wallenberg på uppdrag avreste till Paris och London för att skyndsamt fullfölja de redan förut inledda strävandena att omedelbart upptaga en större kredit i utlandet.

Skulle jag nu ingenting ha sagt som svar på de många frågor som riktades till mig? Efteråt anse naturligtvis de flesta, ja, kanske alla, att ingenting hade bort yttras. En fullständig tystnad måste emellertid ha kommit att betraktas som ett bevis på att vi redan beslutat eller hade för avsikt att besluta frångå guldmyntfoten. Sådant var dock icke läget, enligt allas uppfattning och enligt vad som framgick av fortsättningen av behandlingen av denna fråga. Fredagen den 25 september, alltså två dagar efter det jag gjort ett uttalande till Svenska Dagbladet, hölls en konferens inför statsministern, i vilken konferens deltog, förutom jag, chefen för jordbruksdepartementet, chefen för handelsdepartementet, generaldirektörerna Fryxell och Örne, bankofullmäktigen Rooth, kabinetssekreteraren Hennings, statssekreteraren Bergendal, professorerna Cas- sel och Heckscher, bankdirektörerna Rydbeck, Stén, Lauritzen och Jacob Wallenberg, handelsrådet Lundvik, direktör Söderlund samt kassören Johan-Olov Johansson. Jag vill tillägga, att landsorganisationens ordförande jämväl var kallad men var förhindrad att delta i detta möte.

Vid denna konferens, under vilken samtliga deltagare yttrade sig, höjdes icke från något håll yrkande att Sverige skulle frångå guldmyntfoten. Från denna konferens föreligger ett stenografiskt referat, som dock icke är av offentlig natur, givetvis. Från denna konferens vill jag meddela följande. Från riksbanksledningen upplystes, att under dagens lopp hade uttagits 671,000 kronor i guld men att samma dag hade återlämnats 193,000 av folk, som tagit ut guld under de senaste dagarna. Detta ansågs tyda på att oron höll på att lägga sig. Från samma håll meddelades, att underhandlingarna pågingo såväl i Paris som Newyork om lån, och det såg ett slag ut som om från båda dessa länder erbjudande skulle komma. Från bankmännens sida framhölls, att »vi åtminstone en tid framåt skola kunna vara verkligt säkra på möjligheten att bibehålla vår myntparitet». Nationalekonomerna betonade med styrka, att så måtte ske: »Riksbanken är förpliktad att inlösa sina sedlar med guld. Det måste vi göra så länge vi kunna.» »Är det en tillfällig kris under några

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. jullbor-
dad gransk-
ning av stats-
rådsproto-
kollen.
(Forts.)

månader, böra vi kunna klara oss», yttrade en talare. En av representanterna för en statsinstitution sammanfattade diskussionen genom att säga: »Ingen har velat släppa guldvalutan utan allvarliga ansträngningar. Det är också min mening», slutade han. I övrigt uttalade sig alla för fullföljande av vissa undersökningar rörande det ekonomiska läget i Sverige, undersökningar, som jag redan satt igång i början av september. alltså ett par veckor före den tidpunkt, nu åsyftade sammanträde hölls, och vissa åtgärder under hand vidtogos också för att stärka vår valutas ställning.

Under lördagen den 26 september, alltså dagen därpå, rapporterades emellertid från riksbanken en allt starkare påfrestning på guldförrådet och valuta-reserven. Samtidigt ingick telegrafiskt meddelande från Paris, att utsikterna för upptagande av ett valutalån syntes ytterst mörka. De likartade försöken på amerikansk mark artade sig också allt bestämdare att bli lönlösa.

Detta är, herr talman, en kortfattad redogörelse över händelsernas gång och hur hastigt detta skedde under den vecka, som jag nyss nämnde, ifrån söndagen den 20 till söndagen den 27 september.

Nu har man velat göra denna fråga till en mycket stor politisk fråga eller i varje fall har man ständigt och jämt återkommit till densamma i pressen, och den återfinnes nu i det föreliggande utskottsbetänkandet. Då frågar jag mig först och främst, om en regeringsledamot har rätt att göra uttalanden på egen hand till en tidning. Jag tillåter mig här fästa uppmärksamheten på, vilket inte är bara en tillfällig anledning, en händelse, att jag gjorde mitt uttalande till en enskild tidning, trots att man från den officiella telegrambyrån gjort en personlig hänvändelse till mig, att därest jag skulle göra något uttalande, låta det gå genom Tidningarnas Telegrambyrå.

Vad nu angår telegrammen, så är den enda kännedom, jag har om desamma, att dåvarande kabinettssekreteraren, med vilken jag stod i förbindelse, frågade mig, om han fick hänvisa till det uttalande, som jag i denna tidning gjort eller skulle göra. På denna fråga hade jag naturligtvis inte något annat svar att lämna än att det hade jag icke något att erinra emot. Själva ordalydelsen av dessa telegram har jag först tagit del av i denna handling. Jag har aldrig blivit förelagd några sådana telegram och har icke vetat, vart de skickats, med undantag av den upplysning, som jag erhöll av kabinettssekreteraren i allmänna ordalag. När jag nu läser, hur dessa telegram äro formulerade, finner jag också, att man sagt till våra beskickningschefer och till generalkonsulatet i Newyork, att de vid förfrågan berättigades att meddela innehållet i mitt personliga uttalande. Det återfinnes på sidan 25, där det står att beskickningschefen berättigades att meddela detta förhållande på därom framställd förfrågan. På nästa sida heter det, att ni äger på förfrågan förklara, att det är svenska regeringens och riksbanksledningens bestämda avsikt att uppehålla guldstandard. Jag tillfogar ännu en gång och understryker, att denna formulering kände jag inte till förrän jag fick se den här, vilket emellertid icke innebär något klander emot vederbörande, som formulerat det på detta sätt. Jag skall strax återkomma till den saken.

Vad telegrammet beträffar, som kom från Sveriges minister i London och som återfinnes på sidan 26, har ju detta samband med en uppmaning från riksbankschefen, för vilken jag alltså inte bär något som helst ansvar.

Detta är, herr talman, egentligen vad jag har att säga om hela denna sak. Här användes nu av reservanterna en ordalydelse, som det skulle vara mycket frestande för mig att ingå på en närmare prövning av. Man säger t. ex., att jag hade låtit utrikesdepartementet lämna officiella eller officiösa meddelanden ej blott om regeringens, utan också om bankofullmäktiges avsikter utan att hava ens under hand förvissat mig om de sistnämndas mening. Nej, tacka för det, att jag inte förvissat mig om denna, när jag aldrig formulerat några

telegram. Jag har, som jag förut nämnde, på förfrågan lämnat det självfallna meddelandet, att i utrikesdepartementet kabinetssekreteraren fick åberopa det offentliga uttalande, som jag gjort här hemma till en tidning. På samma oriktiga grunder faller också det påståendet, att jag på egen hand genom officiella organ kungjort regeringens avsikter utan att först hava inför Konungen i statsrådet fått dem godkända.

Vad nu beträffar frågans behandling i utrikesdepartementet, som ju har samband med vad som här förekommer under punkt b) i reservationen, skall jag endast därutinnan be att få meddela, vad jag genom min kollega Gyllenswärd inhämtat, då han påpekar, att det åligger kabinetssekreteraren enligt 9 § i hans instruktion såsom tjänsteplikt att hålla beskickningar underrättade om bland annat företeelser på den inre politikens område, om vilka dessa för sin verksamhet böra äga kännedom. I detta hänseende påpekas det också, att kabinetssekreteraren i utrikesdepartementet har härutinnan liksom för övrigt i åtskilliga andra avsenden en helt annat och mera självständig ställning än t. ex. statssekreterarna i de andra departementen. Detta framgår även därav, att de telegram, som blivit avsända, äro undertecknade »Cabinet», d. v. s. det ord, varmed kabinetssekreteraren undertecknar dylika telegram.

Jag har, herr talman, ingenting att tillägga utöver detta, och jag menar därför, att vad som här förekommer och vad som lägges mig till last är ett slag i luften. Det är något, som jag inte kan göras ansvarig för, utan att jag på något sätt vill skjuta skulden på någon annan, ty allt vad som här blivit gjort och som kan tilläggas mig, det bär jag det fulla och hela ansvaret för. Men det är ju fullkomligt att ställa saken på huvudet, som herr Engberg gjort, när han säger, att finansministern till våra beskickningar och generalkonsulat avlåt tit telegram och att inga handlingar finnas, som bemyndiga mig att tala i riksbanksfullmäktiges namn.

Jag slutar, herr talman, som jag började. Det är inte för att försvara mitt handlingssätt, som jag hållit detta anförande, utan det är för att lämna denna förklaring och denna relation av händelsernas gång under loppet av en vecka för den, som någon gång i framtiden kan ha nytta, gagn eller intresse av att studera denna episod i vårt ekonomiska liv. Jag hade naturligtvis anledning att se, vad som återfanns i officiella handlingar och i aktstycken för övrigt om hur det gick till, när vi gången dessförinnan övergävo guldmyntfoten, och jag kan mycket väl tänka mig, att man i en framtid som jag förut sagt, kan ha nytta av att få taga del av denna relation, som ju till största delen är stödd på akter, som föreligga, och konstatera, hur hastigt det rutschade ned med vår krona, och hur de främsta männen på det finansiella, nationalekonomiska och ekonomiska området i detta land två dagar förut icke kunde förutse, att vi två dagar därefter skulle stå i det läge, som vi då verkligen gjorde. Inför dessa fakta må det väl något kunna anföras till min ursäkt, att jag ytterligare två dagar tidigare verkligen gjorde ett sådant uttalande, som jag gjorde. Jag anknöt mig för övrigt vid konseljen den 27 september till den av bankofullmäktige efter samråd med riksgäldsfullmäktige gjorda framställningen. Dessa förutsättningar förelägo icke, när jag gjorde mitt uttalande, och jag visste då, att någon sådan handling icke var uppställd eller avsedd att inlämnas, som ju framgår av min relation av händelserna. Då hade jag all anledning säga, att regeringen som sådan hade inte diskuterat denna fråga, ty förutsättningen förelåg icke. Jag medgiver nu, när jag ser på själva utformningen, att jag kunde lagt till ett »därför», och om så skett, synes det mig, som om hela denna diskussion skulle varit obehövlig. Men i det läge, som vi då befunno oss, att man hade att antingen tiga och låta ryktena gå inom landet och utom landet eller också säga något, som var lugnande och som var också — det medgiver jag gärna — min förhoppning

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

skulle gå i uppfyllelse, precis som alla andra, som handlade denna fråga, gjorde jag detta uttalande. Jag har ingen anledning, herr talman, att vidare yttra mig om det var klokt eller inte klokt. Det får framtiden utvisa.

Herr Engberg: Herr talman! Jag spelar ju i denna debatt närmast rollen av konferencier åt herr Hamrin för att bereda honom tillfälle att lämna denna förklaring, och det har jag sagt honom under hand, och jag anser det vara av vikt, att denna förklaring lämnats.

Saken är ju den, att när man hittar telegram av denna kategoriska innebörd, när man exempelvis ser, hur det i ett telegram heter, att finansministern har bemyndigat o. s. v., är det ju klart, att man hajar till inom konstitutionsutskottet, och man börjar fråga: Var finns det stöd i något regeringsbeslut för något sådant, och var finns det ett paper eller något bemyndigande för finansministern att tala också i riksbanksledningens namn? Nu har herr Hamrin — jag säger med avsikt herr Hamrin, ty han har enligt grundlagen inte rätt att uppträda på annat sätt än han gjort — klargjort sammanhanget, att dessa telegram ha utgått från utrikesdepartementet men icke utgått från utrikesdepartementet i den ordning, som grundlagen föreskriver, där det står, att alla meddelanden till Kungl. Maj:ts legationer skola gå genom ministern för utrikesärendena. Nu finnes det, att dessa telegram ha gått både utan finansministerns och utrikesministerns kontroll såsom telegram från utrikesdepartementets tjänstemän. Ja, herr talman, detta öppnar ju ett alldeles nytt perspektiv, som jag måste säga är rätt allvarligt, ty skulle det bli på det sättet i fortsättningen, att valutapolitiska programdeklarationer i ett kritiskt läge kunna göras på detta sätt, där man meddelar legationerna, att de ha att säga det och det, och detta vilar endast på underordnade tjänstemän i utrikesdepartementet, då ha vi kommit in på vägar, som jag anser vara ganska vanskliga. Detta är emellertid ett perspektiv för sig, som jag inte i detta sammanhang skall diskutera.

Jag är den förste att medgiva, att vad utrikesdepartementet beträffar och särskilt dess handelspolitiska avdelning, finns det naturligtvis i kritiska situationer ett behov av en betydande rörelse- och handlingsfrihet, men jag nödgas sätta in fråga, om man inte betydligt har gått över gränserna för vad tjänstemännen inom utrikesdepartementet rimligtvis böra handha på eget bevåg, när man som här gjort deklARATIONER av denna innebörd.

Jag skall inte tvista med herr Hamrin om vad som hade varit det klokaste, om han gjort en dylik deklARATION eller inte, och jag vill inte uttala mig om tidningsintervjun till Svenska Dagbladet. Jag tror dock, att det varit lyckligast, om man inom utrikesdepartementet och från vederbörande hade i detta läge lytt det råd, som en gång statsminister Michelsen gav Bjørnstjerne Bjørnson: Nu gjælder det att holde kjæft.

Herr Anderson i Norrköping: Herr talman! Jag har inom konstitutionsutskottet hört till den majoritet, som icke ansett, att någon anmärkning i detta fall bör göras. Skälen härtill behöver jag icke mycket uppehålla mig vid efter det anförande, som här hållits av herr Hamrin. Det är huvudsakligen på de av honom anförda synpunkterna — ehuru vi icke ägt kännedom om de nu lämnade upplysningarna om händelseförloppet — som vi grundat vår uppfattning, att någon anmärkning icke borde göras.

Jag vill erinra om att här förelåg ifrån Sveriges beskickningar i utlandet upprepade direkta förfrågningar till utrikesdepartementet: Hur ämnar Sverige göra? På dessa förfrågningar måste utrikesdepartementet giva ett svar. För att giva detta svar den mest auktoritativa form ansåg sig utrikesdepar-

tementet böra kunna åberopa finansministern. Det var vad som skedde. Riksbanksfullmäktiges uttalande var redan då en offentlig handling, det hade publicerats genom tidningarnas telegrambyrå; och ungefär samtidigt med att telegrammet utgick tillkom också finansministerns intervjuuttalande. Enligt majoritetens uppfattning låg det ingenting orimligt i att finansministern på förfrågan från utrikesdepartementet under hand förklarade, att han icke hade någon invändning emot en sådan formulering, som telegrammet fått. Nu höra vi, att denna formulering aldrig var underställd honom, men det förändrar i sak ingenting. Det faktiska i denna sak är, att utrikesdepartementets meddelande är grundat på från finansdepartementet inhämtat medgivande, att finansministern fick citeras för det meddelande, som lämnats.

Jag vill fråga, hur skulle utrikesdepartementet svara, om det icke valt denna form? Hade man helt enkelt från utrikesdepartementets sida vägrat att svara på en sådan framställning, skulle följden blivit, att den redan yppade oron ytterligare skärpts. Herr Engberg tycks förutsätta, att man vid den tidpunkten redan bort äga den kännedom, som motiverade ett svar i en helt annan riktning, nämligen ett förebådande av en omkastning i valutapolitiken. Hade svaret fått den innebörden föreställer jag mig, att just det skulle inträffa, som herr Engberg nu med alldeles särskild skärpa klandrar, nämligen att ett nytt valutapolitiskt program utsänts, medan alla de för valutavärden i vårt land ansvariga voro inriktade på att fullfölja en annan linje.

Jag erkänner, att en anmärkning för det formella tillvägagångssättet kan försvaras. Anmärkningar ha, det medger jag, framställts mot regeringsledamöter på svagare grunder, men detta är icke något skäl att biträda en anmärkning, som sakligt icke är befogad.

Granskar man denna fråga från de förutsättningar, som förelågo under dessa kritiska dagar, så måste man komma till den uppfattning, att här föreligger icke anledning att framställa anmärkning mot någon av de myndigheter, som i detta fall, sin plikt likmätigt, ville bidra till att inför den utländska opinionen klargöra Sveriges ställning sådan den allmänt uppfattades och Sveriges valutapolitiska avsikter, sådana som de allmänt uppfattades här i landet vid den tidpunkten.

Att döma av herr Engbergs nyss hållna anförande har nu avsikten med denna reservationsvis framställda anmärkning reducerats till att man velat giva herr Hamrin en anledning att här avge en förklaring. Herr Engberg ville nu endast spela rollen som conferencier för herr Hamrin. Jag har verkligen under de ganska långvariga debatterna i konstitutionsutskottet fått en annan uppfattning om vad som var den ursprungliga avsikten. Men jag konstaterar med tillfredsställelse, att saken nu tagit den vändning, som jag tror ur alla synpunkter är lycklig.

Den anmärkning, som riktats mot utrikesdepartementet för att därifrån, såsom herr Engberg sade, »underordnade tjänstemän» skulle utfärdad en valutapolitisk programdeklaration, den anmärkningen borde man utan vidare taga tillbaka, ty den är uppenbarligen oriktig; det är en känd sak, att sådana meddelanden till våra legationer i utlandet som de här ifrågavarande ständigt och jämt utgå utan utrikesministerns signatur. Det är endast ett led i departementets arbete och arbetsformer och har icke tidigare föranlett någon anmärkning.

Saken har ju nu, delvis genom herr Engbergs eget tillägg, reducerats till väsentligt mindre proportioner, än vad den tidigare hade i den offentliga diskussionen; och jag tror, att det ur alla synpunkter är lyckligt. Det gagnar inte att nu här riva upp en diskussion om dessa förhållanden; men däremot kan det befaras, att ganska väsentliga olägenheter skulle vållas, om denna diskussion komme att taga sådana former, att man nu ånyo inför ett större

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

forum och med större uppmärksamhet riktad på saken ginge in för en diskussion om vad som skedde under dessa kritiska dagar.

Herr Öhman: Herr talman! Bland de anmärkningar, som under punkterna VII och VIII reservationsvis framförts i föreliggande memorial, har man gjort vissa erinringar mot regeringen i anledning av särskilda av densamma vidtagna åtgärder i samband med händelserna i Ådalen föregående år. Innan jag går in på reservationerna i den del, som berör vissa av regeringens åtgärder, så vill jag först uttala min förvåning över att icke någon i utskottet ansett det vara påkallat att till en närmare och mer ingående granskning upp-taga regeringens åtgärder överhuvud taget i samband med Ådalshändelserna. Vi känna allesammans till den debatt, som fördes här i kammaren föregående år i anslutning till de åtgärder, som regeringen vidtog för den s. k. ordningens upprätthållande i Ådalen. Vi känna också till att här från socialdemokratiskt håll har hävdats, att det inte skulle vara möjligt att, efter genomförandet av 1925 års härordning, kommendera militär ut mot arbetare vid sociala konflikter. Vi ha ifrån våra utgångspunkter vid flera tillfällen erinrat, att talet om att icke militär skulle kunna användas och komma att användas mot arbetarklassen i det ögonblick det sammanföll med kapitalismens intressen, varit ren bluff. Jag ser också nu i konstitutionsutskottets behandling av detta ärende ett bevis för att denna vår uppfattning varit riktig; och jag anser, med hänsyn till de frågor, som senare tillkommit i samband med militärens användning mot arbetarna i Ådalen, att det är nödvändigt att få denna sak fastslagen och till protokollet antecknad.

Beträffande nu de anmärkningar, som här reservationsvis framförts, så gälla de regeringens åtgärd att tillsätta den s. k. Ådalskommissionen. När jag går in på det spørsmålet, så riktar jag mina anmärkningar från andra utgångspunkter, än vad reservanterna gjort. Vi ha tidigare från kommunistiskt håll erinrat, att den regeringshandling, som tog form i tillsättandet av Ådalskommissionen, utgjorde ett led uti strävandena att rikta den allmänna uppmärksamheten bort ifrån de åtgärder, som regeringen bar det politiska ansvaret för och som resulterade i vad vi ha betecknat och med rätta beteckna — arbetarmorden i Ådalen. Men jag vill också å andra sidan tillägga, att erfarenheten sedan dess visat riktigheten i det påståendet, att Ådalskommissionen också komme att utgöra en sorts tvättinrättning för att hjälpa till att suddas bort ansvaret för de myndigheter och personer, som här voro underordnade regeringen och för av dem vidtagna åtgärder.

Det är säkerligen många, som hade den uppfattningen, när denna kommission tillsattes, att den skulle komma att, såsom det hette i statsrådsprotokollet, allsidigt undersöka och lägga grunden till en objektiv prövning, vilka det var, som buro ansvaret för händelserna däruppe i Ådalen den 14 maj 1931. Den rapport, som kommissionen avlämnade, den är ingenting annat än ett dokument, där man försöker att på alla sätt lägga en svamp på alla de åtgärder, som från olika myndigheter här vidtogos. Det finns icke ett ord om att kräva ansvar av regeringen för dess åtgärd att tillåta, att militär kommenderades ut mot arbetarna; och för de personer, som då närmast hade att svara för militärens åtgärder, anför kommissionen de mest förmildrande omständigheter.

Jag kan inte uraktlåta att till protokollet få anföra ett par satser ur kommissionens utlåtande, närmast då beträffande den person, som här hade att föra befälet över den utkommenderade militärtruppen. Där säger kommissionen beträffande kapten Mesterton, alltså den militäre befälhavaren, att »kommissionens personliga intryck av Mesterton är, att han är en allvarlig och ansvarskännande man med stark plikt känsla», och man fortsätter i ett tillägg i annat sammanhang: »det finnes sålunda anledning att icke lägga en alltför tung

ansvarsbörda på den militäre befälhavaren». Innebörden av kommissionens utlåtande på denna pukt kan ju icke tolkas på annat sätt än som *en förbön för Mesterton*, att man inte skulle av honom utkräva ansvar för vad han låtit komma sig till last; och jag tillåter mig säga det jag tror, att vederbörande nu äro bönhörda kanske på ett sätt, som t. o. m. de själva inte hade hoppats på.

Vi känna ju allesamman till de domar, som i dessa dagar ha avkunnits däruppe i Sollefteå och som ju intimt sammanhånga med Ädalshändelserna och med Ädalskommissionens rapport och dess kommentar till vad som inträffade däruppe. Dessa domar äro så pass märkliga, att jag kan icke uraktlåta att få dem tagna till protokollet. Kapten Mesterton dömdes till åtta dagars arrest utan bevakning, löjtnant Beckman till tio dagars vaktarrest; furir Tappers dom löd på tre dagars arrest utan bevakning och sergeant Rask blev helt frikänd. Det är självklart, att ett sådant domslut måste väcka både harm och bittra känslor i de allra bredaste lager. Jag skall taga mig friheten att här citera omdömen om denna dom ur en tidning för gårdagen, ur det socialdemokratiska partiets huvudorgan Social-Demokraten. Där skriver herr Engberg på ledaravdelningen: »Domens innebörd är ett cyniskt och blodigt hån, ett slag i ansiktet på Sveriges arbetarvärld, en utmaning mot dess elementäraste och sundaste rättskänsla. Dödsskotten i Lunde och domarna i Sollefteå ha ställt i blyxtbelysning vad talet om 'det svenska rättssamhället' egentligen är värt.» Det är ett hårt omdöme, som jag dock till alla delar vill understryka; men jag kan inte gå förbi det faktum, att detta hårda omdöme också drabbar ledamöterna i Ädalskommissionen, som i sin rapport enhälligt hemställde om att ansvarets börda inte skulle utkrävas alltför tungt och i vilken *artikel författaren hade två av sina partivänner med som ledamöter*. Ja, domen faller också över den socialdemokratiske talare, som ute på folkmöten enligt uppgift i dagspressen förklarar, att skotten i Ädalen voro beroende av att »Moskva ville ha lik».

Jag vill icke göra det påståendet, att de här av mig berörda domarna skulle stå i strid mot gällande lag och författning. Jag är alldeles övertygad, att de som ha fällt utslaget och som avkunnat domarna, kunna till stöd för sitt domslut åberopa sig på gällande lagstiftning. Men jag vill däremot på det bestämdaste hävda, att domarna i Sollefteå stå i uppenbar strid och i skärande motsättning till arbetarklassens rättsmedvetande. Man har sagt, att i ett stort land som Förenta staterna kostar det endast några dollars böter att mörda en neger. Det är nästan som man ändå ville tycka, att det landet är efterblivet i förhållande till hur långt vi kommit här i Sverige. Här kan ansvaret för arbetarmord bli mycket lindrigare. Det kan i bästa fall bli frikännande eller, såsom här nu skett, endast några dagars vaktarrest eller arrest utan bevakning, d. v. s. i realiteten en permission i tjänsten med bibehållen lön.

Vill man ha en belysande bakgrund till domarna i Sollefteå, så bör man undersöka hur det svenska »rättsväsendet» å andra sidan har utkrävt ansvaret från den andra parten, arbetarklassen. Låt oss därför ett ögonblick titta på det utslag, som drabbat den parten. Jag anser, att det är värdefullt att också få dessa domar, så långt som de nu äro kända, antecknade till protokollet, därför att det kommer att ge en allsidig belysning utav det s. k. »rättsväsendet» och dess utslag i Sverige anno 1932. Jag erinrar om att en av deltagarna i arbetardemonstrationen, Axel Nordström i Kramfors, dömts till 30 månaders straffarbete, en annan arbetare, Hilmer Sjödén i Frånö, har ådömts 8 månader, en tredje, Gustaf Forsman i Väja, har ådömts 4 månaders fängelse, en fjärde, J. E. Törnkvist, Väja, 2 månader: tio demonstranter här i Stockholm ha ådömts sammanlagt 55 månader, chaufför Eliasson i Långsele 6 månader, K. G. Senander i Göteborg 2 månader, Valter Hansson i Göteborg 1 månad, Evert Lindman i Göteborg 1 månad, Maths Holmström i Stockholm 2 månader. Des-

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

sa domar, dessa hårda straff, ha utkrävts av dessa, därför att de endera deltagit i arbetardemonstrationer eller på möten uttalat sin mening om händelserna däruppe. När det gäller de uttalanden, som fällts av arbetartidningarna, har man heller icke sparat med att se till att tidningarnas ansvariga utgivare fått hårda straff. Jag erinrar om ett utslag för ett par dagar sedan, där den ansvarige utgivaren för en tidning i Stockholm dömts till 8 månader, ansvarige utgivaren av Brand till 4 månader, ansvarige utgivaren av Stormklockan till 3 månader samt ansvarige utgivaren av Folkets Dagblad till 3 månader. Summerar jag nu tillsammans resultatet av dessa domar, så finner jag, att här har man ådömt vederbörande på arbetarsidan sammanlagt 3,953 dagars fängelse eller straffarbete, under det att de som avlossade de dödande skotten mot arbetarna tillsammans fått 21 dagars vaktarrest eller arrest utan bevakning på egna rum. Till detta kommer för arbetarpartens vidkommande sammanlagt böter och skadestånd på 8,300 kronor.

Jag är alldeles övertygad om att det inte bara är de, som för närvarande haft tillfälle att i någon mån följa Ädalshändelserna, regeringens åtgärder och de domstolsutslag, som följt efter de åtal, som riktats åt olika håll, som känna sig chockerade. Jag är också övertygad, att den eftervärld, som kommer att titta på dessa papper, skall förstå, att talet om likheten inför lagen i våra dagars Sverige är mycket subjektivt; att här å ena sidan de, som buro det politiska och omedelbara ansvaret för arbetarmorden, de gå fria, under det att den bestående rättsordningen för arbetarnas vidkommande utkräver de mest hårda och hänsynslösa straff därför att de med fredliga medel hävdad sin rätt som klass att slå vakt om sina elementära intressen och se till att de inte ännu hårdare trycktes ner under svältgränsen.

Jag har ansett det nödvändigt att i samband med debatten i dag få dessa saker påtalade, och jag vill sluta med att säga: regeringen, den har friats officiellt från ansvaret, Mesterton och hans medhjälpare ha friats i krigsrätten. Men såväl regeringen som dess underordnade myndigheter äro för vad som lagts dem till last i samband med Ädalshändelserna dömda i arbetarklassens rättsmedvetande. Den domen kunde de aldrig undkomma, och den skall säkerligen också bidra till den samling utav arbetarklassen, som är den nödvändiga förutsättningen för att skapa den sociala och ekonomiska ordning i samhället, där dom och rättvisa inte skola vara två skilda saker.

Herr Olsson i Mora: Herr talman! Även jag har begärt ordet för att säga några ord kring de under punkterna VII och VIII reservationsvis gjorda anmärkningarna. Jag skall inte polemisera mot den föregående ärade talaren, då jag inte hyser någon förhoppning att uppnå samförstånd med den meningsriktning, som han företräder. Jag önskar i stället vända mig med några reflexioner åt annat håll. Men i olikhet med den föregående talaren skall jag verkligen tala om de föreliggande reservationsanmärkningarna och inte missbruka yttrandefriheten i kammaren till domkval.

Under punkt VII omförmäler herr K. J. Ekman tillsättandet av den s. k. Ädalskommissionen och anger därvid, att ärendet föredragits av chefen för socialdepartementet, statsrådet Larsson, efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och försvarsdepartementen, statsråden Gärde och Rundqvist. Reservanten yrkar slutligen ansvar, icke å de i beslutet deltagande utan å de för *Kunl. Maj:ts beslut närmast ansvariga statsråden Larsson, Gärde och Rundqvist* jämlikt § 107 regeringsformen. Det har synts mig böra till kammarens protokoll antecknas, att nämnda konseljbeslut fattades den 17 maj 1931, under det att statsrådet Rundqvist utnämndes till chef för försvarsdepartementet först den 19 juni samma år. Den nitiske anmärkaren har sålunda icke ens aktat nödigt att undersöka, om han riktar anmärkningen

mot rätt person. Konstitutionsutskottet är ju inte på något sätt ansvarigt för denna reservation. Men det förefaller ändå betänkligt, att en ärad ledamot av detta ärevördiga utskott går fram med sådant lättsinne, att han vid behandlingen av ett mål förbigår grundläggande fakta på ett sådant sätt, att han yrkar ansvar på en annan ledamot av statsrådet än de för det klandrade beslutet närmast ansvariga. Jag vill livligt hoppas, att herr Ekman aldrig såsom hovrättsdomare på liknande sätt dömt bagaren för smedens förmyndelser.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Då herr K. J. Ekman på denna punkt ensam framställt anmärkning och övriga högermän och bondeförbundare alltså få anses hysa den uppfattningen, att anledning saknas att rikta anmärkning mot regeringen för Ådalskommissionens tillsättande, torde det ej vara erforderligt att längre uppehålla sig vid en regeringsåtgärd, som, herr Öhmans utmanande opposition till trots, vid tidpunkten för dess vidtagande mottogs med allmän tillfredsställelse inom de mest skilda lager av vår folk och vars ovanliga beskaffenhet full tillräckligt motiveras genom föredragande departementschefens uttalande till statsrådsprotokollet, att vad som inträffat vore av den utomordentliga vikt för landet i dess helhet, att en speciell utredning syntes bära anförtros åt personer, som på ett särskilt sätt representerade riksintresset.

Det erkännandet kan man gärna ge herr K. J. Ekman, att han genomfört sina anmärkningar i samband med Ådalskommissionen på ett konsekvent sätt, då han anmärkt både mot kommissionens tillsättande och mot beslutet att överlämna kommissionens berättelse till justitiekanslersämbetet för åtals anställande. Samtliga övriga högermän liksom också utskottets bondeförbundare, vilka, som nämnt, icke funnit skäl till anmärkning mot kommissionens tillsättande, ha däremot under punkt VIII på ett överraskande och, man skulle nästan vara färdig att säga, rent av obegripligt sätt riktat anmärkning mot att regeringen överlämnat kommissionens berättelse till rikets högste åklagare för anställande av åtal mot de befattningshavare, som finge anses hava brustit i fullgörande av sin tjänsteplikt eller eljest gjort sig skyldiga till brottsligt förfarande. Mena sålunda dessa reservanter — vilka äro så många, att de med lottens hjälp kunnat diktera utskottets mening — att Kungl. Maj:t skulle hava uraktlåtit att överlämna kommissionens berättelse till justitiekanslern? Berättelsen skulle väl då utan vidare åtgärd av Kungl. Maj:t lagts till handlingarna. Men ett sådant beslut måste givetvis hava inneburit, att regeringen upphöjt sig själv till domare i målet, varigenom den med rätta hade förtjänat anmärkning av det grundlagsvårdande utskottet. Lika säkert hade en dylik anmärkning förtjänats, om regeringen följt reservanternas anvisning och, innan ärendet överlämnats till justitiekanslern, som det heter, »övertygat sig om att den eller de personer, mot vilka åtgärden riktas, äro till den påtalade gärningen uppenbart skyldiga». Reservanterna synas här mena, att Kungl. Maj:t skulle på detta stadium ha kunnat dekretera, att vissa angivna personer vore uppenbart skyldiga till tjänsteförsummelser eller brottsligt förfarande, eller möjligen att, om sådan övertygelse ej förelegat, ingen åtgärd borde hava vidtagits. I båda fallen hade regeringen genom att följa reservanternas anvisningar kommit att i realiteten inkräkta på domstolarnas område. I verkligheten innebär Kungl. Maj:ts beslut ingenting annat än att kommissionens berättelse överlämnades till justitiekanslern, som anbefalldes att anställa åtal mot de befattningshavare, som justitiekanslern vid prövning av kommissionens undersökning funne hava brustit i fullgörande av tjänsteplikt eller eljest gjort sig skyldiga till brottsligt förfarande. Det är uppenbart oriktigt, att, såsom reservanterna göra, hävda den meningen, att Kungl. Maj:t genom nämnda uppdrag bundit vederbörande åklagare. Ingenting hindrade justitiekanslern att själv verkställa eller låta verkställa den ytterligare utredning, som kunde vara nödvän-

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

dig. Och alldeles orimligt är det, då reservanterna göra gällande, att Kungl. Maj:t i fråga om åtals anställande icke lämnar något utrymme för justitiekanslern eller honom underlydande åklagare att på eget tjänstemannaansvar inlåta sig på en prövning härutinnan. Dylig prövning hade förhindrats, om regeringen följt reservanternas råd och utpekade vissa personer såsom skyldiga till särskilt angivna brott. Nu har Kungl. Maj:t tvärtom åt rikets högste åklagare uppdragit att pröva, i vilka fall och för vilka brott åtal borde anställas. Att därvid hänvisas till den förberedande utredning, som verkställts, borde icke kunna föranleda erinran. Reservanterna uttala slutligen, att det tillämpade förfaringssättet skulle vara betänkligt med hänsyn till rättstillståndet i landet. Med anledning av detta uttalande må det vara tillräckligt att erinra om att reservanternas egna anvisningar, om de blivit följda, skulle hava inneburit de allvarligaste vådor för rättstillståndet, särskilt därför att Kungl. Maj:t då hade tillvällat sig en myndighet, som Kungl. Maj:t icke äger. Regeringens förfaringssätt torde däremot stå i god överensstämmelse med gällande lag och redan därigenom främja rättstillståndet. Härtill kommer, att det i detta fall gällde händelser, som djupt skakat hela vårt samhälle och som därför kunde påkalla alldeles extraordinära åtgärder från statsmakternas sida. Detta motiverar den ovanliga formen för den förberedande undersökningen. Att efter dess verkställande justitiekanslern får pröva, i vilka fall åtal borde anställas, torde just med hänsyn till rättstillståndet hava varit det enda riktiga. Även ur vederbörande befattningshavares egen synpunkt synes det vara av största betydelse, att domstol finge pröva deras sak.

Det synes därför, som om reservanterna hade all anledning att vara den blinda lyckogudinnan tacksamma för att hon missgynnat dem vid lottdragningen inom utskottet. Reservationer inom konstitutionsutskottet tillmätas ju relativt ringa betydelse, då det gäller dechargebetänkandet. Det hade varit värre, om utskottet självt hade utsatt sig för den — jag tvekar inte att säga det — dekonfityr, som säkerligen måst bliva följden, om lotten i stället gynnat dem, som nu reservera sig. Uppenbara orimligheter, uttalanden som tillråda till sin laglighet tvivelaktiga åtgärder och en fullkomligt missriktad månhet om rättstillståndet i landet kunna ju icke få känneteckna konstitutionsutskottets memorial angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Medan jag har ordet, herr talman, tillåter jag mig att inför avslutningen av denna debatt jämväl yttra några ord kring en annan reservationsanmärkning, den som är nedskriven under punkten VI. Inför denna anmärkning kan jag inte underlåta att bringa i erinran ett fall, som var föremål för anmärkning av 1930 års konstitutionsutskott, nämligen frågan om Hurmevaaras utvisning. Den då sittande högerregeringen hade som bekant fattat beslut om Hurmevaaras utvisning. Majoriteten inom konstitutionsutskottet framställde anmärkning mot detta beslut. En minoritet inom utskottet ansåg emellertid anmärkningen obefogad, då enligt denna minoritets åsikt fullgiltig grund förelåg för utvisningen. Det är så mycket större anledning att jämföra dessa båda fall, som den minoritet, som då gillade regeringens utvisningsbeslut, i stort sett är densamma, som nu intager en motsatt ståndpunkt.

Omständigheterna i fallet Hurmevaara voro som bekant i korthet följande. En finsk medborgare, den nämnde Hurmevaara, som kommit hit som politisk flykting och med sin familj tolv år vistats i landet, misstänktes för att här ha drivit kommunistisk propaganda. Någon bindande bevisning på denna punkt hade emellertid icke kunnat förebringas mot Hurmevaara, utan vad som förekommit innebar allenast mer eller mindre grundade antaganden. Med hänsyn härtill ansåg utskottsmajoriteten, att särskild hänsyn bort fästas vid den långa tid, Hurmevaara vistats här i landet, och att utvisningen icke bort ske på en så

svag utredning. Högerreservanterna inom utskottet delade emellertid icke denna uppfattning. De framhöllo därvid, att ett utvisningsbeslut icke behöfve grunda sig på någon bindande bevisning. Man måste äga förfara efter omständigheterna. Och vad de humanitära synpunkterna anginge så måste dessa träda tillbaka i jämförelse med det allmännas intresse. »Det är utlännings egen sak», yttrade reservanterna, »att beakta de risker hans anhöriga i följd av hans vandel kunna komma att löpa.» Vid debatten i kamrarna framhöll dåvarande justitieministern, herr Bissmark, att man måste ställa den oavvisliga fordran på en utlännings — vare sig han vistats här längre eller kortare tid — att han icke inlåter sig på förehavanden, som rikta sig mot den bestående samhällsordningen. I detta sammanhang erinrade han om den tredje internationalens mål att med våldsamma medel omstörta den parlamentariska ordningen och införa diktatur.

Det är nu ingen anledning att närmare ingå på omständigheterna beträffande Hurmevaaras utvisning. Skiljaktigheten i ståndpunktstagandet i detta fall berodde väsentligen på vilket värde man ville tillmäta den förebragta utredningen. Däremot torde i stort sett enighet ha rått om den *principiella* uppfattning, som då hävdades av herr Bissmark. Det är bara på en punkt herr Bissmarks yttrande torde böra något kompletteras. De slutsatser, han anknöt till medlemskap i tredje internationalen, måste uppenbarligen i lika hög grad gälla varje annan sammanslutning, som har den bestående samhällsordningens våldsamma omstörtande till syfte. Det skulle i hög grad förvåna, om man från högerhåll på denna punkt vill inrymma någon särställning åt fascismen. I varje fall måste jag för min ringa del på det bestämdaste hävda, att lagen icke kan få tala med två tungor. Minst av allt får det finnas, från lagens synpunkt sett, några gullgossar å ena sidan eller hatkycklingar å andra sidan.

Vad är då — eller kanske rättare *var* vid tiden för vapenaffären — fascistens program? Ja, man får en upplysning därom i en år 1928 av Sveriges fascistiska kamporganisation utgiven broschyr med titeln »Vår kamp». Det heter där på första sidan: »Vår kamp gäller: Störtande — om så kräves med det rättfärdiga våldets hjälp — av det parlamentariska systemet med dess onaturliga partivalmetod.» Vidare heter det: »Om de s. k. parlamentariska partimännen vore människor helt och fullt, då skulle de icke stanna vid blotta åsikten, utan de skulle följa den till slut och inse dess resultat. De skulle då finna, att alla politiska åsikter löpa ut i två grundåskådningar, fascism och kommunism, alltså de oparlamentariska, som ha framtiden för sig. — — — Så vitt skilda äro målen för den antiparlamentariska handlingens partier, som båda använda samma metoder — disciplin, stålviljor och våld — ett våld, som är befriande och hos kommunismen blir ett bödelsvälde men hos fascismen en styrkans och rättfärdighetens triumf över viljelöshet och småsint oduglighetsstyre.»

Det kan räcka med dessa citat. Herr K. J. Ekman har nu i sin reservation gjort gällande, att denna programförklaring kom först 1928 och att programmet var ett annat vid vapenaffären 1927. På denna punkt ådagalägger herr Ekman en, man må väl ha rätt att säga, naiv troskyldighet. Männerna voro desamma: herrar Hedengren och Hallgren, men åsikterna skulle vara helt andra! Men härtill kommer, att fascismen redan vid tiden för vapenaffären framträtt som en fullt färdig organisation. Polisförhørsprotokollen ge härom ett fullt otvetydigt vittnesbörd. Och man kan endast uttala sin förvåning över att herr Ekman som gammal hovrättsdomare icke förmått utläsa detta ur protokollen. Man kan ju inte förutsätta, att han inte har läst protokollen.

Av vad jag nu anfört framgår uppenbart, att fascismen kan övergå till sådan högförrädisk verksamhet, som åsyftas i åttonde kapitlet strafflagen eller

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.

(Forts.)

närmare bestämt att med våldsamma medel omstörta någon av rikets grundlagar.

I detta sammanhang kan jag, fastän tiden är synnerligen långt framskriden, inte underlåta att erinra om de motioner, som av högerpartiet framförts om skärpning av strafflagens högförräderibestämmelser i den riktning, att jämväl förberedelse till högförräderi skulle kunna straffbeläggas. En sådan utsträckning av straffbarheten, som i dessa motioner åsyftas, skulle, såvitt jag förstår, medföra, att en anskaffning av vapen åt en sammanslutning såväl av tredje internationalens som av fascismens typ skulle komma att anses som förberedelse till högförräderi.

Man ställer nu den frågan: vad har fascismen och dess program att göra med fallet Pflugk-Harttung? Jag svarar, att grunden till Pflugk-Harttungs utvisning var att han aktivt medverkat till beväpnandet av de fascistiska s. k. beredskapsgrupperna. Dessa beredskapsgrupper utgöra, såsom oförtydligt framgår av handlingarna, ett led i den fascistiska kamporganisationen. Vad angår sakens rent objektiva sida är själva händelseförloppet fullt klarlagt. Vapnen inköptes i Tyskland på uppdrag av ledande fascister genom Pflugk-Harttungs förmedling. Han ordnade för vapnens transport hit till landet. Då vapnen kommit hit, förmedlade han deras vidareförsändning, och vapnen hamnade i det fascistiska högkvarteret, där de stannade under fascistledarens, herr Hallgrens, vård. Pflugk-Harttung har visserligen sökt göra gällande, att han handlat i samhällsbevarande syfte. Men vad Pflugk-Harttung förstår med samhällsbevarande syfte, framgår bäst därav, att han okontrollerat och utan protest låtit vapnen övertagas av en organisation, som hade den bestående samhällsordningens omstörtande till program. Då Pflugk-Harttung kom till insikt om svagheten i sin position, har han sökt med alla medel rentvå sig från varje beblandelse med fascisterna. Han hade, förklarade han, icke någon aning om att hans närmaste umgängesvänner, som dock tillhörde fascistledningen, vore fascister. Han kände icke ens till att här i landet existerade någon fascistrirelse. Det var av en ren tillfällighet, långt efter vapenaffären, som han fick reda på den saken. Han söker också skjuta den s. k. Munckska kåren i förgrunden, trots att denna kår vid vapenaffärens planläggning ej ens existerade och sannolikt inte heller var påtänkt. Och han drar sig ej för att insinuera, att myndigheter och regering stått bakom hans lagstridiga förehavanden. Alldeles oavsett frågans reella sida måste man säga, att detta Pflugk-Harttungs sätt att söka slingra sig undan verkar föga förtroendeingivande. På åtskilliga punkter har han också blivit fullständigt vederlagd av utredningen. Nåja, säger man kanske, låt vara att Pflugk-Harttung uppträtt litet oförsiktigt, det är väl ändå bra hårt att av denna anledning utvisa en man, som varit i landet nära tolv år och dessutom har familj. En majoritet inom konstitutionsutskottet har dock så sent som 1930 uttalat, att man i sådana fall borde vara varsam.

Härtill må läggas, att man i stort sett kan ansluta sig till de synpunkter utskottet framhöll år 1930. Utskottets uttalande gick icke längre än att en utvisning i dylika fall icke borde ske på alltför lösa grunder. Här föreligger, såvitt jag kan se, ett alldeles klart utrett fall, där en utlänning engagerar sig för vapenanskaffning åt en sammanslutning, som ur den bestående samhällsordningens synpunkt måste betecknas såsom revolutionär. Jag frågar, när skall då utvisning drabba en utlänning om inte här? Det skulle vara ganska intressant att få ett svar på den frågan.

Innan jag slutar, kan jag, herr talman, icke undanhålla kammaren ännu en liten reflexion. Man vill på det håll, som herr K. J. Ekman representerar, ha en skärpning av straffbestämmelserna på nu ifrågavarande område, men när bestämmelser tillämpas, som redan finnas och äro gällande, då ställer

man sig klandrande och tveksam. Jag förstår för min del icke sammanhanget i en sådan ståndpunkt. Är det meningen att rättvisan skall slå endast åt ett visst håll och att den icke skall vara lika för alla? Är detta innebörden av de nya signalerna, så må det ursäktas mig, att jag i denna sena timma velat begagna tillfället att förklara att jag för min del icke kan följa med i den högergaloppen.

Ang. fullbordad granskning av statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Herr Lindmark: Herr talman! Herr Olsson i Mora anförde nyss, att det anmärkningsyrkande, som gjorts av herr Ekman, var ganska slarvigt gjort, därför att han också yrkat anmärkning mot statsrådet Rundqvist, som vid tiden för beslutet om Ådalskommissionens tillsättande icke var chef för försvarsdepartementet. Det må vara riktigt, att han icke var chef för försvarsdepartementet, men han deltog i alla fall i beslutet, ty enligt statsrådsprotokollet deltog följande statsråd vid behandlingen av detta ärende, nämligen statsminister Ekman samt statsråden Hamrin, Stadener, Gyllenswärd, Holmbäck, Jeppsson, Hansén, Gärde och Rundqvist. Herr Ekman har bett mig att uttala till protokollet och till riksdagens andra kammare, att han vidhåller sitt anmärkningsyrkande gentemot statsrådet Rundqvist.

§ 9.

Herr *Pettersson* i Hällbacken avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 183, angående förslag till kungörelse angående tillämpning för riket i dess helhet av vissa bestämmelser i ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868 m. m.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 523, bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.10 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 6 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

*Ang. ändring
i kommunala
vallagen.*

Till behandling upptogs nu konstitutionsutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion om ändring i visst fall av förfarandet vid kommunalval.

I anledning av en inom andra kammaren av herr *Lundquist* i Rotebro väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 324, om ändring i visst fall av förfarandet vid kommunalval hemställde utskottet, att riksdagen för sin del måtte antaga följande

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 26, 27 och 30 §§ i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).

Häri genom förordnas att 26, 27 och 30 §§ i kommunala vallagen den 6 juni 1930 skola i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

26 §.

Vid valförrättning skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas väljarna för det ändamål, varom förmåles i 27 §. Till varje väljare utlämnas ett valkuvert. Å valkuvert skall vara tydligt anbragt valbeteckning för valet. Innan valkuvert utlämnas, skall å kuvertet intryckas en stämpel, utvisande valdistriktet. Blanketter till valsedlar skola jämväl tillhandahållas i vallokalen.

Omedelbart före — — — är tom.

27 §.

Väljarna äga — — — hos valförrättaren.

I vallokalen skola till lämpligt antal finnas avskilda platser, avsedda att möjliggöra för envar att med valhemlighetens bevarande inlägga sin valsedel i kuvertet. För sådant ändamål skola dessa platser vara inrättade med skärmar eller dylikt, dock så anordnat, att för såväl valförrättaren som allmänheten är synligt, när en plats är upptagen; och åligger det valförrättaren att vaka över att väljares förhållande därstädes ej kan av någon iakttagas. Efter det väljaren vid någon av omförmälda särskilda platser inlagt sin valsedel i kuvertet och tillslutit detsamma, har han att utan dröjsmål personligen överlämna det till ordföranden. Sedan denne förvissat sig, att den, som avlämnar valkuvertet, är i röstlängden upptagen såsom röstberättigad, ävensom tillsett, att kuvertet är försett med vederbörlig valbeteckning samt behörigen stämp-

lat men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan. i sammanhang varmed i röstlängden vid väljarens namn göres anteckning, att rösträtten utövats. Valkuvert, som saknar vederbörlig valbeteckning eller stämpel, eller som är å utsidan märkt med annat kännetecken, skall ej mottagas.

Ang. ändring
i kommunala
vallagen.
(Forts.)

Väljare, som — — — därtill utser.

30 §.

Äkta make — — — ej mottagas.

Sedan ordföranden därefter tillsett, att innerkuvertet är sådant, som avses i 29 §, samt att det är tillslutet och utan annat märke än i 60 § omförmäld ändamålsbeteckning, stämpel detsamma och nedlägges i valurnan, i sammanhang varmed i röstlängden vid väljarens namn göres anteckning, att rösträtten utövats.

Är innerkuvertet — — — ej mottagas.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1932.

Häremot hade herr *Reuterskiöld* reserverat sig.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Andersson** i Igelboda: Herr talman! Då riksdagen för ett par år sedan gick att vidtaga väsentliga förändringar i de dittills gällande kommunallagarna och i samband därmed antog den lag, om vars ändring det nu är fråga, nämligen den kommunala vallagen, voro väl alla här i kammaren överens därom, att man nu skulle låta de kommunala lagarna vara i fred några år framåt, såvitt det ej finnes alldeles särskilt starka skäl för en förändring. Jag är övertygad om, att även kommunalmännen ute i landet hysa samma förhoppning. Nu är man emellertid redan färdig att göra en förändring i den lag, som antogs år 1930. Om man frågar, om denna förändring är så särdeles nödig och nyttig, måste jag därvidlag svara, att jag för min del ej kan finna det stora behov, som här framhållits i det hänseende, varom nu är fråga. Motionären framhåller — och får i detta hänseende understöd av utskottet — att ett borttagande av skyldigheten att vid val stämpla kuverten med valdistriktets stämpel skulle medföra, att valhemligheten blir illusorisk. Det beror på, vad man uppställer för krav på en valordning i detta hänseende. Uppställer man det kravet, att det överhuvud taget ej skall vara möjligt för en valman att offentligt visa hur han röstat, då kan jag medge, att det brister något i fråga om vårt valsysteem. Men jag måste säga, att systemet är av den beskaffenheten, att ingen, som vill dölja valhemligheten, behöver röja densamma. Nu kan man säga, att detta är en bagatell, så att det ej är mycket att tala om, men hur obetydlig förändringen än är kan den dock ställa till en del oreda. Efter genomförandet av ändringarna i kommunallagarna år 1930 har det på olika förlag utkommit handböcker rörande dessa kommunallagar, i vilka jämväl den kommunala vallagen finnes intagen. Det kan ej bli fråga om att ändra dessa handböcker på grund av den nu ifrågasatta förändringen. Men kommunalmännen ute i bygderna ha skaffat sig dessa; det finnes knappt en ordförande i en kommunalnämnd, som ej har en sådan. Vid nästa val slå dessa upp sin handbok och se efter, hur de skola gå tillväga. Länsstyrelserna lära väl skicka ut promemorior med föreskrifter för valnämnderna, men i första hand gå nog de kommunala nämndernas ordförande till handboken och finna då, att stämpling av valkuverten ej bör ske. Nu har jag mycket stor respekt för kommunalmännen i byg-

Ang. ändring
i kommunala
vallagen.
(Forts.)

derna och även för valnämnderna och tror, att de i allmänhet komma att observera den föreslagna ändringen, om den beslutas. Men nog kan det tänkas, att bland de många valnämnder, som finnas i ett distrikt, det finnes någon, som förbiser denna ändring och handlar efter det gamla systemet och uraktlåter att stämpla kuverten. Hur skall då förfaras, om det för den sammanräkande myndigheten, länsstyrelsen, blivit känt, att man i ett valdistrikt glömt bort att stämpla kuverten? Skola valsedlarna då kasseras? Och om det kunnat utöva inverkan på valutgången, skall då hela valet upphävas? Det är en fråga, som man har anledning framställa. För några år sedan genomförde vi här i riksdagen sådana ändringar i vallagen och i kommunallagarna, som skulle förebygga masskassering av röstsedlar. Här är man på väg att införa en bestämmelse, som ånyo kan föranleda oreda och masskassering av valsedlar. Jag skulle givetvis ej motsätta mig denna ändring, om det kunde påvisas, att det föreläge något starkt behov av densamma. Här talas om, att det skett så mycket oriktigt förfarande på grund av denna bestämmelse att valkuverten ej behöva stämplas. Man säger, att valmännen komma till vallokalen med färdigjorda valsedelshandlingar. För min del känner jag ej till, att något sådant förekommit, men det är möjligt, att det i något fall förekommit. Jag undrar emellertid, om man kan förebygga detta med en bestämmelse sådan som den föreslagna. Jag utgår nämligen ifrån, att därest valledningen, såsom nu i stor utsträckning förekommer i fråga om vanliga val, gör i ordning valsedlar och valkuvert och sticker dem i händerna på valmännen, så kunna de också för en utgift av 2 kronor 50 öre skaffa valsedlar och stämpla kuverten. Nu säges det, att detta skulle vara förfalskning. Jag är ej övertygad om den saken. Jag undrar, vad motionären, om han skulle uppträda som allmän åklagare, skulle åberopa för lagrum för att få detta handlingssätt stämplat som förfalskning. Därmed må vara huru som helst. Något större behov av denna ändring kan ej anses föreligga, och under sådana förhållanden anser jag ej, att man skall peta på dessa kommunallagar, där vi nyligen verkställt en justering.

Jag hemställer, herr talman, om avslag på utskottets hemställan och den i ämnet väckta motionen.

Herr Sävström: Herr talman! Jag är överens med herr Andersson i Igelboda om, att det ej kan vara tillrådligt att företaga för många ändringar i vallagen. Sådana skedde senast år 1930. Nu har jag för min del inga erfarenheter av det slag, som av motionären anförts, men under överläggningen i utskottet uttalades dock, att det på vissa platser förekommit sådana oegentligheter, och efter en längre överläggning var utskottet fullständigt överens om att bifalla motionen. Jag förmodar, att motionären här närmare kommer att utlägga motiven för den föreslagna ändringen. Det är i varje fall ej någon större fråga, men jag tycker, att när utskottet enhälligt gått in för förslaget, finnes det ej någon anledning att avslå detsamma. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lundquist i Rotebro: Herr talman! Då den förste ärade talaren, som yrkade avslag på förslaget, själv erkänner, att de påtalade bestämmelserna göra valhemligheten i avsevärd grad illusorisk, har han själv erkänt det berättigade i den ändring, som här av mig föreslagits och som även av konstitutionsutskottet enhälligt tillstyrkts. Jag tror också, att de farhågor, som herr Andersson i Igelboda uttalade, nämligen att man genom ett bifall till utskottets förslag skulle åstadkomma oreda ute i kommunerna och att risk för masskassering av valsedlar skulle uppstå såsom en följd, äro ganska överdrivna. Genom ett bifall till konstitutionsutskottets förslag skulle man åstadkomma fullständig likformighet vid de olika val, som förekomma. Det skulle

alltså tillämpas samma förfaringsätt vid kommunala val som vid riksdagsval, och då tror jag sannerligen ej, att man behöver riskera, att de ledamöter av kommunerna, som sitta i valnämnderna, ej skola kunna hålla reda på de bestämmelser, som gälla.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord och i anslutning till det yttrande, som hölls av konstitutionsutskottets vice ordförande, få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

*Ang. ändring
i kommunala
vallagen.
(Forts.)*

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 2.

Vid härpå skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 51 regeringsformen biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 3.

Å föredragningslistan var vidare uppfört konstitutionsutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckta motioner om sänkning av de för rösträtt vid allmänna val föreskrivna åldersgränser.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft motionerna i första kammaren nr 219 och 220 av herr *Nerman*.

I motionen I: 219 hade föreslagits, att riksdagen, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling, måtte besluta, att paragraferna 6 och 16 i riksdagsordningen skulle erhålla nedanstående ändrade lydelse:

Ang. ifrågasatt sänkning av de för rösträtt vid allmänna val föreskrivna åldersgränser.

»§ 6.

9) Valrätt vid elektorsval tillkommer envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad.

§ 16.

Valrätt tillkommer envar man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under näst föregående kalenderår uppnått tjugu års ålder.

I motionen I: 220 hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att § 8 i förordningen om kommunalstyrelse på landet, § 9 i förordningen om kommunalstyrelse i stad, § 7 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm och § 5 i förordningen om landsting måtte erhålla sådan ändrad lydelse, att åldersgränsen för kommunal rösträtt enligt berörda förordningar komme att sänkas till 20 år.

Utskottet hemställde,

a) att motionen I: 219 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; och

b) att motionen I: 220 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herr *Reuterskiöld* beträffande motiveringen; samt

Andra kammarens protokoll 1932. Nr 31.

Ang. ifråga-
satt sänkning
av de för röst-
rätt vid all-
männa val
föreskrivna
åldersgränser.
(Forts.)

av herrar *Sävström, Thulin, Gustav W. Hansson, Vennerström, Åkerberg, Engberg, Hallén* och *Fast*, vilka inom utskottet yrkat, att utskottet bort föreslå riksdagen besluta sådana ändringar i riksdagsordningen, lagen om val till riksdagen, lagen om landsting, lagen om kommunalstyrelse på landet, lagen om kommunalstyrelse i stad och förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm, att rösträttsåldern fastställdes till fyllda 21 år samt valbarhetsåldern till fyllda 25 år.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Karlsson** i Grängesberg: Herr talman! Sedan författningsreformen år 1918 genomfördes har ju frågan om sänkning av rösträttsåldern vid politiska och kommunala val vid åtskilliga tillfällen varit föremål för riksdagens behandling, men med verklig tjurskallighet har riksdagen vidhållit de mot ungdomen orätfärdiga bestämmelser, som i detta avseende fastställdes, när nämnda författningsreform genomfördes. Vi kommunister tillmäta ej parlamentarismen alltför stor betydelse och vi tro, att ungdomen nog kommer att göra sitt inflytande effektivt gällande på andra vägar än med röstsedeln, men man måste slå fast, att det är en utmanande orätfärdighet mot ungdomen, då den avstänges från den rätt i samhället, som rösträtten ändå innebär.

Det kan ej heller anföras något som helst bärande skäl för att ungdomen skall vara berövad denna rätt i samhället. Man talar i utlåtandet om, att de yngre årsklasserna bland väljarna skulle få allt för starkt ökad makt, om rösträttsåldern sänktes. Jag måste verkligen till detta säga, att den lilla »makt», som innefattas i rätten att deltaga i politiska och andra val, den lilla makten är vår tids ungdom säkerligen vid fyllda 20 år fullt mogen att utöva. När det anföres, att ungdomen vid 20 års ålder ej har den mognad och erfarenhet, som tarvas för deltagande i det offentliga livet, är det en fullständig undervärdering av denna ungdom. De förhållanden, som råda i samhället, ge för övrigt sannerligen ej de äldre någon rätt att brösta sig och uppträda på detta övermaga sätt mot de unga. Hur ha ej de »mogna och erfarna» stökat till i det nuvarande samhället? Tycka herrarna, att de visa och erfarna, som haft makt att styra och ställa, ha någon rätt att förhäva sig? Nej, jag tycker sannerligen, herr talman, att dessa mognade och erfarna samhällsbevarare borde gå in i sin kammar och skämmas inför ungdomen i stället för att på sätt som sker tala ringaktande om den generation, som står inför att taga vid efter er gamla.

De förhållanden, under vilka särskilt ungdomen för närvarande lever, äro sådana, att det nu är mera utmanande än tidigare att förvägra de unga rösträtt. Vi böra komma ihåg, att samhället utan förskoning ålägger de unga en massa skyldigheter. De tvingas att fullgöra en hård värnpliktstjänstgöring. De unga anses fullt mogna och dugliga att, som det på patriotiskt språk kallas, kläda blodig skjorta för samhället, och man pålägger de unga skattebördor, som utan misskund pressas ut. De unga äro för närvarande utkastade i en fruktansvärd arbetslöshet och nöd, men när de lyckas erhålla någon tids arbete, komma samhällets myndigheter och pressa ut skatter och pålagor. Skyldigheterna får ungdomen fullgöra. I det fallet anses de unga mogna, men de förvägras de små rättigheter, som tillerkänts en medborgare genom att han har rösträtt. Jag vill ytterligare understryka, att det är en utmaning och orättvisa mot ungdomen, en orättvisa, som vi anse ovillkorligen bör undanröjas. Utskottet har i år som tidigare yrkat avslag på förslaget om en sänkning av rösträttsåldern. Utskottet säger i sin motivering kort och gott, att några omständigheter av beskaffenhet att beträffande denna fråga böra föranleda ett oförändrat ståndpunktstagande anser utskottet icke vara för handen. Och den borgerliga riksdagsmajoriteten kom-

mer givetvis att fälla förslaget. Men herrarna kunna vara övertygade om, att frågan faller framåt. De unga, som även i fortsättningen komma att vara berövade sin medborgarrätt, ha att skärpa sin kamp och framtinga ett annat ståndpunktstagande från riksdagens sida i denna fråga. I den av min partikamrat Nerman väckta motionen nr 219 i första kammaren yrkas, att riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling, måtte besluta, att paragraferna 6 och 16 i riksdagsordningen skola erhålla nedanstående ändrade lydelse:

Ang. ifrågasatt sänkning av de för rösträtt vid allmänna val föreskrivna åldersgränser.
(Forts.)

»§ 6.

9) Valrätt vid elektorsval tillkommer envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad.

§ 16.

Valrätt tillkommer envar man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under näst föregående kalenderår uppnått tjugo års ålder.»

Utskottet har i punkten a) i utlåtandet yrkat, att motionen ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, men jag hemställer, herr talman, i denna punkt om bifall till motionen.

Herr Sävström: Herr talman! Från det partis sida, som jag representerar, ha vi sedan gammalt gått in för att sänka rösträttsåldern till 21 år, och vi ha under denna valperiod tidigare motionerat om sådan sänkning av rösträttsåldern, men riksdagen har ej velat vara med därom utan avslagit en sådan framställning. Då ha vi ansett, att under detta år, då riksdagen ej har en annan sammansättning än i fjol, tjänar det bra litet till att ånyo motionera. Men naturligtvis få vi efter ett nytt val, om vi komma tillbaka igen, framföra kravet om sänkning av åldersgränsen. Jag är överens med den föregående talaren därom, att man bör ge ungdomen större bestämmanderätt när det gäller politiska val.

Om man nu ser på det förslag till sänkning av rösträttsåldern till tjugo år, som här motionsvis har framförts, så vill jag peka på det stycket i konstitutionsutskottets utlåtande, som står längst ner på sidan 8 och där det heter: »Utskottet vill till en början erinra om att Kungl. förordningarna om kommunalstyrelse på landet och i stad upphävts genom 1930 års lagar om kommunalstyrelse på landet och i stad samt att Kungl. förordningen om landsting upphävts genom 1924 års lag om landsting samt att de av motionären åberopade paragrafer i kommunalstyrelseförordningarna för land och stad icke återfinnas under samma nummer i de numera gällande lagarna.» Man tycker väl ändå, att, när det är fråga om att motionera, vederbörande skulle kunna se efter i de lagar, som det gäller, så att motionen kommer i överensstämmelse med dem. Jag förstår icke, hur man skall kunna yrka bifall till en framställning sådan som denna. För oss har det varit alldeles omöjligt, utom paragraferna 6 och 16 i riksdagsordningen. Även om motionärerna hade stannat vid tjuogoettårsgränsen, som vi vilja ha, hade vi ändå icke kunnat yrka bifall till motionerna. Nu ha vi avgivit en reservation i vilken vi säga, att vi inom utskottet ha yrkat, att utskottet bort föreslå riksdagen besluta sådana ändringar i riksdagsordningen, lagen om val till riksdagen, lagen om landsting, lagen om kommunalstyrelse på landet, att o. s. v. Man har kanske tänkt sig, att vi skulle kunnat göra upp förslag till ändring i olika lagar, men den saken är inte så lätt, när det är fullt upp med arbete i ett utskott; det kan utskottskansliet göra, men det är värre för reservanterna. Under sådana förhållanden kunna vi nu icke framställa något yrkande. Men det är klart, att vi komma tillbaka

Ang. ifrågasatt sänkning av de för rösträtt vid allmänna val föreskrivna åldersgränser.

(Forts.)

vid ett annat tillfälle, då vi anse det lämpligt att framställa yrkande om sänkning av rösträttsåldern.

Herr **Gustafson** i Kasenberg: Herr talman! Jag finner icke anledning förlänga diskussionen i detta ärende. Då denna sak flera gånger förut behandlats här i kammaren förmodar jag, att de olika partierna ha sin ställning klar. Jag ber därför, herr talman, blott få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde först propositioner beträffande punkten a), nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i berörda punkt, dels ock på bifall till motionen I: 219; och biföll kammaren utskottets hemställan i nämnda punkt.

Vidare blev på herr talmannens därå givna proposition utskottets hemställan i punkten b) jämväl av kammaren bifallen.

§ 4.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckt motion angående utredning om ändrad lydelse av 35 § i lagen om sparbanker; och biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 5.

Ang. ifrågasatt upprättande av ett riksbankens avdelningskontor i Borås.

Till avgörande företogs bankoutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av väckta motioner om upprättande av ett riksbankens avdelningskontor i Borås.

I två till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisade likalydande motioner, väckta den ena, nr 93 inom första kammaren av herrar *John T. Björck* och *Björnsson* samt den andra, nr 125 inom andra kammaren av herr *Weijne*, hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta att inrätta ett avdelningskontor av riksbanken i Borås, så snart detta lämpligen kunde ske, samt uppdraga åt bankofullmäktige att vidtaga de åtgärder, vartill detta beslut kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herr *Lovén*, som yrkat, att utskottet måtte hemställa, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, måtte uppdraga åt fullmäktige i riksbanken att, så snart tiden därför kunde anses vara lämplig, till bankoutskottet inkomma med utredning och förslag rörande upprättande av avdelningskontor för riksbanken i Borås och Hälsingborg; samt

av herrar *Bäcklund* och *Höglund* i Göteborg, vilka instämt med herr *Lovén*.

Utskottets hemställan föredrogs, därvid yttrade:

Herr **Lovén**: Herr talman! I denna motion har hemställts om upprättandet av ett riksbankens avdelningskontor i Borås. Även tidigare hava framställningar gjorts om upprättandet av riksbankskontor i åtskilliga städer i vårt land. Jag väckte sålunda själv för några år sedan en motion om, att det skulle inrättas ett riksbankskontor i Hälsingborg.

Motiveringen för den motion, som föreligger i dag, är ungefär densamma, som jag framförde i min motion. Det framhålles här, att Borås är huvudorten i ett stort industriområde »med ett flertal stora fabriksamhällen spridda inom de omkringliggande socknarna i Älvsborgs läns södra del». Något liknande fram-

höll jag beträffande Hälsingborg, nämligen att det där finns ett flertal statliga institutioner och en stor industri i den kringliggande bygden. Jag påvisade, när min motion behandlades, att det med hänsyn till de stora affärer som uppgöras i Hälsingborg skulle behövas ett riksbankskontor där.

Nu har emellertid frågan avstyrkts av såväl riksbanksfullmäktige som utskottet. Det har dock icke alltid varit på det sättet, att dylika motioner avstyrkts. Redan år 1897 framhölls utav det särskilda utskott som behandlade Kungl. Maj:ts proposition om en ny riksbankslag, »att det kunde inträffa, att det i ett län funnes någon plats som i betydighet vida överträffade den där ett avdelningskontor redan fanns» och att det därför borde inrättas ett avdelningskontor på en dylik plats. År 1916 ansågo vidare riksbanksfullmäktige tiden inne att starta avdelningskontor i Borås med flera städer, och bankofullmäktige ingingo därför till bankoutskottet med anhållan om framläggande för riksdagen av förslag om upprättandet av avdelningskontor i Hälsingborg, Eskilstuna, Borås och Skövde. — Ja, det var den gången det, herr talman. När det under de senaste åren gällt att upprätta kontor, ha bankofullmäktige — låt vara en helt ny uppsättning av fullmäktige — avstyrkt detta. När man tänker på, att bankofullmäktige en gång tillstyrkt upprättandet av dessa kontor, frestas man verkligen, herr talman, säga: »Oh, forna tiders bankofullmäktige!»

Emellertid har jag ingen större förhoppning om att kunna vinna bifall till den av mig vid utlåtandet fogade reservationen — eller rättare sagt bifall till motionen — men det har dock i dessa dagar inträffat saker, som visat, att det nog icke vore ur vägen, om riksbanken hade kontor på flera ställen, så att icke affärsfolket behövde enbart hänvända sig till ett eller ett par enskilda bankinstitut, utan att de åtminstone kunde ha sina lojala och regelrätta affärer i riksbanken.

Då jag nu, herr talman, fått veta, att jag icke kan få proposition på den reservation som föreligger, därför att jag i den fört fram Hälsingborg, skall jag, herr talman, be att i klämman till reservationen få stryka ordet »Hälsingborg». Efter denna strykning ber jag alltså att få yrka bifall till den utav mig och herrar Bäcklund och Höglund i Göteborg vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr Winkler: Herr talman! Jag skall icke upptaga tiden länge. Jag skall endast be att få peka på, att vi ofta diskuterat denna fråga här i kammaren på grund av väckta motioner. Nu ha vi enligt min mening mer än tillräckligt av riksbankskontor, och jag anser, vilket jag också påpekat inom utskottet, att de snarare borde minskas än ökas. I varje fall tror jag icke, att under nuvarande tidsförhållanden en utsträckning av riksbankskontorens antal är lämplig, då det ju redan nu som regel finns ett kontor i varje län.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till bankoutskottets här föreliggande förslag.

Herr Weijne: Herr talman! Jag skulle illa uppfatta den situation, som föreligger här i kammaren, om jag helt enkelt skulle yrka bifall till min motion. Jag förstår synnerligen väl, att det under den nuvarande ekonomiska situationen knappast finns någon resonans för tanken på upprättandet av nya riksbankskontor. Jag skall därför allenast tillåta mig att uttrycka den förhoppningen, att den depression som för närvarande går över världen i likhet med sina många föregångare icke skall bli utav allt för lång varaktighet, utan att man snart skall komma fram till ljusare tider, men jag vill, herr talman, understryka, att när tiderna bli annorlunda, bör riksdagen på allvar fundera på upprättandet av riksbankskontor bl. a. i Borås.

Ang. ifrågasatt upprättande av ett riksbankens avdelningskontor i Borås.
(Forts.)

Ang. ifrågasätt upprättande av ett riksbankens avdelningskontor i Borås.

(Forts.)

Det förefaller mig rätt orimligt, att städer, som växt upp och blivit stora och blivit centra för vidsträckta bygder, på grund av under äldre tider rådande förhållanden skola bli satta åsido. När denna fråga tidigare varit före i riksdagen, har Borås varit en relativt liten stad. Förhållandet är helt annorlunda nu, och dessutom är Borås en stad, som befinner sig i oavslutlig tillväxt. Det förefaller mig som om det på det här området förhölle sig alldeles på samma sätt som då vi år 1927 behandlade läroverksreformen, då man tog hänsyn till inträffade förändrade förhållanden.

I det förevarande läget har jag, herr talman, intet yrkande, men jag kommer givetvis att rösta för det utav herr Lovén framställda förslaget.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Lovén under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Ang. medel för omläggning av allmänna vägen

Tumba—Uttran.

Vidare upptogs till behandling bankoutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om anvisande av ytterligare medel för omläggning av allmänna vägen Tumba—Uttran.

I anledning av en utav fullmäktige i riksbanken hos bankoutskottet gjord framställning om anvisande av ytterligare medel för omläggning av allmänna vägen Tumba—Uttran hemställde utskottet, att riksdagen, med bifall till fullmäktiges i riksbanken förevarande framställning, måtte bemyndiga fullmäktige att för omläggning av allmänna vägen Tumba—Uttran av riksbankens medel till Svartlösa härads väghållningsdistrikt utbetala, utöver förut anvisat belopp, ytterligare en summa av 10,000 kronor.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Stendahl*, *Lindgren*, *Bäcklund* och *Carlsson* i Solberga förklarat sig anse, att utskottets hemställan, vilken de biträdde, bort grundas på annan i reservationen angiven motivering.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Sköld: Herr talman! I en reservation till detta utskottsutlåtande hava uttalats vissa anmärkningar emot fullmäktige i riksbanken. Det står nämligen i denna reservation, att det synes utskottet »anmärkningsvärt, att fullmäktige låtit ifrågavarande från början icke beräknade arbeten utföras utan att först, med nödig utredning omnämnda arbetens behövlighet ur riksbankens synpunkt, till bankoutskottets och riksdagens prövning hänskjuta frågan om beredande av täckning för därav uppkommande merkostnader». Jag förstår mycket väl, att man kan i bankoutskottet ha bibragts en uppfattning i detta avseende på grund av några uttryck, som förekomma i den skrivelse, som Svartlösa härads vägstyrelse har ingivit till riksbanksfullmäktige, och som finns refererad i detta utlåtande. Det står nämligen i denna skrivelse, att dessa ökade kostnader hava förorsakats av för riksbankens räkning utförda arbeten; och så följer en uppräknig av dessa arbeten. Det förhåller sig med denna sak på det sättet, att under arbetets gång har statens ombud eller statens kontrollant — den av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förordnade kontrollanten — funnit, att vissa saker, som icke voro medtagna i den ursprungliga kostnadsberäkningen, måste utföras. De väsentligaste av dessa kostnader finnas icke omnämnda i vägstyrelsens skrivelse. Vid en utredning, som jag företog tillsammans med vägstyrelsens representanter, visade det sig, att den väsentligaste delen av kostnaderna hade uppkommit därigenom, att man dels fick flytta och fördjupa brofästet för landsvägsbron och dels fick

göra svängen till landsvägen vidare, med påföljd, att stora schaktningsarbeten måste företagas. Det visade sig dessutom, att vid en schaktning uppstod s. k. översten, som för en rätt betydande kostnad måste nedplockas. Dessutom tvingades företaget att betala ungefär fyra tusen kronor till statens järnvägar för bevakning under byggnadstiden. Detta var väsentligen kostnader, som påfordrats utav statens kontrollant. Naturligtvis kan man säga, att detta skedde i riksbanksfullmäktiges intresse, men de påfordrades icke av riksbanken utan av den tekniske kontrollanten. Det har därför icke funnits någon möjlighet för fullmäktige att vare sig beräkna dessa kostnader eller att för riksdagen inkomma med redogörelse för dem, alldenstund entreprenören haft att följa kontrollantens direktiv. Och följaktligen har frågan icke underställts riksdagen i samband med att vägstyrelsen inkom med sina krav på ökade medel.

Jag menar därför, att det nog icke är på det sättet, att man kan rikta någon anmärkning emot riksbanken, därför att riksbanken skulle ha påfordrat ökning av kostnaderna och låtit denna ökning ske utan att frågan underställts riksdagen. Det har, såsom saken legat till, icke kunnat ske förr än i det sammanhang, som här föreligger.

Herr Bäcklund: Herr talman! Herr Sköld såsom inspekterande fullmäktig för Tumba bruk har nu redogjort för detta ärende och hur det legat till. Men likväl står — enligt mitt sätt att se åtminstone — denna anmärkning kvar.

Det är ju på det sättet, att de kostnader, som riksdagen en gång beviljade, och bankoutskottet till riksdagen avgav förslag om, beräknades till 31,000 kronor. Detta skedde på framställning av fullmäktige i riksbanken. Sedermera gingo kostnaderna på 10,000 kronor till, sedan man väl fått pruta ett tag med vägbyggaren från begärda något mer än 12,000 till 10,000 kronor, för att han skulle få pengar genast. Det är klart, att man tycker, att när kostnaderna för ett så litet arbete ökats med en fjärdedel, beräkningarna varit litet dåliga från början. Jag anser därför, att det principiellt sett bör göras en anmärkning i saken.

Var nu felet ligger, om det är hos vederbörande vägingenjör eller det är hos Tumba bruk eller fullmäktige, därom är det ju svårt att yttra sig, men efter vad jag kan förstå, så har det nästan förutsatts mellan fullmäktige och vägdistriktet, att det skulle kunna bli litet merkostnad. Men det har varken riksdagen eller bankoutskottet vetat om.

Emellertid är det icke anledning att göra någon stor affär av den här frågan — det hade jag i varje fall inte tänkt göra — men jag har ansett detta förhållande så pass anmärkningsvärt, att det kunde vara lönt att ställa sig som reservant i utskottet. Ty om beloppet denna gång är litet och för övrigt hela anslaget litet, så kan det ju en annan gång vara fråga om större summor, och då är det ju alltid bra att ha reserverat sig för att ökning av anslagen icke böra få förekomma.

Jag vill säga, att jag icke har ämnat driva den här frågan något nämnvärt i kammaren, och jag skall väldigt noga akta mig för att begära votering här. Det är ju nämligen så, att kammarens ledamöter hålla sig mer utanför än inne i kammaren och därför sällan veta, vad frågan gäller och vad som sagts i saken, om det nu blir votering. Det försvagar ju den reservation, som vi ha avgivit. Både herr Lindgren i Örebro och jag ha rätt så starka magar, men vi tyckte i alla fall icke, att vi kunde svälja detta utan att göra anmärkning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

*Ang. medel
för omlägg-
ning av all-
männa vägen
Tumba—
Uttran.
(Forts.)*

Ang. medel
för omlägg-
ning av all-
männa vägen
Tumba—
Uttran.
(Forts.)

Herr **Winkler**: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Det är alldeles riktigt, som reservanterna säga, att egentligen skulle riksbanksfullmäktige ha gått in till riksdagen och begärt dessa 10,000 kronor, men man får väl icke taga så noga på bestämmelserna, att man icke skall få göra undantag. Huvudsaken är väl i alla fall — det anser jag för min del, och jag tror också, att majoriteten i utskottet delar min mening — att det varit dyrare att avbryta arbetet för att fortsätta det först sedan dessa medel beviljats av riksdagen. Arbetet var ju, såvitt man kan förstå, alldeles nödvändigt.

Nu sade herr Bäcklund, att beloppet i fråga utgör 25 procent av anläggningskostnaderna. Det beror emellertid på hur man räknar. Det är 25 procent av det belopp, varmed bankofullmäktige deltog i arbetet, men arbetet i sin helhet gick på 141,000 kronor. Jag har velat lämna detta som upplysning. Dessa 25 procent äro på sätt och vis riktiga men på sätt och vis icke riktiga.

Jag vill för min del säga, att jag anser icke, att bankofullmäktige i detta fall ha handlat på något sätt oriktigt, utan det var i statens och Tumbas intresse, att man fick dessa små tilläggsarbeten utförda samtidigt med att det stora arbetet gjordes.

Jag hemställer om bifall till utskottets här föreliggande förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talmannen givna propositioner å de därunder förekomna yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogs vart efter annat:

bankoutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av väckt motion om pension åt förre tjänstemannen i riksbanken H. G. E. Wiechel;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning för år 1932 av understöd åt vissa f. d. poststationsföreståndare och f. d. lantbrevbärare;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsålder för vissa vid armén och flygvapnet anställda maskinister och eldare;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för svenska lärarinnornas pensionsförening till statsbidrag för viss personal; och

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnader för försäkringsteknisk beräkning av statens pensionsanstalts försäkringsfond;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område av förra övningsplatsen Notviken;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en kronan tillhörig fastighet i Tofteryds socken av Jönköpings län;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ifrågasatt dödning av inteckning i en från lägenheten Liden under kronoegedomen Bengtstorp nr 1 i Skaraborgs län försäld lägenhet; och

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av allmänna arvsfonden tillfallna fastigheten Gransjö 1⁵ i Algutsboda socken; samt

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckt motion om ändring i gällande föreskrifter om utseende av samfällt kyrkoråd i kyrklig samfällighet med representativt system.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 8.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan upptaget andra lagutskottets utlåtande, nr 25, i anledning av väckt motion angående lagstadgad begränsning av arbetstiden för viss bogserbåtspersonal m. fl.

*I fråga om
arbetstiden för
viss bogser-
båtspersonal
m. fl.*

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 370, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Ström m. fl.* föreslagit att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning angående sådan ändring i lagen om arbetstidens begränsning, att bogserbåtspersonal m. fl., som vore sysselsatta å fartyg, som trafikerade vissa hamnområden eller andra kortare sträckor, inrymdes under denna lag.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade likväl avgivits av herr *Lindhagen*, som hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att i sammanhang med pågående revision av sjöarbetstidslagen övervägande även måtte ske av den i motionen berörda frågan.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Ström**: Herr talman! Den motion, som vi ha väckt, avser reglering av arbetstiden för bogserbåtspersonal. Jag vet icke, om utskottet läst motionen i fråga, men av motiveringen till det avslagsyrkande, som här har framlagts från utskottets sida, tycker jag det framgår, som om man icke hade gjort det. Tar man nämligen del av motionen, måste man ändå få klart för sig, att vad vi önska i vår motion är icke en utredning om huruvida denna personal skall falla under sjöarbetstidslagen, utan vi kräva, som ju framgår av motionens kläm, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning angående sådan ändring i lagen om arbetstidens begränsning, att bogserbåtspersonal m. fl., som äro sysselsatta å fartyg, som trafikera vissa hamnområden eller andra kortare sträckor, inrymmas under denna lag. Vad vi begära är således, att denna personal inrymmas under den vanliga arbetstidslagen.

Anledningen till att vi ha ställt detta krav har varit, att när man har sysslat med arbetstidens begränsning för denna personal, så har det alltid sagts, att det går icke att begränsa arbetstiden till åtta timmar för sjöfolket, därför att de måste bo ombord på fartygen, och det finns icke tillräckligt bostadsutrymme på dessa, och man har också anfört en hel del andra sådana skäl. Beträffande den nu förevarande arbetargruppen förhåller det sig emellertid på det sättet, att dessa arbetare i mycket stor utsträckning icke bo ombord på fartygen utan bo i land, och bostadsfrågan kan sålunda icke utgöra något hinder för att tillämpa en kortare arbetstid för dessa arbetare.

I det utlåtande, som här föreligger, talar utskottet om att spörsmålet om lagstadgad reglering av arbetstiden för bogserbåtspersonal m. fl. är föremål för en av Kungl. Maj:t beslutad utredning. Denna utredning går ut på att lägga denna personal under sjöarbetstidslagen, och den skulle alltså få

*I fråga om
arbetstiden för
viss bogser-
båtspersonal
m. fl.*
(Ports.)

en reglering av arbetstiden till 12 timmar per dag. När det samtidigt bifogas en promemoria till utlåtandet, där det talas om att nämnda personal genom sina egna fackföreningars insatser ha fått arbetstiden reglerad till 10 och i något enstaka fall till 12 timmar, så framgår ju därav klart och tydligt, att det icke förefinnes något behov av en lagstiftning, som sätter arbetstiden till 12 timmar. De, som äro sysselsatta med sådant arbete, ha ju redan enligt avtal en arbetstid, som betydligt understiger detta.

Vad man kan fordra är, att också denna arbetargrupp jämföras med andra industriarbetare, när det gäller arbetstidens reglering. Det finns inga svårigheter att genomföra detta, ty alla de svårigheter, som man radade upp, när det gällde sjöarbetstidslagen och den personal, som är sysselsatt på fartygen, gälla icke för denna personalgrupp. Är det då så, att man har vilja att genomföra en reglering av arbetstiden för denna personalgrupp, så kan man utan vidare lägga den under den vanliga åttatimmarslagen. Jag tror emellertid, att den slutsats, som utskottet har kommit till, beror egentligen därpå, att man icke är så synnerligen villig att genomföra någon begränsning av arbetstiden för denna personal, åtminstone icke i den utsträckning som vi tänkt oss, men är det så, då borde man ju säga ifrån detta i utskottets utlåtande och icke försöka skjuta ifrån sig ansvaret genom att påstå, att frågan är föremål för utredning, och att man i denna utredning kommer att beakta dessa synpunkter. Det krav, vi ha framfört i vår motion, kan givetvis icke bli föremål för behandling i samband med en sådan utredning.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som till detta utlåtande avgivits av herr Lindhagen.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Herr Ström yttrade, att han trodde icke, att utskottet hade läst motionen i fråga. Jag vill icke påstå, att jag önskar, att herr Ström skulle vara ledamot av utskottet, så att han i sådan egenskap finge tillfälle att sätta sig in uti, hur andra lagutskottet arbetar, men däremot skulle jag önska, att det funnes någon möjlighet att låta honom vid några tillfällen övervara andra lagutskottets arbete för att i någon mån kunna bilda sig en uppfattning om hur pass noggrant man där brukar sätta sig in i föreliggande frågor. Jag tror, att han därefter icke skulle göra sig skyldig till sådana omdömen som det han här tillät sig fälla.

Nu säger herr Ström, att vi icke ens ha uppfattat, att han har åsyftat, att denna personal skulle läggas under den så kallade arbetstidslagen. Jo, herr Ström, om herr Ström läser utskottets utlåtande, torde han nog kunna utfinna, att vi uppfattat detta lika väl som de myndigheter, hos vilka motionen har varit på remiss, ha uppfattat det. Men man har där såväl som i utskottet den uppfattningen, att det icke ligger så till, att man utan vidare bör inordna denna personal under den vanliga arbetstidslagen. Även om det delvis är sant, att dess arbetsförhållanden äro något olika sjöfolkets i allmänhet, så är det också sant, att denna personals tjänstgöring är av ett visst oregelbundet slag, vilket gör det svårt att inordna dess arbetstid under de bestämmelser, som gälla i den vanliga arbetstidslagen.

Härtill kommer dessutom, att denna fråga är föremål för utredning. När så är fallet, brukar man ju icke, herr Ström, skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning. Att herr Lindhagen så vill, är ju vanligt och förklarligt, därför att han anser sig icke med lugn kunna lämna en fråga åsido utan att gå in för något dylikt, men eljest brukar ju varken utskottet eller riksdagen gå in för påminnelser om en utredning, när sådan pågår.

När herr Ström säger, att det beror på andra orsaker, att utskottet går emot hans förslag och skyller på att en utredning pågår, så träffar det ju icke blott utskottets borgerliga ledamöter, utan det träffar även herr Ströms egna parti-

kamrater, om vilka herr Ström väl ändå icke vill ifrågasätta, att de icke skulle ha intresse för arbetstidslagens utsträckning även till de personer, som det här gäller. Men, herr Ström, man bör väl i alla fall se efter, hur man verkligen kan främja en sak och icke bara gå fram med yrkanden utan att taga någon hänsyn till att en utredning pågår i det ärende, varom man motionerar.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ström: Herr talman! Herr Magnusson i Skövde rekommenderade, att jag skulle försöka sätta mig in i det sätt, varpå andra lagutskottet arbetar. Ja, jag har icke bedömt dess arbete på annat sätt än efter det resultat, som utskottet har kommit till, och det resultat, till vilket utskottet kommit, säger mig, att utskottet har måst gå till väga på det sätt, som jag här har talat om.

Herr Magnusson i Skövde nämnde, att utskottet har beaktat dessa saker i det utlåtande, som här föreligger. Det står emellertid icke, såvitt jag kan finna, något om denna sak i utskottets utlåtande. Det står endast, att det har framställts erinringar och ändringsförslag beträffande sjöarbetstidslagen, och att det har givit anledning till en ingående undersökning, och sedan talar man hela tiden i fortsättningen om sjöarbetstidslagen. När kravet i motionen är, att denna personal skall komma under arbetstidslagen och icke under sjöarbetstidslagen, och när detta icke omnämnes i utskottets utlåtande, då förstår jag icke annat än att det omdöme om utskottets arbete, som jag här har givit, är riktigt. Att det i förbigående i det utlåtande, som har bifogats här som bilaga, talas just om den saken, har ju egentligen icke med utskottets motivering att skaffa.

Herr Magnusson i Skövde säger vidare, att man har haft den uppfattningen, att denna personal icke skall komma under arbetstidslagen. Ja, den saken kan naturligtvis diskuteras, och just den saken ville vi ha upp till diskussion, men det är omöjligt, när man avvisar denna sak på ett sådant sätt, som här har skett. Det kan finnas delade meningar om huruvida denna personals arbete är av den beskaffenhet, att den skall falla under arbetstidslagen eller sjöarbetstidslagen. Som dessa arbetare emellertid arbeta tillsammans med stuveriarbetarna och hamnarbetarna och i stort sett ha samma arbetstid och utföra sitt arbete på de tider, som äro fastställda för arbetet i våra hamnar, så tycker jag ändå, att det icke är nödvändigt att rycka ut denna grupp och hänföra den under sjöarbetstidslagen. Det är ju icke sjöarbete i vanlig mening, som denna personal utför. Man skall icke försöka inbilla mig, att man kan räkna det till sjöarbete i vanlig mening, när vi till exempel nere i Göteborg ha ett hundratal av denna personal, som frakta pråmar tvärs över älven eller efter älven och vars arbete börjar låt mig säga kl. 7 på morgonen och slutar kl. 4 på eftermiddagen. Det kan icke med bästa vilja i världen anses, att dessa skola falla under sjöarbetstidslagen, utan de borde givetvis falla under den lagstiftning, som jag här har talat om.

Jag vill ännu en gång understryka, att då det gällde motiven för att förhindra en förändring av sjöarbetstidslagen, sade man, att det går ju inte att förändra i all hast arbetstiden ombord på fartygen till åtta timmar, ty i så fall skulle det krävas ett sådant bostadsutrymme på dessa fartyg, som det överhuvud taget icke är möjligt att åstadkomma på de äldre fartygen. Det ligger givetvis en hel del i denna argumentering, men den grupp, som det nu är fråga om och beträffande vilken detta förhållande icke råder, skulle man kunna undanrycka och hänföra under arbetstidslagen, för att den på så sätt skulle kunna få åttatimmarsdag.

Herr Magnusson i Skövde säger vidare, att det icke är riktigt att begära en utredning, när denna fråga redan är under utredning. Ja, hade så varit fal-

*I fråga om
arbetstiden för
viss bogser-
båtspersonal
m. fl.
(Forts)*

I fråga om arbetstiden för viss bogserbåtspersonal m. fl.
(Forts.)

let, så skulle vi icke heller ha begärt någon utredning, men eftersom denna fråga enligt mitt förmenande och enligt utskottets eget förmenande, såsom torde framgå av utlåtandet, icke är under utredning — utskottet har ju den uppfattningen, att det icke är lämpligt att hänföra denna personal till arbetstidslagen — så måste man ju säga, att om man vill göra något i denna riktning, måste man företa en utredning. Vill man icke göra något, anser man det icke vara lämpligt med den utväg, som vi ha anvisat i motionen, skall man avslå motionen och säga ifrån, att vi icke vilja vara med om att denna grupp av arbetare kommer under arbetstidslagen, utan vi anse det vara riktigt, att den faller under sjöarbetstidslagen, och till följd därav avvisa vi det krav, som har framkommit. Det är därför, som jag icke kan finna annat än att om man likasom motionärerna vill åstadkomma en förändring, måste man begära en utredning, ty man kan ju icke utan vidare överföra en sådan grupp till arbetstidslagen, utan det måste föregås av en utredning om i hur stor utsträckning man skall kunna tillämpa lagen, om på vilka fartyg den skall tillämpas, om tontal och om vilka sträckor de trafikera och allt detta. Det måste utredas först, innan man kan komma med något positivt förslag i frågan, och det är med hänsyn härtill, som vi ha begärt en sådan utredning.

I den bilaga, som är fogad till utskottets utlåtande, heter det på sid. 3: »Motionen åsyftar åstadkommande av utredning angående sådan ändring i lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning (här nedan benämnd allmänna arbetstidslagen), att bogserbåtspersonal m. fl., som äro sysselsatta å fartyg, som trafikera vissa hamnområden eller andra kortare sträckor, inrymmas under denna lag».

Man talar således om detta i en bilaga, men därutöver talar man icke om det, utan sedan kommer man även där in på sjöarbetstidslagen och slutar med att konstatera, att denna fråga är under utredning.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Jag är verkligen rädd, ty om jag säger 10 ord, så kommer herr Ström att säga 1,000 ord, men det kan icke hjälpas ändå, att jag måste säga några ord till herr Ström.

Först säger han, att han har bedömt utskottets arbete med hänsyn till det resultat, vartill utskottet har kommit. Ja, det är just så, som herr Ström har gjort och plägar göra. Har utskottet kommit till ett resultat, som är i enlighet med herr Ströms önskan, då säger herr Ström naturligtvis, att utskottet har gjort ett utmärkt bra arbete, och så långt finns det nog andra, som säga likadant; men när utskottet kommit till ett motsatt resultat mot vad herr Ström önskar, även om det är på mycket goda grunder, då säger herr Ström, att utskottet är alldeles odugligt i sitt arbete. Nåja, sådant kunna vi ta med ro.

När herr Ström i sitt långa anförande säger, att här *pågår icke någon utredning*, och att det är därför, som han har motionerat, då erinrar herr Ström osökt om en viss advokat, som inför rätta, när domaren påpekade, att en viss sak var ett faktum, svarade: Jag bestrider faktum! Herr Ström gör sig skyldig till alldeles detsamma, att bestrida faktum.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de yrkanden, som därunder förekommit, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Slutligen föredrogos vart för sig konstitutionsutskottets utlåtanden: nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 7 riksdagsordningen samt till lag om ändrad lydelse av 12 och 25—28 §§ lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen; och

nr 16, i anledning av väckta motioner om Sveriges anslutning till den av Nationernas förbunds församling under dess nionde ordinarie möte förordnade generalakten i dess helhet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte av en kronan tillhörig tomt inom Torsby municipalsamhälle;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående hävande av ett mellan kronan och Västernorrlands läns landsting slutet avtal rörande försäljning till landstinget av viss kronan tillhörig fastighet; och

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i bestämmelserna rörande förvaltningen av lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ämneslärarinns vid allmänt läroverk rätt att för lönetur tillgodoräkna sig tjänstgöring vid statsunderstödd enskild läroanstalt;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för högre lärarinneseminariet att för visst ändamål disponera terminsavgifter vid läroanstalten;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse på Kristianstads stad av den Kungl. Maj:t och kronan tillkommande rätten till högre allmänna läroverkets i Kristianstad byggnader;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänstårsberäkning för småskollärarinnor, vilka varit anställda vid privatläroverkens förberedande klasser m. m.;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av åttonde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga; och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avgifter till de allmänna läroverkens kassor m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 27, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för porslinsindustrien; och

nr 29, i anledning av väckta motioner om viss ändring i anvisningen till 5 § i lagen om skogsaccis;

bankoutskottets

memorial:

nr 23, angående avskrivning av viss riksgäldskontorets fordran hos stuckatören P. Liva;

nr 24, angående avskrivning av osäkra fordringar vid riksbankens huvudkontor samt avdelningskontor i Malmö; samt

nr 25, med överlämnande av redaktionskommitténs för utgivande av ett historiskt och statsvetenskapligt arbete om den svenska riksdagen berättelse över kommitténs verksamhet under år 1931; och

utlåtande, nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, i vad angår flottans pensionskassa; samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion angående lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Doktor Per Pehrsson, som lider av influensainfektion med tracheit och bronchit, är tillsvidare minst fjorton dagar ur stånd att delta i riksdagsarbetet. Stockholm den 6 april 1932.

Karl Otto Larsson,
leg. läk., klinikchef.

§ 14.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Jonsson</i> i Risinge	under 2 dagar fr. o. m. den 7 april,
» <i>Borg</i>	» 3 » » 9 »
» <i>Olson</i> i Göteborg	» 3 » » 8 »
» <i>Vougt</i>	under 30 dagar fr. o. m. den 7 april för deltagande i internationella nedrustningskonferensen i Genève och
» <i>Skoglund</i>	under 4 dagar fr. o. m. den 7 april.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 8.16 e. m.

In fidem
Per Cronvall.